

PATVIRTINTA
Pasvalio lopšelio-darželio
„Liepaitė“ direktoriaus
2022 m. rugpjūčio 31 d.
įsakymu Nr. DV-106

**PASVALIO LOPŠELIO-DARŽELIO „LIEPAITĖ“
IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA
„VAIKYSTĖS TAKU“**

SUDERINTA
Pasvalio lopšelio-darželio
„Liepaitė“ tarybos pirmininkė

Ineta Pocevičiūtė
2022-08-30

Turinys

BENDROSIOS NUOSTATOS	3
II SKYRIUS IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI	10
III SKYRIUS TIKSLAI IR UŽDAVINIAI	10
IV SKYRIUS UGDYMO PROCESO ORGANIZAVIMO NUOTOLINIU BŪDU	11
V SKYRIUS UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS	11
VI SKYRIUS UGDYMO TURINYS, METODAI, PRIEMONĖS	15
1. Pažinimo ugdymasis	18
1.1. Aplinkos pažinimas	18
1.2. Skaičiavimas ir matavimas	26
1.3. Tyrinėjimas	40
2. Kūrybiškumo ugdymasis	44
2.1. Kūrybiškumas	44
2.2. Meninė raiška	48
2.3. Estetinis suvokimas	62
3. Sveikos gyvensenos ugdymasis	66
3.1. Fizinis aktyvumas	66
3.2. Kasdieninio gyvenimo įgūdžiai	74
4. Kalbos ir komunikavimo ugdymasis	79
4.1. Sakytinė kalba	79
4.2. Rašytinė kalba	84
5. Į visas ugdymosi kryptis integruojamos ugdymo(si) sritys	89
5.1. Emocijų suvokimas ir raiška	89
5.2. Savireguliacija ir savikontrolė	92
5.3. Savivoka ir savigarba	95
5.4. Santykiai su suaugusiais	97
5.5. Santykiai su bendraamžiais	100
5.6. Iniciatyvumas ir atkaklumas	102
5.7. Problemų sprendimas	104
5.8. Mokėjimas mokytis	106
6. Rekomenduojamos temos	109
7. Ugdymo metodai	115
VII SKYRIUS	1177
NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI	117

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Duomenys apie švietimo įstaigą:

- 1.1. pavadinimas – Pasvalio lopšelis-darželis „Liepaitė“;
- 1.2. Pasvalio lopšelio-darželio „Liepaitė“ nuostatai patvirtinti Pasvalio rajono savivaldybės tarybos 2022 m. birželio 29 d. sprendimu Nr. T1-128;
- 1.3. Pasvalio lopšelis-darželis „Liepaitė“ įsteigtas 1987 m. rugsėjo 26 d., 1994 m. rugsėjo 1 d. pertvarkytas į darželį-mokyklą, nuo 2015 m. rugsėjo 1 d. pakeistas įstaigos tipas į Lopšelių-darželį;
- 1.4. teisinė forma – biudžetinė įstaiga;
- 1.5. priklausomybė – Pasvalio rajono savivaldybės mokykla;
- 1.6. savininkas – Pasvalio rajono savivaldybė, kodas 111101496, adresas – Vytauto Didžiojo a. 1, LT-39143, Pasvalys;
- 1.7. Pasvalio lopšelio-darželio „Liepaitė“ savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija – Pasvalio rajono savivaldybės taryba (toliau – Savivaldybės taryba). Jos kompetenciją nustato Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigų įstatymas;
- 1.8. buveinė – Vilties g. 10, Pasvalys, LT-39133, Pasvalys;
- 1.9. grupė – ikimokyklinio ugdymo mokykla;
- 1.10. pagrindinė paskirtis – ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdymas;
- 1.11. mokymo kalba – lietuvių;
- 1.12. mokymo forma – grupinio mokymosi forma, įgyvendinama kasdieniu mokymosi proceso organizavimo būdu. Grupinio mokymosi forma įgyvendinama kasdieniu mokymo proceso organizavimo būdu ir (ar) nuotoliniu mokymo proceso organizavimo būdu.

2. Įstaigos bendruomenė ir jos poreikiai.

Ši programa taikoma 1,5–6 metų vaikų ugdymui. Ji skirta:

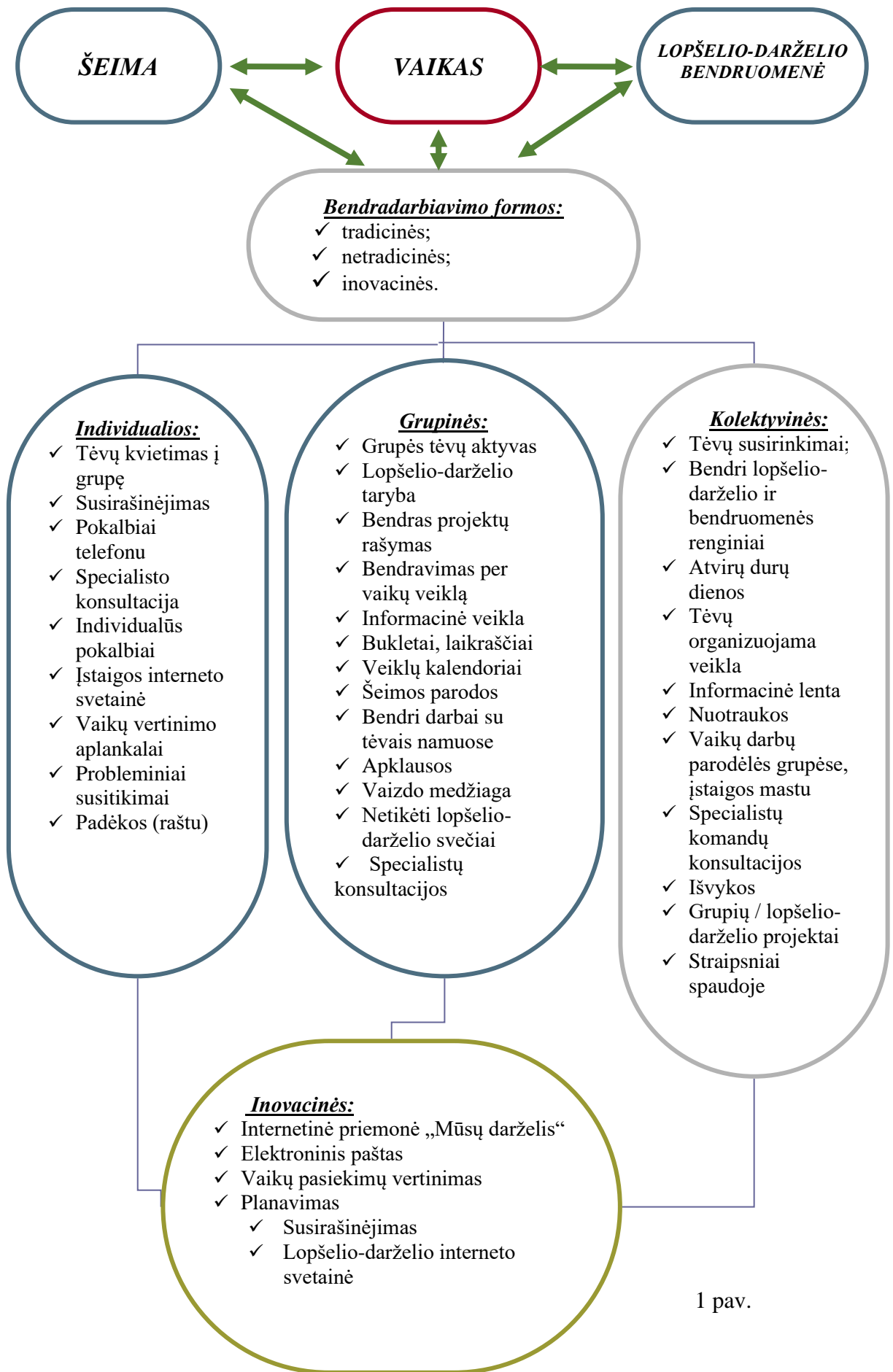
- mokytojams, dirbantiems su ikimokyklinio amžiaus vaikais;
- priešmokyklinio ugdymo mokytojams, dirbantiems mišraus amžiaus vaikų grupėje;
- tėvams, turintiems ikimokyklinio amžiaus vaiką.

Programos pagrindiniai principai, tikslai ir uždaviniai, ugdymo kryptys bei ugdymo turinys orientuotas į vaiką, jo poreikių tenkinimą, t. y. žaisti, tobulėti tyrinėjant, eksperimentuojant, improvizuojant, fantazuojant, kuriant, aktyviai reiškiant savo mintis. Būti pastebėtiems, pripažintiems, suprastiems.

Taip pat tenkinami įstaigą lankančių vaikų specialūs ugdymosi poreikiai: kalbos, kalbėjimo ir kiti.

Tėvai (globėjai) pripažįstami tiesioginiais ugdymo proceso dalyviais, drauge su mokytojais sprendžiantys vaiko ugdymo turinio, rezultatų vertinimo klausimus. Ugdytinių tėvams (globėjams)

organizuojama švietimo pagalba, kuri vykdoma taikant įvairias bendradarbiavimo su šeima formas įstaigoje (žr. 1 pav.)

Įstaigos interneto puslapis (<http://www.liepaitepasvalys.lt/>) ir internetinė priemonė „Mūsų darželis“ (<http://musudarzelis.lt/>) padeda informuoti ir šviesti ugdytinių tėvus, bendruomenę, visuomenę.

3. Pedagogų ir kitų specialistų pasirengimas.

Lopšelyje-darželyje dirba kompetentingi mokytojai, logopedai, gebantys ugdyti šiuolaikinio vaiko kompetencijas, suteikiantys jam pagalbą atsižvelgiant į individualius ar specialiuosius ugdymosi poreikius, galimybes, išvelgiantys daromą pažangą, įvertinantys pasiekimus, priimančys vaiką tokį, koks jis yra. Lopšelio-darželio „Liepaitė“ mokytojai (ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo mokytojai, meninio ugdymo mokytojas, logopedai) - kvalifikuoti, turintys aukštąjį arba aukštesnįjį išsilavinimą, integruoto ugdymo bei komandinio darbo praktiką. Mokytojai tobulina gebėjimus šiose srityse: ugdymo turinio planavimo, ugdymo metodų kūrybiško taikymo, ugdymo individualizavimo ir diferencijavimo, vaikų kūrybiškumo ugdymo pagal Reggio Emilia sistemą, socialinio emocinio ugdymo pagal Kimochis programą, NUMICON metodiką, STEAM (gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos, meno, matematikos) ugdymo srityje ir kt.

Mokytojai glaudžiai bendradarbiauja tarpusavyje: integruoja veiklas (muzika ir dailė; dailė ir vaidyba; kalba ir dailė; muzika ir kalba ir kt.); rengia projektus, rašo individualizuotas ugdymo programas (individualų pagalbos planą) specialiųjų poreikių vaikams.

Ugdymo procese naudojamos priemonės: „SaulysTučiai“, „OPA PA draugai PI KA“, „YGA GA!“.

Mokytojai yra parengę metodinių ugdymo priemonių, projektų (<http://www.liepaitepasvalys.lt/>). Inicijuoja, organizuoja ir dalyvauja Pasvalio rajono, respublikos ir tarptautiniu mastu organizuojamuose renginiuose, įvairiose akcijose, parodose, konkursuose, šventėse, projektuose.

Vaikų ugdymo procese akcentuojami esminiai mokytojo veiklos uždaviniai:

- kurti žaidybinę aplinką – paruošti saugią vietą veiklai, parinkti priemones, žaislus;
- skatinti vaikus žaisti, žaisti kartu su jais;
- įsiklausyti į vaikų siūlomą žaidimų tematiką, padėti pasirinkti žaislus, žaidimus;
- ieškoti vaikų veiklai motyvavimo priemonių;
- savo pavyzdžiu rodyti, kaip bendrauti: pasisveikinti, padėkoti, paprašyti, pagirti, atsiprašyti;
- ugdyti sveiką gyvenimo būdą;
- integruoti gamtosaugines, etninio ugdymo temas į ugdomąją veiklą;
- inspiruoti (pasiūlyti idėją, sudominti trumpalaikiais ir ilgalaikiais gamtos stebėjimais, sukurti probleminę situaciją, paskaityti literatūros kūrinių, paprašyti vaikų pagalbos ir kt.) vaikų veiklą mažomis grupelėmis;

- taikyti vaikų veikloje informacines komunikacines technologijas;
- supažindinti vaikus su įvairiais mokymosi būdais, skatinti vaikus rinktis ir išbandyti įvairias priemones, eksperimentuoti;
- turtinti vaiko patirtį (pokalbiai vaikams aktualiomis temomis, išvykos, stebėjimai, grožinės literatūros, tautosakos skaitymas, paveikslėlių žiūrėjimas, matytų televizijos laidų, filmų aptarimas, vaikų teatro pasirodymų organizavimas);
- skatinti vaikų savarankiškumą;
- organizuoti judrius ir ramius žaidimus, estafetes, varžytuves, sporto, sveikatinimo pramogas, akcijas;
- sužadinti vaiko kūrybiškumą;
- rengti kartu su vaikais vaikų darbų parodėles;
- skatinti vaikų pirmuosius, savarankiškus dorovinius bei estetinius vertinimus;
- stebėti, fiksuoti, analizuoti vaikų veiklą;
- supažindinti tėvus su vaiko gebėjimais ir pasiekimais.

4. Regiono savitumas.

Lopšelis-darželis „Liepaitė“ įsikūręs gražiame Aukštaitijos miesto centre. Pasvalys – vienas seniausių Šiaurės Lietuvos miestų, 2022 metais atšventęs garbingą 525 metų sukaktį. Miestas išsidėstęs dviejų upių – Svalios ir Lėvens – santakoje. Miesto centre, Nepriklausomybės gatvės pradžioje, prie Svalios ir Lėvens upių santakos Poeto Bernardo Brazdžionio skulptūra. Tai dovana miestui ir kultūrai, kurią Pasvalys iškilmingai priėmė iš kraštiečio, įvairių kultūros ir istorinių projektų mecenato dr. Prano Kiznio. Paminklo autoriai: Borisas Krylovas, Rimantas Dichavičius, Olesis Sydorukas.

Pasvalio miesto legenda tapęs Antanėlis – keistuolis Lėvens tilto muzikantas. Pasvalio miesto šventės metu Pasvalio krašto muziejus minėjo savo 20-metį. Interaktyvi skulptūra – Pasvalio krašto muziejaus dovana miestui. Skulptūra pastatyta ant senojo Pasvalio tilto šalia bažnyčios.

Skulptoriaus P. Tamulionio „Vandenis“, rymantis Kalno gatvės pakelėje, vilioja mus pasigrožėti vienu garsiausių Pasvalio gamtos paminklu – Žalsvuojų šaltiniu. Šio šaltinio ištaka yra Pasvalio regionui būdinga karstinė įgriova.

Girnų ir dubenėtujų akmenų muziejus – tai muziejus po atviru dangumi. Čia surinkta mūsų tautos praeitis – girnos ir dubenėtieji akmenys.

Nepriklausomybės gatvės gale jau keletą dešimtmečių iškilmingai ošia Pasvalio kultūros ir poilsio parkas. Čia tautodailininkų sukurtas įstabus medžio skulptūrų ansamblis mitologiniais ir pasakų motyvais.

Pasvalio krašto muziejus kviečia visus – jaunos ir senus – į įvairius renginius, parodas. Muziejus siūlo plačią edukacinę programą, kurioje daugiau kaip 30 edukacinių užsiėmimų.

Muziejininkai ne tik pasakoja apie eksponatus, demonstruoja jų veikimą, bet leidžia ir klausytojams pasukti akmenines girkles ar verpimo ratelį, pasėdėti audimo staklėse, išbandyti senovinį fotoaparata, suklasifikuoti audinius ar uolienas. Mūsų įstaigos vaikai pamėgę edukacines programas „Pasakos prie verpimo ratelio“, „Stebuklinga skrynelė“, „Sakmė apie bandelę“ ir kt.

Unikalus, turistų ir svečių lankomas, pasvaliečių pamėgtas – Smegduobių parkas, tik su Pasvalio regionui būdingomis įgriuvomis. Parke įrengti dviračių ir pėsčiųjų takeliai, pakyls riedlentininkams, žaidimų, sporto, treniruočių aikštynai, sūpynės mažiesiems lankytojams. Pastatyti žibintai, gausu medžio skulptūrų, suolelių poilsiui. Bevandenėje smegduobėje įrengtas šešių šimtų vietų amfiteatras.

5. Įstaigos ypatumai.

Palanki įstaigos geografinė kultūrinė aplinka (Pasvalio sporto kompleksas „Pieno žvaigždės“, Kryžių slėnis, Žalioji šaltinis, Girklių muziejus, Lėvens upė ir kt.) sudaro sąlygas jau ikimokykliniame amžiuje vaikams pažinti Pasvalio miesto įžymias vietas, kultūrą ir gamtą.

Lopšelis-darželis „Liepaitė“ – gamtosauginė mokykla. Įvykdžius Aplinkosauginio fondo keliamus reikalavimus, įstaiga jau septynioliktus metus iš eilės apdovanota Lietuvos žaliųjų judėjimo Žaliaja vėliava ir Tarptautinės Gamtosauginių mokyklos programos sertifikatu. Už 2020-2021 metų įgyvendintas darnios ugdymo įstaigos bendruomenės, gebančios veiksmingai valdyti ir naudoti išteklius, derinant aplinkos apsaugą, socialinį teisingumą ir ekonomikos vystymąsi, apdovanota Žalioju sertifikatu (Darnios mokyklos programa).

Lopšelyje-darželyje „Liepaitė“ sudarytos sąlygos vaikui atsiskleisti, tobulėti, atsižvelgiant į individualias galimybes. Vaikai mokosi žaisdami, stebėdami, kurdami, dalindamiesi patirtimi su kitais. Ugdymas vykdomas netradicinėje aplinkoje. Lopšelyje-darželyje „Liepaitė“ yra sukurtos edukacinės erdvės: „Giliuko dirbtuvės“, sodelis, daržas, šiltnamis (ekologiniam, aplinkos pažinimo ugdymui), „Žaidimų aikštelė“, „Kalnelis“ (fiziniam aktyvumui), „Gudručių dirbtuvės“, „Linksmosios raidelės“, „Kūrybinės dirbtuvės“, „Pieštuko dirbtuvės“ (kūrybiniam ugdymui), lauko klasė, mažojo futbolo aikštelė.

Mokytojai gerai žino vaikų amžiaus tarpsnius, jų individualią raidą. Šiomis žiniomis vadovaujasi parinkdami ugdymo turinį ir organizuodami ugdymo procesą.

Naudojama šiuolaikinė internetinė priemonė – dienynas „Mūsų darželis“. Tai bendravimas su tėvais (globėjais, rūpintojais) virtualioje erdvėje, kuris leidžia pateikti informaciją apie vaiko ugdymą (-si), vertinimą, pasiekimus.

Įrengta atskira patalpa „Kodėlčiukų kūrybos laboratorija“, kurioje įgyvendinamas projektas pagal „Reggio Emilia“ metodo elementus – žaidimai su smėliu, „Šviesos stalais“, „Mėnulio“ smėliu, piešiama ant stiklo. Ikimokyklinio amžiaus vaikams naudojama interaktyvi animacinė edukacinė priemonė „SaulėTUČIAI“. Žaidimų kambaryje vaikams sudarytos sąlygos aktyviam

judėjimui. Vyksta užsiėmimai: informacinės technologijos (mokomieji žaidimai, programos, Bee Bot, Photon robotai), NUMICON – matematinio skaičiavimo metodas, LEGO užsiėmimai, ankstyvasis anglų kalbos ugdymas. Emocijų (Kimochis) klasėje, kurioje įrengti dailės, muzikos, kvapų terapiniai kampeliai, vaikai atsipalaiduoja, nusiramina, pagerėja jų emocinė sveikata, vyksta emocinio ugdymo užsiėmimai.

Vyrauja integruotas ugdymas, komandinio, žaidimo, diskusijų, savarankiško darbo metodai. Vykdomi trumpalaikiai ir ilgalaikiai projektai. Pagrįstai ir tikslingai naudoja grupinio darbo metodą, taiko įvairius grupavimo būdus, atsižvelgiant į įvairius vaiko poreikius. Veikla vykdoma ne tik grupėje. Vaikai ugdomi netradicinėje aplinkoje, t. y. Pasvalio krašto muziejuje, Lopšelio-darželio „Kodėlčiukų kūrybos laboratorijoje“, „Žaidimų kambaryje“, SEU „Kimochis“ klasėje, Pasvalio mieste esančiose žaidimų aikštelėse. Didelis dėmesys skiriamas ugdymui lauke. Ugdymas po atviru dangumi tampa ugdymo patalpose tąsa, ir akivaizdu, kad gamtinę aplinką su visu jos daiktiškumu galima pavadinti „enciklopedija“, kurią vaikas patiria, pajaučia, suvokia, atranda. Vaikai piešia ant grindinio, ant vandens (sušaldomi žaisliukai), ant sniego (purškiant spalvotus dažus). Šis piešimas leidžia atsiskleisti vaiko pojūčiams, ryšio patirčiai su aplinka bei neįrėminantis vaiko vaizduotės popieriaus lapo kontūruose.

Plėtojant vaiko įvairias kompetencijas, bendradarbiaujama su socialiniais partneriais: Panevežio lopšeliu-darželiu „Draugystė“, Pasvalio Lėvens pagrindine mokykla, Lietuvos žaliųjų judėjimu, Pasvalio krašto muziejumi ir Mariaus Katiliškio viešąja biblioteka, Pasvalio rajono savivaldybės Visuomenės sveikatos biuru, Narteikių darželiu-mokykla „Linelis“, Pasvalio lopšeliu-darželiu „Žilvitis“, Pasvalio muzikos mokykla, Pasvalio rajono savivaldybės Švietimo pagalbos tarnyba, Pasvalio kultūros centru, Pasvalio sporto mokykla, Pasvalio lopšeliu-darželiu „Eglutė“, Pasvalio Svalios progimnazija, Panevėžio lopšeliu-darželiu „Aušra“. Kartu su labdaros ir paramos fondu „Maisto bankas“ įgyvendiname projektą „Sveikatiada“.

Pagalbą vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo sutrikimų, ir konsultacijas tėvams teikia du logopedai, Vaiko gerovės komisija.

Mūsų bendruomenė vienybė (kitų tautybių nėra), ją sudaro įvairaus mentaliteto žmonės. Vaikai, lankantys mūsų įstaigą, auga palankioje socialinėje aplinkoje, yra aprūpinti, motyvuoti.

Įstaigos vizija:

Atvira ir šiuolaikiška ikimokyklinė įstaiga, gebanti atpažinti ir tenkinti kiekvieno vaiko ir jo šeimos poreikius. Ugdymą grindžianti inovatyviais metodais ir modernia aplinka.

Misija:

Įgyvendinti švietimo politiką, teikti kokybišką ikimokyklinį, priešmokyklinį išsilavinimą, tenkinti lopšelio-darželio „Liepaitė“ ugdytinių ugdymosi poreikius, gebėjimus. Racionaliai, taupiai ir tikslingai naudoti skirtas lėšas.

Ugdymas orientuotas į galimybę mokytis pagal savo gebėjimus, vadovaujantis integruoto ugdymo sąlyga: mokytis visus ir kiekvieną kokybiškai.

6. Požiūris į vaiką ir jo ugdymą.

Lopšelio-darželio „Liepaitė“ ugdymas organizuojamas vadovaujantis humanistine filosofine ugdymo kryptimi. Lopšelio-darželio ugdymo proceso centre – vaikas. Priimame vaiką tokį, koks jis yra. Svarbiausia yra bendravimas, kuris teikia vaikams kasdienį džiaugsmą, stiprina jų asmenybę, dovanoja jiems pasirinkimo laisvę, įžiebia bendradarbiavimą. Ugdymas nukreiptas į vaiko individualią pažangą be prigimčiai svetimos prievartos ir visų su ja tiesiogiai susijusių priemonių.

II SKYRIUS IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

➤ **Visuminio integralaus ugdymo principas** – siekiama įvairių (kūrybinių, pažintinių, fizinių, emocinių) vaiko galių plėtotės, tikslingai formuojant vaiko vertybines nuostatas, jausmus, mąstymą ir elgseną. Užtikrinama visų ugdymo sričių darna.

➤ **Individualizavimo principas** – pripažįstama ir puoselėjama vaiko individualybė; visiems lopšelių-darželių lankantiems vaikams sudaromos galimybės ugdytis pagal savo gebėjimus, poreikius, amžių, parenkant metodus, turinį, pritaikant aplinką.

➤ **Tęstinumo principas** – programa orientuota į šeimoje pradėto pozityvaus vaiko ugdymo (-si) tęsą bei dera su Priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa.

➤ **Tautiškumo principas** – išlaikoma pusiausvyra tarp lietuvių liaudies tradicijų, papročių ir naujovių, suvokiant jų tarpusavio darną, skatinant kūrybinę tradicijos tęstinumą bei ugdant tautinį ir pilietinį sąmoningumą.

➤ **Sisteminumo ir nuoseklumo** – ugdymas moksliai pagrįstas: einama nuo lengvo priesunkaus, nuo žinomo prie nežinomo.

➤ **Lankstumo principas** – ugdymo procesas planuojamas lanksčiai ir koreguojamas.

III SKYRIUS TIKSLAI IR UŽDAVINIAI

1. Tikslas – atsižvelgiant į kiekvieno vaiko unikalumą bei poreikius, užtikrinti į vaiką orientuotą kokybišką ugdymą, gebėjimų plėtotę, padėti vaikui tenkinti prigimtinius, kultūros socialinius, pažintinius poreikius.

2. Uždaviniai:

➤ padėti įgyti bendradarbiavimo įgūdžius, skatinti vaiko savarankiškumą, iniciatyvą, kūrybiškumą, atskleisti ir ugdyti įvairius gebėjimus, puoselėti individualybę;

- kurti sąlygas, padedančias vaikui tenkinti prigimtinius, kultūrinius, taip pat ir etninius, socialinius, pažintinius poreikius;
- saugoti ir stiprinti vaiko fizinę ir psichinę sveikatą, tenkinti judėjimo, saugumo poreikius, plėtoti saugios ir sveikos gyvensenos įgūdžius;
- sudaryti galimybes ugdyti vaikų ekologinius kultūros pradmenis, formuojant teisingą požiūrį į save, aplinką, gamtą;
- ugdymo(si) procese taikyti aktyvaus mokymo(si) metodus, tyrinėjimu grindžiamą mokymą(si).
-

IV SKYRIUS UGDYMO PROCESO ORGANIZAVIMO NUOTOLINIU BŪDU

➤ Esant ekstremaliai situacijai, ugdymas gali būti organizuojamas nuotoliniu būdu. Nuotoliniu būdu ugdymas organizuojamas remiantis „Pasvalio lopšelio-darželio „Liepaitė“ ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo proceso organizavimo nuotoliniu būdu tvarkos aprašu“. Ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo proceso organizavimo nuotoliniu būdu tvarkos aprašas (toliau – Aprašas) reglamentuoja Pasvalio lopšelio-darželio „Liepaitė“ (toliau – Lopšelis-darželis) ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdymo proceso, vaikų pažangos, pasiekimų vertinimo organizavimą nuotoliniu būdu iki bus atnaujintas įprastas ugdymo procesas.

V SKYRIUS UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

Ikimokyklinio amžiaus vaikai vertinami remiantis Pasiekimų aprašu.

1. Pasiekimų aprašas – tai gairės ugdytojams, kuriose pateikiama vaiko iki šešerių metų įgyjamų esminių nuostatų bei gebėjimų visuma ir jo pažangą nusakantys žingsniai, padedančios pedagogams, tėvams, švietimo pagalbos specialistams, kitiems ugdytojams ir vadovams, atpažinti vaikų ugdymosi pasiekimus ir poreikius, įgyvendinti ugdymo turinį, pritaikant jį kiekvienam vaikui ir vaikų grupei, stebėti vaikų pažangą ir tikslingai ugdyti kiekvieną vaiką.

2. Vertinimo tikslai ir uždaviniai.

Tikslai:

- Aprašyti vaikų ugdymo(si) pasiekimus nuo gimimo iki šešerių-septynerių metų kaip pažangos žingsnius, į kuriuos orientuojantis būtų stebima vaikų raida ir pažanga, vertinama ugdymo(si) kokybė.
- Nustatyti esamus ugdytinių gebėjimus bei numatyti tolesnio ugdymo(si) gaires.

Uždaviniai:

- Pažinti vaiką (vaiko ugdymo(si) poreikius, interesus, pomėgius, galias, charakterio ypatumus, kultūrinius skirtumus).
- Atskleisti vaiko pastangas ir pažangą bei skatinti jo ugdymą(si).
- Apmąstyti (reflektuoti) įgyvendintus programos tikslus ir uždavinius.
- Planuoti tolesnio ugdymo(si) perspektyvas individualiai kiekvienam vaikui ir vaikų grupei.
- Apibendrinti sukaupią vertinimo informaciją, koreguoti ugdymo planus.
- Pateikti vertinimo informaciją vaikui, vaiko tėvams ir kitiems ugdytojams.

3. Vertinimo nuostatos:

3.1. į ikimokyklinį, priešmokyklinį ugdymą žvelgiama iš vaiko perspektyvos – vaikas pripažįstamas kaip savo poreikius, interesus bei patirtį turinti individualybė, gebanti autentiškai mokytis ir kaupti patirtį dialoginėje sąveikoje su pedagogu ir kitais vaikais;

3.2. kiekvieno vaiko ugdymo(si) pažangai būdingi tie patys žingsniai, tačiau dėl kiekvieno vaiko gyvenimo patirties ir ugdymo(si) stiliaus skirtumų to paties amžiaus vaikų pasiekimai gali skirtis;

3.3. visoms vaiko raidos sritims – sveikatos, socialinei, kalbos, pažinimo, meninei – skiriamas vienodas dėmesys;

3.4. orientuojamasi į vaiko vertybinių nuostatų, gebėjimų, žinių ir supratimo visuminį ugdymą(si). Kiekvienas vaikas sėkmingai ugdomi pagal savo galias, jeigu sulaukia reikiamos paramos ir palaikymo. Vaiko pasiekimų ir pažangos refleksija gerina vaiko ugdymo(si) kokybę. Tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas sukuria vaikui geriausias ugdymo(si) galimybes;

3.5. orientuojamasi į vaiko ugdymo(si) kokybės tobulinimą.

4. Vertinimo principai:

4.1. pozityvumas ir konstruktyvumas;

4.2. objektyvumas ir veiksmingumas;

4.3. informatyvumas.

5. Vertinimo ciklas:

5.1. vaiko pažinimas: informacijos apie vaiką kaupimas (stebėjimas, klausymas, fiksavimas);

5.2. planavimas: numatomi, koreguojami ugdymo(si) tikslai, uždaviniai, turinys, vertinimo metodai;

5.3. duomenų dokumentavimas: sukauptos informacijos apie vaiką analizė, panaudojimas;

5.4. informavimas: dalijimasis informacija apie vaiko pažangą su vaiku, tėvais, pedagogais.

6. Vertinimo planavimas:

6.1. vaiko pasiekimai vertinami du kartus per metus: pirmasis vertinimas ikimokyklinio amžiaus vaikams nuo einamųjų metų rugsėjo 1 d. iki lapkričio 30 dienos. Antrasis vertinimas ikimokyklinio amžiaus vaikams iki gegužės 15 d. Tarpiniai vaikų pasiekimų vertinimai atliekami, jei išryškėjo didelės ugdymo(si) spragos. Vaikų pasiekimus vertinti padeda Pasvalio lopšelio-darželio „Liepaitė“ logopedai, meninio ugdymo mokytojas;

6.2. pirmojo vaiko aprašo paskirtis: fiksuoti vaiko pasiekimus, individualius ypatumus ir numatyti jo ugdymo(si) kryptį (tikslus ir uždavinius), ugdymo(si) individualizavimo ir paramos vaikui formas;

6.3. antrojo vaiko aprašo paskirtis: fiksuoti vaiko pasiekimus, nustatyti, ar tinkamai pasirinkta ugdymo(si) kryptis, numatyti tolesnio vaiko ugdymo(si) tikslus ir uždavinius;

6.4. pasiekimai vertinami atsižvelgiant į vaikų amžių;

6.5. ugdymo(si) sėkmingumas/nesėkmingumas sprendžiamas tik su ugdymo procese dalyvaujančiais specialistais ir tėvais;

6.6. vaiko, pradėjusio lankyti Pasvalio lopšelių-darželį „Liepaitė“ vėliau nei rugsėjo 1 diena, ligos atveju, gebėjimai įvertinami per 30 klendorinių dienų.

7. Vertinimo informavimas:

7.1. vertinimo rezultatai aptariami individualiuose pokalbiuose su tėvais, su Pasvalio lopšelio-darželio „Liepaitė“ administracija, Mokytojų metodinės grupės susirinkimuose, Mokytojų tarybos posėdžiuose. Grupės pasiekimai ir pažanga aptariama, analizuojama, panaudojama tėvų informavimui, ugdomojo proceso tobulinimui, sprendimų priėmimui.

7.2. Mokytojai pateikia informaciją apie vertinimo rezultatus:

7.2.1. mokytojų tarybai (2 kartus per mokslo metus);

7.2.2. tėvams teikiama žodžiu ir raštu (pokalbyje apie vaiko pasiekimus gali dalyvauti ir vaikas):

7.2.2.1. nuolat supažindinant su vaiko darbais, mokytojo įvertinimu, pastebėjimais;

7.2.2.2. kasdienių pokalbių metu;

7.2.2.3. supažindinant su vaiko ugdymo(si) pasiekimų aprašu 2 kartus per mokslo metus individualių pokalbių metu (nuo gruodžio mėn. 1 d. iki gruodžio 15 d. ir nuo gegužės mėn. 15 d. iki 31 d.). Pokalbiuose prireikus dalyvauja Vaiko gerovės komisijos atstovai, kiti specialistai, administracijos atstovai;

7.2.2.4. apibendrinta informacija pateikiama pasinaudojant Vaiko ugdymo(si) pasiekimų aprašu esančiu priemonėje „Mūsų Darželis“, skiltyje „Pasiekimų žingsneliai“, lentelėje „Vaiko visos pasiekimų sritys“;

7.2.2.5 elektroninėje priemonėje „Mūsų darželis“, skiltyje „Tėvų meniu“ informuojami apie vaiko pasiekimus ir pažangą („Pažanga ir pasiekimai“).

7.2.3. Vaikams:

7.2.3.1. vaiko pasiekimai yra vertinami žodžiu, įvairiomis neverbalinėmis priemonėmis (gestu, mimika ar pan.).

8. Vertinimo sritys:

- 8.1. kasdienio gyvenimo įgūdžiai;
- 8.2. fizinis aktyvumas;
- 8.3. emocijų suvokimas ir raiška;
- 8.4. savivoka ir savigarba;
- 8.5. savireguliacija ir savikontrolė;
- 8.6. santykiai su suaugusiaisiais;
- 8.7. santykiai su bendraamžiais;
- 8.8. sakytinė kalba;
- 8.9. rašytinė kalba;
- 8.10. aplinkos pažinimas;
- 8.11. skaičiavimas ir matavimas;
- 8.12. meninė raiška;
- 8.13. estetiškas suvokimas;
- 8.14. iniciatyvumas ir atkaklumas;
- 8.15. tyrinėjimas;
- 8.16. problemų sprendimas;
- 8.17. kūrybiškumas;
- 8.18. mokėjimas mokytis.

9. Vaiko ugdymo (-si) pasiekimų vertinimo metodai ir būdai:

- 9.1. stebėjimas;
- 9.2. pokalbis;
- 9.3. žodinis vertinimas (paskatinimas, pagyrimas);
- 9.4. vaiko įsivertinimas, kito vaiko darbo įvertinimas.

10. Vertinimo dokumentavimas:

- 10.1. elektroninėje priemonėje „Mūsų Darželis“:
 - 10.1.1. skiltyje „Vaiko pasiekimai“ fiksuojama individuali vaiko pažanga ir pasiekimai;
 - 10.1.2. skiltyje „Pasiekimų žingsneliai“ fiksuojami vaiko pasiekimai 2 kartus per mokslo metus (priedas Nr. 2);
- 10.2. Aplankuose kaupiami vaikų kūrybiniai darbai;
- 10.3. mokytojo užrašuose (atskirų situacijų aprašymas, įvairios pastabos).

VI SKYRIUS

UGDYMO TURINYS, METODAI, PRIEMONĖS

Įstaigoje vaiko ugdymas nukreiptas į vaiko poreikius: žaisti, kurti, tyrinėti, judėti bei tenkinti individualius vaiko poreikius. Vaikas, veikdamas tai, kas jam įdomu, bendraudamas su bendraamžiais ir suaugusiais, įgyja socialinių, pažintinių, meninių gebėjimų, tampa fiziškai ir emociškai brandesnis, labiau savimi pasitikintis, laisvesnis, kūrybiškesnis, įdomesnis draugams.

Ugdymo turinys sudarytas atsižvelgiant į Ikimokyklinio ugdymo metodines rekomendacijas (Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. 2015 m.) ir Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašą (Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras. 2014 m.).

Ikimokyklinės programos turinyje prioritetai teikiami šioms šešioms vaikų ugdymosi kryptims (žr. 2 pav.):

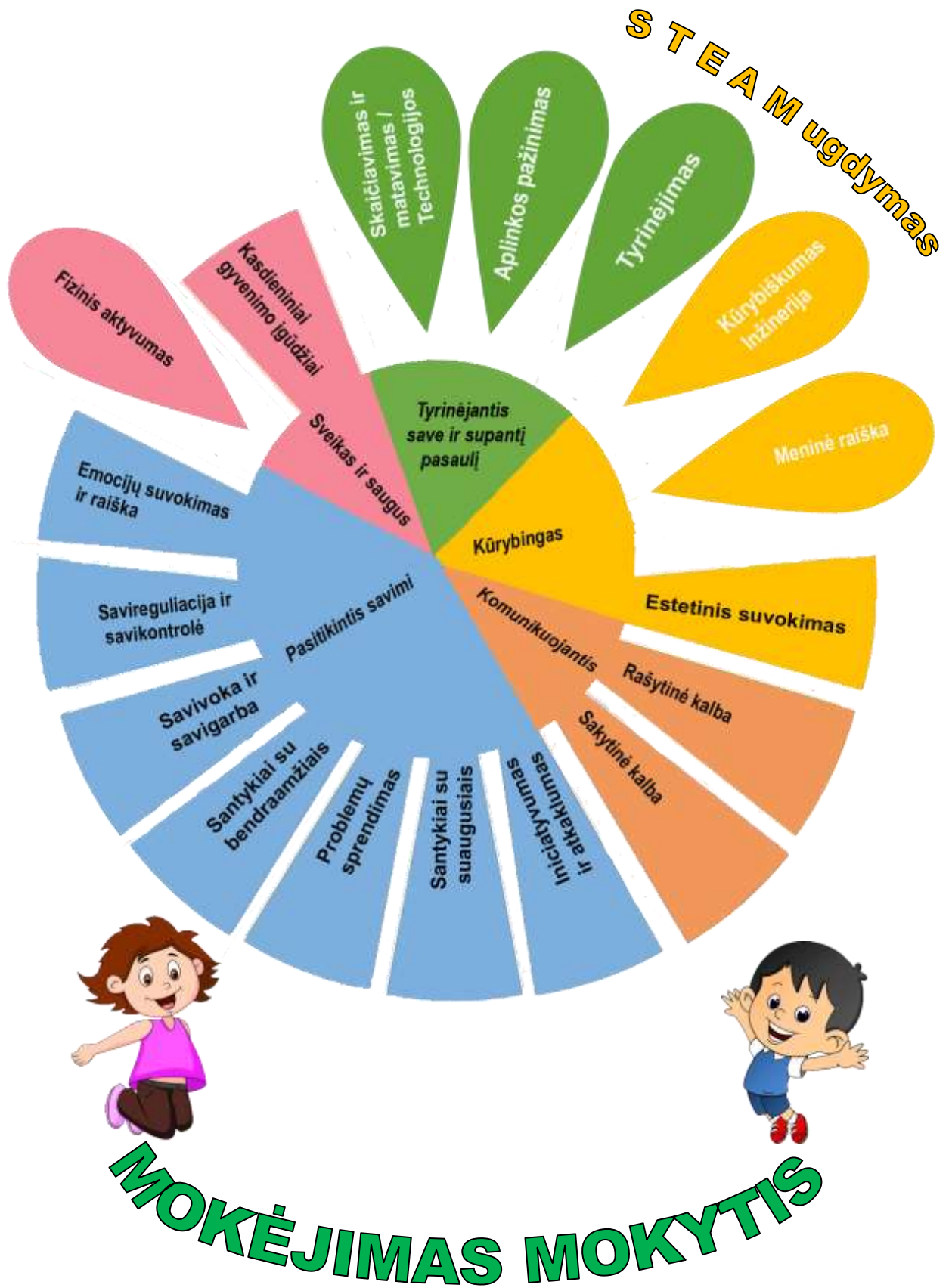
1. STEAM ugdymas (gamtos mokslai, informacinės technologijos, inžinerija, menas ir matematika);
2. sveikos gyvensenos.

STEAM ugdymas, tai integruotas, tarpdalykinis mokymas(is).

STEAM ugdymas sudomina vaikus, įtraukia juos į veiklas, kuriose vaikai kelia klausimus, kūrybiškai tyrinėja ir sprendžia veikloje iškilusias problemas. STEAM mokymasis natūraliai vyksta kasdien, nes vaikai tiria, žaidžia ir išbando naujus dalykus.

STEAM ugdymo procese naudojamos tokios ugdymo organizavimo formos, kaip: eksperimentai, tyrimai, grupiniai projektai, informacinių technologijų taikymas.

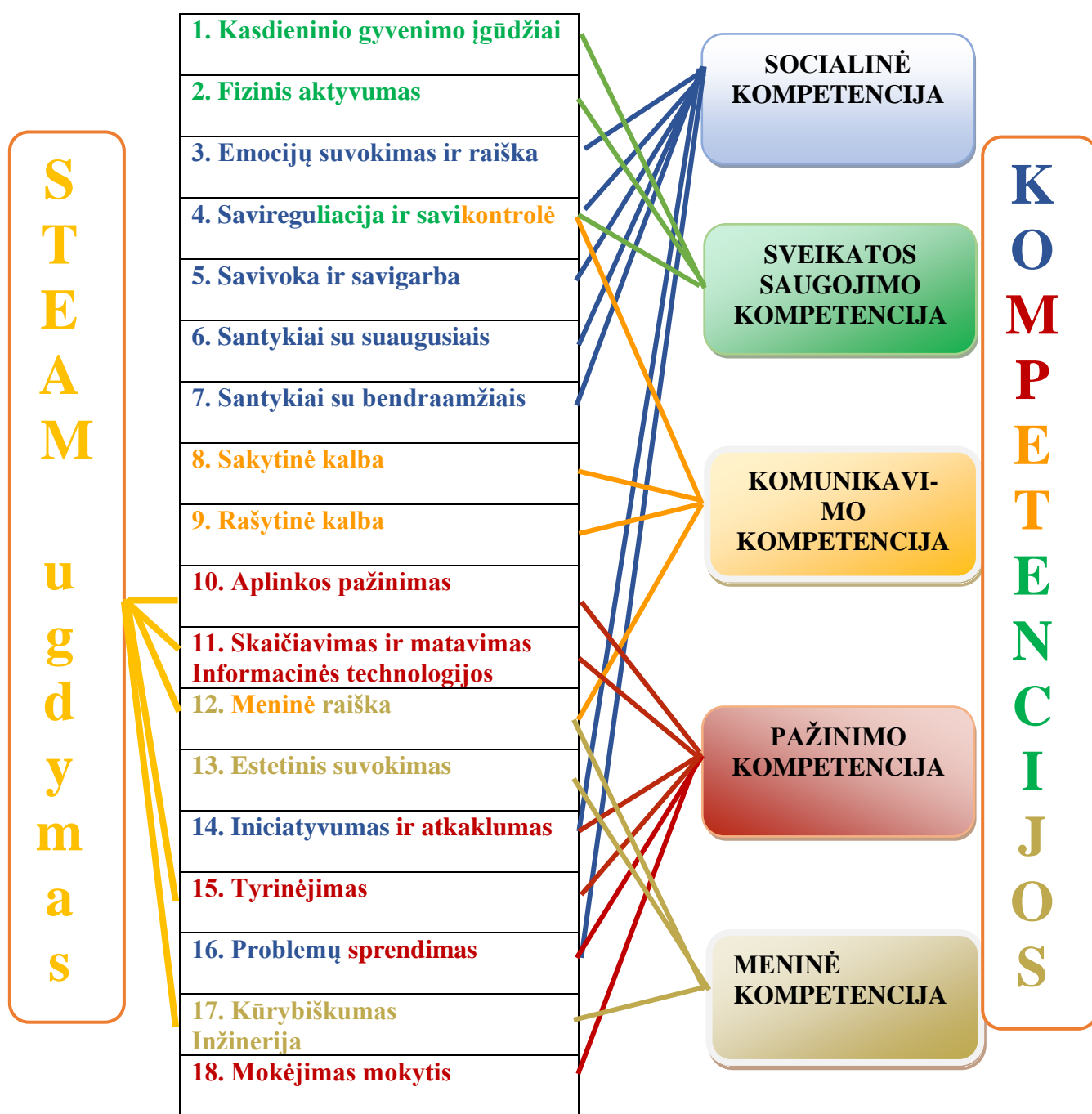
INTEGRUOJAMI GEBĖJIMAI I VISAS UGDYMO SRITIS

2 pav. Vaikų ugdymo kryptys.

6-šios vaiko ugdymosi kryptys sudarytos iš 18 - os vaiko pasiekimų sričių, kurios aprašytos ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų apraše. Ugdymo turinyje, trumpuose aprašymuose, atskleidžiamos svarbiausios vaiko ugdymosi kryptių ir pasiekimų sričių charakteristikos.

Vaikų pasiekimų sričių tęstinumą garantuoja Priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa, kurioje numatomas vaiko ugdymas pagal penkias kompetencijas: socialinė, pažinimo, komunikavimo, sveikatos saugojimo, meninė (pav. 3).

3 pav. Vaiko pasiekimų sričių apjungimas pagal kompetencijas.

1. Pažinimo ugdymasis

1.1. Aplinkos pažinimas

Vaikai nuo pat gimimo nesąmoningai tyrinėja ir pažįsta juos supančią aplinką, mokosi joje pritapti. Vaikui augant aplinka atsiveria vis plačiau ir labai svarbu, kad suaugusieji padėtų vaikui patirti pažinimo džiaugsmą ir ugdytų pagarbą aplinkai, atsakomybę už jos išsaugojimą bei saugaus elgesio įgūdžius. Aplinka yra neišsemiamas mokymosi ir ugdymosi šaltinis ikimokyklinio amžiaus vaikams.

Aplinkos pažinimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ✓ socialinės aplinkos pažinimas,
- ✓ gamtinės aplinkos pažinimas,
- ✓ pagarba gyvybei ir aplinkai.

VERTYBINĖ NUOSTATA

Nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.

ESMINIS GEBĖJIMAS

Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> • Apžiūrinėja naują aplinką, paduotus daiktus, atkreipia dėmesį į save veidrodyje. • Grupuoja daiktus pagal spalvą. Klausosi garsų. • Liečia skirtingus paviršius, ragauja, uodžia, kramto, daužo daiktus, žaislus. • Sudeda vienas prie (ant) kito žaislus ar kitus daiktus. • Išbando daiktus kaip įrankius (pvz. šaukštas), juos pavadina. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pavadina namų apyvokos daiktus (indus, baldus), žaislus. • Pasako namų apyvokos daiktų paskirtį (pvz. puodelis- gėrimui, šaukštas – valgymui ir pan.). • Pasako pasekmę (pvz. puodelis nukris ir suduš, kruopos iš maišelio išbyrės ir pan.). • Orientuojasi darželio patalpose (rūbinė, muzikos salė, smėlio dėžė ir pan.). • Parodo ir pasako transporto 	<ul style="list-style-type: none"> • Pavadina namų apyvokos ir asmeninius daiktus, išskiria ir pavadina daiktų detales (kėdės koja, sėdynė, atrama; suknelės rankovė, apykaklė, sagos ir pan.). • Įvardija profesijas (virėjas, kiemsargis ir pan.), pasako ką šios profesijos žmonės daro, kokia to darbo reikšmė. • Atpažįsta, pavadina kai kurias transporto priemones (autobusas, sunkvežimis, traukinys, laivas, 	<ul style="list-style-type: none"> • Įvardija daiktų požymius (spalva, forma, dydis), medžiagą (medis, metalas, popierius, audinys, plastmasė), iš kurios jie pagaminti. • Įvardija visuomeninius ir buitinius pastatus (parduotuvė, poliklinika, darželis, mokykla, muziejus) ir jų paskirtį. • Įvardija visuomeninį transportą (autobusas, troleibusas, traukinys, lėktuvas, keltas ir pan.) ir šias susisiekimo priemones vairuojančių

<ul style="list-style-type: none"> • „Šukuojasi“ plaukus, plauna rankas. • Pedagogui padedant, tvarko grupę (pvz. šluosto stalą, palaisto augalą). • Tyrinėja, kaip dviejų ir trijų dimensijų daiktai tinka vienas prie kito (pvz., dėlionės, kaladėlės). • Atpažįsta daiktus aplinkoje, paveikslėliuose. • Pažįsta kai kuriuos gyvūnus, paukščius (katė, šuo, višta, gaidys ir pan.). • Žaidžia su vandeniu, plukdo jame žaislus. • Žaidžia su smėliu (šlapiu, sausu ir pan.). • Žaidžia su įvairių formų, spalvų daiktais. • Stebi gamtos reiškinius ir juos įvardija (lietus, sniegas, šlapia, sninga, šalta, saulė šviečia ir pan.). • Suranda gėlę, medį. • Parodo daržoves (pomidorą, morką, agurką ir pan.) ir vaisius (obuolį, kriaušę). • Parodo ir įvardija tikrus, žaislinius, paveikslėliuose 	<p>priemonės (mašina, traktorius, dviratis ir pan.), jų dalis (ratas, vairas, kabina ir pan.).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Įvardija darbus (pvz. mama siuva, auklėtojos padėjėja plauna indus ir pan.). • Pavadina kai kuriuos dažniau sutinkamus augalus (medžius, gėles) ar gyvūnus (katė, šuo, ožka, karvė, avis, triušis, višta, gaidys, kalakutas ar pan.), žvėrelius (vilkas, lapė, meška ir pan.). • Pasako ką gyvūnėlis ėda, paukštis lesa. • Pavadina gyvūnų, paukščių jauniklius (viščiukas, paršiukas, kačiukas, šuniukas, ožiukas, veršiukas ir pan.). • Pasako gyvūnų išskirtinius bruožus (kailis, uodega, nagai, spalva ir pan.). • Parodo ir pavadina gyvūno kūno dalis (galva, uodega, kojos, ausys, ragai, akys, snukis ir t.t.). • Pasako, įvardija kelis paukščius (varna, gandrai, zylė, žvirblis ir pan.), jų elgesio savybes (skraido, lesa ir t.t.). • Mėgdžioja gyvūnų garsus 	<p>lėktuvas ir pan.).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pavadina mašinos dalis (ratas, kabina, vairas ir pan.). • Pasako, kaip vadinami žmonės, kurie vairuoja tam tikras transporto priemones (mašiną-vairuotojas, lėktuvą-lakūnas, traukinį-mašinistas ir pan.). • Pasako, parodo gatvės dalis (važiuojamoji, šaligatvis), nurodo jų paskirtį. • Pasako šviesoforo spalvų reikšmę, parodo kaip pereiti gatvę, reguliuojamoje sankryžoje. • Žino tradicines šventes, joms ruošiasi (šv. Kalėdos, šv. Velykos, Užgavėnės, Motinos, Tėvo diena). • Pasako paros laiką (diena, naktis, rytas, vakaras). • Pavadina gamtos reiškinius (pučia vėjas, lyja, sninga, debesuota, saulėta, šlapdriba, potvynis). • Pasako metų laikų pavadinimus ir jiems būdingus bruožus. • Stebi dienos orus, metų laiką ir gamtos pokyčius, kurie tuo metu vyksta (pavaizduoja piešiniu, pažymi kalendoriuje ir pan.). 	<p>žmonių profesijas (vairuotojas, lakūnas, mašinistas, kapitonas).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pavadina gamtos reiškinius - katastrofas (žemės drebėjimas, potvyniai, ugnikalnio išsiveržimas, audra, žaibas ir pan.). • Pasako, parodo gatvės dalis (važiuojamoji, šaligatvis), nurodo jų paskirtį. • Pasako šviesoforo spalvų reikšmę, parodo kaip pereiti gatvę, reguliuojamoje ir nereguliuojamoje sankryžoje. • Žino savo adresą. • Pasako gimtojo miesto žymiausias vietas (muziejus, kultūros namai, bažnyčia, smegduobių parkas ir kt.). • Pasakoja apie giminę, šeimos šventes, šeimą ir jos svarbą žmogui: rūpinimasis vienas kitu, šeimos sudėtis. • Randa žemėlapyje gimtąjį miestą, kur gyvena seneliai, pusseserė ar pusbrolis. • Parodo žemėlapyje Lietuvą, Vilnių, savo miestą ar rajono centrą. • Pažįsta Lietuvos vėliavą, herbą.
---	---	--	--

<p>paukščiuką, žuvytę, vištytę, katytę, šunelį, triušiuką.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Parodo, pasako gyvūno kūno dalis (uodega, kojos, galva, sparnai, pelekai), judesius (bėgioja, skraido, plaukia). 	<p>(šuniukas-loja „au au“ ir pan.).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žiūri filmus apie gamtą, gyvūnus, paveikslėlius knygoje, nuotraukas, patys aiškina, ką mato, klausia. • Pasako, ko reikia augalui, kad jis augtų ir pan. • Padeda prižiūrėti augalus. • Aptaria, lygina augalų lapus, medžio žievę, uosto gėles ir t.t. • Įvardija 1-2 augančių medžių rūšis, žolę, lauko ir kambarines gėles. • Lygina ir pasako žolės, medžio skiriamuosius požymius (žolė žema, žalia; medis aukštas, turi daug lapų, spyglių ir pan.). • Iš išvaizdos, skonio atskiria kai kurias daržoves, vaisius (morka, pomidoras, agurkas, kriaušė, obuolys ir t.t.). • Pastebi ir pasako koks oras (lyja, sninga, šviečia saulė, pučia vėjas). • Pavadina savo kūno dalis. • Vardija šeimos narius. • Pasako savo vardą ir pavardę. • Parodo ir pasako, kiek turi 	<ul style="list-style-type: none"> • Pažįsta, parodo 3 ir daugiau medžių rūšis (eglė, ąžuolas, beržas, liepa, pušis ir t.t.). • Įvardija medžių sandarą (šaknys, stiebas, šakos, lapai ar spygliai). • Pažįsta, parodo 3 ir daugiau žydinčių kultūrinių (žirniai, pupos), laukinių žolinių (pienės, dilgėlės, gyslotis ir t.t.) augalų rūšis, skiria jas pagal lapų ir žiedo spalvą. • Įvardija žolinių augalų sandarą (lapai, stiebas, žiedas, šaknys). • Skiria ir pavadina pagal pavadinimą, skonį, spavą, dydį, formą 2-3 daržovių, vaisių rūšis (morka, agurkas, pomidoras, obuolys, slyva ir pan.). • Pasako, kad ne visus augalus galima ragauti, yra nuodingų arba dilginančių. • Pasako naminių gyvulių ir miško žvėrelių (katė, šuo, kiaulė, karvė, avis, arklys, ožka, vilkas, lapė, voverė ir pan.) pavadinimus, kaip vadinami jų jaunikliai; pavadina pagrindines kūno dalis (kanopos, snukis, koja ir pan.), skiriamuosius gyvūnų požymius: kuo jie minta, kaip juda, kokie jų balsai. 	<ul style="list-style-type: none"> • Palygina ir įvardija dabartinę buitinę techniką, pasako jos pranašumus. • Žino tradicines šventes, joms ruošiasi (Sausio 13-oji, Vasario 16-oji, Kovo 11-oji, Velykos, Kalėdos, Naujieji metai, gimtadienis). • Įvardija suaugusiųjų profesijas (gydytojas, ūkininkas, kirpėja, virėjas ir kt.). • Pasako tėvelių profesijas. • Žaidžia žaidimus, imituojančius tam tikrą profesiją. • Apibūdina orą (šalta, šilta, karšta, saulėta, apsiniaukę, pučia vėjas, lyja, sninga, kruša). • Stebi dienos orus, metų laiką ir gamtos pokyčius, kurie tuo metu vyksta (pavaizduoja piešiniu, pažymi kalendoriuje ir pan.). • Nusako vandens ir sniego savybes (vanduo skaidrus, skystas, garuoja; sniegas purus, lipnus, iš jo galima daryti gniūžtes ir pan.). • Susipažįsta su Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšiu. • Nusako daikto pagaminimo seką (pvz. iš avių gaunama vilna, verpiami siūlai, mezgamos
---	--	---	---

	<p>metų.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stebi, kas atsitiks judinant daiktus (pučiant, traukiant, stumiant, sukant, supant, skandinant). • Rūšiuoja atliekas, žino šiukšlių konteinerių spalvas, skiria, kokios atliekos į kurį metamos. • Tvarko vaistažolių, augalų darželį kartu su pedagogu. • Įvardija daiktų grupės apibendrinamuosius žodžius (baldai, indai, rūbai, daržovės, vaisiai). 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako gyvūnų naudą žmogui, gamtai. • Pagal dydį, spalvą, balsus skiria bent 2 paukščių rūšis (gandras, varna, gegutė ir pan.). • Pažįsta drugelius, vabalus, varles. • Stebi, kas atsitiks judinant daiktus (pučiant, traukiant, stumiant, sukant, supant, skandinant). • Žiūri filmus apie gamtą, gyvūnus, paveikslėlius knygoje, nuotraukas, patys aiškina, ką mato. • Rūšiuoja atliekas, žino šiukšlių konteinerių spalvas, skiria, kokios atliekos į kurį metamos. • Tvarko vaistažolių, augalų darželį kartu su pedagogu. 	<p>pirštines).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skiria iš lapų, žievės 2-3 spygliuočių (eglė, pušis, maumedis), lapuočių medžių rūšis (ąžuolas, beržas, kaštonas, klevas). • Skiria pagal lapų, žiedų spalvą ir formą žolinių augalų rūšis (ramunė, pienė, smilga). • Įvardija, parodo 1-2 rūšis miško uogų (mėlynė, avietė, žemuogė ir pan.), 2-3 rūšis grybų (raudonikis, voveraitė, baravykas ir pan.), pažįsta musmirę, kaip nevalgomą grybą. • Pasako, kur jų žinomi augalai auga (miškas, pieva, daržas, sodas, parkas ir pan.). • Pažįsta ir pavadina 5-6 daržovių ir 3-4 vaisių, uogų rūšis, jiems būdingą spalvą, formą, skonį, kaip naudojami maistui (virti, džiovinti, kepti ir pan.). • Įvardija, kas kur auga (daržovės-darže, vaisiai-sode). • Įvardija augalų: medžių, krūmų, žolinių augalų išorinę sandarą (šaknys, kamienas, šakos, lapai, žiedas ir pan.). • Pasako, kam augalui reikalingos
--	---	---	--

		<p>šaknys (laiko žemėje, siurbia vandenį ir maistingas medžiagas).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Įvardija iš ko išauga augalai (iš sėklų), kokių augalo augimui reikia sąlygų (žemės, vandens, trąšų, šilumos, saulės). • Pasako augalų naudą žmogui (maistas, grožis, statybinė medžiaga), gamtai (deguonis, maistas, trąšos). <p>Augina augalą, jį prižiūri.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žino, kaip miško žvėreliai prisitaiko prie savo aplinkos įvairiais metų laikais: kur gyvena voverė, kiškis, ežys, kur ruošia būstus, kuo minta, kaip augina ir rūpinasi jaunikliais, gelbėjasi nuo priešų. • Apibūdina kuo jaunikliai skiriasi nuo suaugusių žvėrių. • Pasako, kaip gyvena naminiai gyvuliai ir jų jaunikliai. • Apibūdina, įvardija visas naminių gyvulių kūno dalis (snukis, kanopa ir t.t.), kuo jie minta, kuo naudingi žmogui ir kaip žmogus jais rūpinasi. • Pasako kokios gyvenimo sąlygos reikalingos gyvūnams
--	--	--

			<p>(žuvims – švarus, neužterštas vanduo, augalai, gruntas, maistas ir pan.).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta, įvardija lauke pastebėtus 3-4 paukščių rūšis (varnėnas, vyturys, kregždė, gandras, pempė), apibūdina jų spalvą, čiulbėjimą. • Atpažįsta drugelius, vabalus, laumžirgius. • Skirsto gyvūnus ir augalus pagal aiškiai matomus išorinius požymius (pvz., kūno dangą, galūnių, snapo, lapų, žiedų, kamienų formą, spalvą). • Pasako kur gyvena laukiniai ir naminiai gyvūnai (tvartas, miškas, zoologijos sodas, vanduo). • Pasako kaip vadinasi pastatai kur gyvena daug vienos rūšies gyvūnų (kiaulidė, žasidė, arklidė ir kt.). • Įvardija kokie gamtos reiškiniai būdingi kiekvienam sezonui. • Savaip fiksuoja kai kuriuos ryškesnius epizodus iš gamtos ir gyvūnų pasaulio (albumas, stendas, nuotraukos ir pan.). • Rūšiuoja atliekas, žino šiukšlių
--	--	--	--

			konteinerių spalvas, skiria, kokios atliekos į kurį metamos. <ul style="list-style-type: none"> Kartu su pedagogu tvarko vaistažolių, augalų darželį.
VAIKO PASIEKIMAI			
1 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Domisi aplinka, sutelkia dėmesį į arti esančius veidus, daiktus. Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius. Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus. 		
2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Stebi ir atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojasi (šukos, šaukštas, nosinaitė). 		
3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. Skiria atskirus gamtos reiškinius. Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. Pasako savo ir savo šeimos narių vardus. Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus. 		
4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, automobiliai, keliai, parduotuvės ir pan.). Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena, pavadinimus, savo vardą ir pavardę. Pastebi pasikeitimus savo aplinkoje. Pastebi ir nusako aiškiausiai pastebimus gyvūnų ir augalų požymius. Atpažįsta gamtoje ar paveiksluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, gėles, daržoves, grybus, pasako jų pavadinimus. Pasako metų laikų pavadinimus ir būdingus jiems požymius, skiria daugiau gamtos reiškinių (rūkas, pūga, šlapdriba). 		
5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Pasakoja apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas. Moka papasakoti apie savo gimtąjį miestą ar gyvenvietę. Pasako savo gatvės pavadinimą. Įvardija kelis žinomus gimtojo miesto objektus. Gali savarankiškai nueiti į darželio salę, biblioteką, valgyklą ar, pvz., dailės studiją. Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis. Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir kai kuriuos laukinius gyvūnus. Samprotauja apie naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. Skiria daržoves, vaisius, uogas, nusako, kaip juos naudoti maistui. Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškiniais, kurių negali pamatyti (pvz., ugnikalnių išsiveržimas, žemės drebėjimas, smėlio audra). 		
6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Pasako tėvų profesijas, įvardija savo giminaičius, žino savo namų adresą. 		

	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako savo šalies ir sostinės pavadinimą. • Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas, darbus ir buitį palengvinančią techniką (prietaisai, transportas, įrenginiai). Samprotauja apie tai, kad gamindami daiktus žmonės įdeda daug darbo, kokių savybių žmogui reikia darbe, kokios yra profesijos. • Domisi, kokie daiktai buvo naudojami seniau, kaip jie pasikeitė. • Papasakoja apie tradicines šventes. • Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir tarp augalų. Samprotauja apie tai, kur gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. • Moka prižiūrėti kambarinius augalus, daržoves, stebi jų augimą. • Papasakoja apie naminių gyvūnų naudą žmonėms ir augalų naudojimą maistui. • Pradeda suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. • Pradeda jausti prierašumą prie artimiausios gamtinės aplinkos, dalyvauja ją prižiūrint ir puošiant, suvokia savo vietą joje, pažįsta ir įvardija gyvenamosios vietovės objektus (upę, kalvą, mišką ir pan.), gyvūnus ir augalus. • Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai ir besiformuojančią atsakomybę už jos išsaugojimą. • Mokosi rūšiuoti atliekas.
7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nusako miško, pievos, vandens telkinio augmenijos ir gyvūnijos būdingiausias bruožus (miške vyrauja medžiai ir krūmai, pievose – žolės; vandens telkinių augalai gali augti tik panirę ar pusiau panirę į vandenį ir pan.). • Suaugusiųjų padedamas pastebi požymius, kurie rodo augalų bei gyvūnų prisitaikymą gyventi sausumoje ar vandenyje. • Nurodo kelis gyvūnus, kurie minta tik augalais, ir kelis, kurie minta kitais gyvūnais ir vadinami plėšrūnais. • Atpažįsta po kelis miško ir vandens augalus bei gyvūnus, valgomuosius grybus. • Paaiškina, kad nežinomų augalų uogų ir grybų negalima ragauti, nes jie gali būti nuodingi. • Paaiškina, kaip reikia prižiūrėti kambarinius ar daržo augalus, naminius gyvūnus. • Nusako, iš ko ir kaip gaminama duona, pieno produktai. • Noriai tyrinėja medžiagų savybes, daiktų sandarą ir apie tai samprotauja, aiškinasi kodėl; pateikia (ne)tirpstančių medžiagų, vandenyje (ne)skęstančių daiktų pavyzdžių. • Domisi gamtos reiškiniais ir jų aiškinimu (rasa, vaivorykštė, vėjas). Nusako, kaip skiriasi orai kitose pasaulio šalyse. • Paaiškina, kad Saulė apšviečia ir šildo Žemę; samprotauja, kuo planetos skiriasi nuo žvaigždžių. • Tvarkingai ir saugiai elgiasi gamtoje, išvykose, noriai dalyvauja tvarkant ir puošiant aplinką. • Paaiškina, kaip reikia taupyti elektrą, šilumą ir vandenį, kaip rūšiuoti šiukšles, esant galimybėms jas rūšiuoja. • Samprotauja apie profesijos pasirinkimą, kokių savybių reikia žmonėms, dirbantiems įvairius darbus. • Domisi žmonių gyvenimo būdu, jo kaita mūsų ir kitose šalyse. • Domisi savo giminės istorija, savo gimtosios vietovės ir Lietuvos žinomais žmonėmis, kultūros ir gamtos paminklais, gali apie kelis trumpai papasakoti.

- Domisi aktualiais visuomeninio gyvenimo įvykiais.
- Bando prisiimti atsakomybę už bendrą darbą, stengiasi prisidėti, dalyvauti ikimokyklinės įstaigos ir vietos bendruomenės talkose, šventėse ir kituose renginiuose.

REKOMENDACIJOS

- Įvardykite, apibūdinkite naujus daiktus, reiškinius vaiko aplinkoje.
- Lankytės naujose vietose, komentuokite, kas vyksta, kaip vadinasi daiktai, ką veikia žmonės ir pan.
- Žaiskite žaidimus, kuriuose vaikas turėtų prisiminti ir pakartoti informaciją apie save (vardą, adresą, tėvelių darbą, kt.), savo šalį (Lietuvą).
- Skatinkite eksperimentuoti su daiktais, mokykite suprasti jų veikimo būdą, požymius.
- Supažindindami su aplinkos daiktais pagal galimybes remkitės visais įmanomais pojūčiais: skoniu, lytėjimu, rega, klausa, uosle.
- Vaikui, kuris blogai mato, kiek galima daugiau komentuokite aplinką, jos daiktus, daiktų detales, spalvas ir pan.
- Vaikui, kuris blogai girdi, jei tik įmanoma, demonstruokite aplinkos garsų skambėjimą.
- Padėkite suprasti veiksmų seką vaizdžiais paveikslais ar nuotraukomis (pvz., kaip į lentynas sudėti žaislus).
- Rodydami aplinkos daiktus, supažindindami su reiškiniais, formuokite vaikui juos apibūdinančias sąvokas.

1.2. Skaičiavimas ir matavimas

Skaičiavimas – tai komponentas, kuriame kalbama apie pirmąją vaiko pažintį su skaičiaus sąvoka. Komponente matavimas išskiriami tokie aspektai: vaiko pažintis su paprasčiausiomis geometrinėmis figūromis; daikto dydžio, dydžių santykio suvokimas; vis gerėjantis vaiko orientavimasis laike ir erdvėje.

Skaičiavimo ir matavimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ✓ gebėjimas vartoti skaičius ir matematinius simbolius daiktų kiekiui žymėti, daiktų grupėms palyginti pagal kiekį,
- ✓ gebėjimas suprasti daikto vietą eilėje, pastebėti dėsniumus, sudaryti įvairias sekas.
- ✓ gebėjimas tapatinti, grupuoti, klasifikuoti daiktus pagal formą, dydį, spalvą,
- ✓ gebėjimas matuoti;
- ✓ daikto vietos ir padėties erdvėje suvokimas;
- ✓ laiko tėkmės suvokimas.

VERTYBINĖ NUOSTATA

Nusiteikęs pažinti pasaulį skaičiuodamas ir matuodamas.

ESMINIS GEBĖJIMAS

Geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas. Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis,

masė, tūris, laikas. Pradedama suvokti laiko tėkmę ir trukmę.			
VAIKO VEIKSENOS			
1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> • Įsitraukia į žaidimą „Slėpynės“ (žaislui pasislėpus, atidžiai stebi vietą, kur žaislas ką tik buvo, jo ieško). • Paprašytas parodyti, kaip rieda kamuoliukas, jį paridena. • Iš dviejų spalvų kamuoliukų atneša prašomos spalvos kamuoliuką. • Parodo pirštukais kiek turi metukų. • Norėdamas pasakyti ar parodyti, kad ko nors yra daug, ištiesia rankytes į šonus. • Žaidžia žaidimus, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojama, randama dar ir dar... (pvz., eilėrašukai „Mano batai buvo du“, „Du gaideliai“ ir pan.). • Žaidžia su vienas į kitą įdedamais indeliais. • Iš kelių dėžutės skylių suranda tą, pro kurią pralįstų paimta kaladėlė. • Tokios pat spalvos ar formos daiktus sudeda į atskiras dėžutes. 	<ul style="list-style-type: none"> • Grupuoja daiktus pagal požymį (dydį, formą, spalvą). • Grupuoja daiktus pagal 8 spalvas: raudona, oranžinė, geltona, žalia, mėlyna, violetinė, juoda, balta. • Grupuoja daiktus pagal 5 formas: skritulys, kvadratas, trikampis, stačiakampis, ovalas. • Grupuoja daiktus pagal dydį: didelis, mažas. • Atrenka daiktus pagal nurodytus požymius. • Žaidžia konstravimo žaidimus. • Konstruoja pagal pavyzdį. • Pasako ir parodo kiek turi metukų. • Pastebi, jei kas suklysta, paprašytas paimti vieną daiktą. • Žaislus, daiktus sudėlioja, surikiuoja į eilę (pvz., iš kėdučių sustato traukinuką). • Nudažo juostelę kaitaliodamas dvi spalvas. • Žaidžia žaidimus, kuriuose kas nors paeiliui daroma, rikiuojama 	<ul style="list-style-type: none"> • Atsakydamas į klausimą „Kiek?“, vartoja žodžius „daug“, „vienas“, „nė vieno“. • Vartoja žodžius: tiek, kiek, po lygiai, tiek pat, daugiau, mažiau. • Vartoja žodžius: ilgesnis-trumpesnis, platesnis-siauresnis, aukštesnis-žemesnis, didesnis-mažesnis, storesnis-plonesnis, vienodi, tokie pat. • Skiria ir pavadina skritulį, kvadratą, trikampį, stačiakampį, ovalą. • Randa skritulio, kvadrato, trikampio, stačiakampio, ovalo formos daiktų aplinkoje. • Skiria ir pavadina dešinę ir kairę ranką. • Skiria ir pavadina paros laiką: rytas, diena, vakaras, naktis. • Randa dvi korteles, kuriose pavaizduota po tiek pat daiktų. • Paveikslėlyje suranda pvz. trims meškiukams po puodynėlę medaus ir pan. • Padalija daiktus po lygiai iki 4. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skaičiuoja daiktus iki 10. • Lygina daiktų grupes, pasako kur daugiau, kur mažiau. • Lygina kiekinį ir kelintinį skaičiavimą, teisingai atsakant į klausimus: „Kelintas?“, „Kiek iš viso?“. • Pažįsta skaitmenis nuo 1 iki 10. • Pasako skaityto kūrinio įvykių seką, vartodamas kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras ir pan.). • Lygina daiktus pagal ilgį, aukštį, didumą, storį. • Dėlioja daiktus didėjimo ar mažėjimo tvarka pagal ilgį, plotį, aukštį, didumą, storį, teisingai juos pavadina (pvz. aukščiausias, žemesnis, dar žemesnis, žemiausias). • Suskaičiuoja, kurių daiktų yra daugiau (pvz. skrendančių paukščių į kairę ar į dešinę). • Paima reikiamą daiktų skaičių. • Paaiškina, ką reikėtų daryti, kad visi turėtų po lygiai daiktų.

<ul style="list-style-type: none"> • Prisimena, kas paslėpta knygelės puslapio langelyje ir sava kalba tai išreiškia. • Atneša prašomo dydžio (didelį arba mažą) daiktą. • Sudeda 3-4 vienodo dydžio žiedų piramidę. • Deda daiktus mažėjančia tvarka (pvz. iš skirtingo dydžio žiedų). • Grupuoja žaislus pagal du požymius: spalvą ir dydį, formą ir dydį (didelis ir mėlynas, apvalus ir mažas). • Žaidžia žaidimus, lavinančius rankų pirštų motoriką. 	<p>(pvz., pasaka „Ropė“, lietuvių liaudies daina „Išėjo tėvelis į mišką“).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Parodo, kurie du iš 4–5 paveiksliukų yra tokie patys. • Dviejuose paveikslėliuose randa 3–4 slypinčius skirtumus. • Suranda reikiamą dėlionės detalę. • Stato bokštą iš skirtingo dydžio kaladėlių. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vartoja kelintinius skaitvardžius iki 5 (pirmas, antras ir pan.). • Randa visus vienos formos daiktus. • Iš krūvelėje padėtų įvairių spalvų kaladėlių pastato keturis skirtingų spalvų bokštelius. • Iš skritulio, kvadrato, trikampio formos detalių sukomponuoja įvairius daiktus (pvz., mašiną, namą ir pan.). • Žaidžia konstravimo žaidimus. • Žaidžia dėlionės žaidimus. • Iš kaladėlių, molio, smėlio ir pan. padaro stebėto daikto modelį. • Naudoja sąvoką „vidutinio dydžio“. • Atlieka matavimo pratimus (pėdomis, žingsniais ir pan.). • Rikiuoja daiktus nuo mažiausio iki didžiausio. • Lygina daiktus (pvz. katinėlis mažesnis už šunį ir pan.). • Žaidžia judrius žaidimus, kai reikia pasirinkti teisingą kryptį savo kūno atžvilgiu (pvz., žaidimas „Diena – naktis“, „Šilta – šalta“). • Vartoja žodžius: prieš, kairėje, dešinėje, viršuje, po. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia žaidimus, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojami du trys skirtingi judesių ar garsų elementai, kur reikia keisti savo ar daikto padėtį erdvėje ar daryti ką nors tam tikra seka (pvz., žaidimai „Trečias bėga“, „Daryk taip, kaip Jonelis daro“; žaidimas, kai nutilus muzikai ar suplojus kaskart pasakoma, kaip kitaip vaikai turi pasielgti: susigrupuoti – sustoti po du, susėsti į du ratukus, parodyti 4 pirštukus ir pan.). • Žaisdamas daiktų loto, randa reikiamos spalvos kortelę. • Skiria ir pavadina skritulį, kvadratą, trikampį, stačiakampį, ovalą. • Serviruoja stalą. • Žaidžia konstravimo žaidimus. • Žaidžia dėlionės žaidimus. • Iš kaladėlių, molio, smėlio ir pan. padaro stebėto daikto modelį. • Suranda ir įvardija geometrines figūras: trikampį, stačiakampį, ovalą, kubą, rutulį (atpažįsta juos ne tik matant, bet ir liečiant). • Vartoja žodžius: prieš, kairėje, dešinėje, viršuje, po.
--	---	---	--

		<ul style="list-style-type: none"> • Atlieka veiksmus (prideda, atima) iki 5. • Pažįsta skaitmenis nuo 1 iki 5. <p>NUMICON</p> <p><u>1 tema</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Skaičiuoja eilės tvarka iki 5 (vėliau tęsiant iki 9). • Skaičiuoja objektus naudojant skaitmenų pavadinimus. • Užpildo visą <i>Numicon</i> lentelę detalėmis. • Skiria <i>Numicon</i> formas ir įvardina spalvų pavadinimus. • Sudaro poras (didelis ir mažas). <p><u>2 tema</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Įvardina <i>Numicon</i> formas pagal dydį. • Apibūdina <i>Numicon</i> formas pagal išdėstymą (pirmas, prieš, po, kitas, paskutinis). • Skaičių „1“ pristato keliais skirtingais būdais (<i>Numicon</i> detalė, kortelė ir kortelė su pavaizduotu <i>Numicon</i> ir kt.). • Atkartoja, pratęsia paprastas sekas. <p><u>3 tema</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Numicon</i> detalės reikšmę pristato keliais skirtingais būdais (<i>Numicon</i> detalę dėlioja iš spalvotų bokštelių). • Skaičių „2“ pateikia keliais 	<ul style="list-style-type: none"> • Juda nurodyta kryptimi: pirmyn, atgal, kairėn, dešinėn. • Vartoja žodžius: arti, toli, arčiau, toliau. • Orientuojasi stalo, lapo paviršiuje. • Žino paros laiką ir nuoseklumą (rytas, diena, vakaras, naktis). • Įvardija savaitės dienas.
--	--	--	---

		<p>skirtingais būdais. <i>Numicon</i> detalė, kortelė ir kortelė su pavaizduotu <i>Numicon</i> ir kt.).</p> <p><u>4 tema</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Skaičiuoja objektus iki 10. • <i>Numicon</i> detalėms suteikia skaičių pavadinimus. • Pažymi <i>Numicon</i> detales skaitmenimis. • Skaičių „3“ pateikia keliais skirtingais būdais. <i>Numicon</i> detalė, kortelė ir kortelė su pavaizduotu <i>Numicon</i> ir kt.). • Lygina <i>Numicon</i> lazdeles pagal ilgį. • Matuoja skirtingas talpas su smėliu/vandeniu. • Žaidžia rūšiavimo žaidimus. <p><u>5 tema</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Pasako, kiek objektų telpa skirtingose <i>Numicon</i> detalėse. • Skaičių „4“ pateikia keliais skirtingais būdais. <i>Numicon</i> detalė, kortelė ir kortelė su pavaizduotu <i>Numicon</i> ir kt.). • Naudoja žodžius, skirstančius daiktus pagal aukštį (aukštesnis, žemesnis). <p><u>6 tema</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Naudoja <i>Numicon</i> detales, <i>Numicon</i> detalių struktūrą, skaitmenis ir jų 	
--	--	--	--

		<p>pavadinimus skaičiams pristatyti.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Grupuoja objektus išlaikydami <i>Numicon</i> detalių struktūrą (tai veiksmingas būdas sužinoti, kiek jų yra). • Skaičių „5“ pateikia keliais skirtingais būdais. <i>Numicon</i> detalė, kortelė ir kortelė su pavaizduotu <i>Numicon</i> ir kt.) • Matuoja skirtingas talpas su smėliu ar vandeniu. <p><u>7 tema</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Randa bendrą skaičių derinant <i>Numicon</i> detales. • Randa sumas pridėdant vieną <i>Numicon</i> formą virš kitos. • Skaičių „6“ pateikia keliais skirtingais būdais. <i>Numicon</i> detalė, kortelė ir kortelė su pavaizduotu <i>Numicon</i> ir kt.) • Įvardina nurodyto skaičiaus „kaimynus“. • Tyrinėja daiktus, kurie yra sunkūs ar lengvi. • Sveria skirtingus objektus, vartoja sąvokas „sunkus“ ir „lengvas“. <p><u>8 tema</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Randa ir pridėda dar vieną naudodami <i>Numicon</i> detales ir 	
--	--	---	--

		<p>skaičių modelius.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prideda prie bet kurio skaičiaus vieną ir pasako, kad rezultatas yra kitas skaičius. • Skaičiuoja nuo 1 iki 9 (vėliau tęsiant iki 19). • Skaičių „7“ pateikia keliais skirtingais būdais. <i>Numicon</i> detalė, kortelė ir kortelė su pavaizduotu <i>Numicon</i> ir kt.) <p><u>9 tema</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Randa skirtumą, naudojant <i>Numicon</i> detales. • Suskaičiuoja, kiek viena <i>Numicon</i> detalė didesnė už kitą. • Randa ir parodo lyginę ir nelyginę reikšmes turinčias <i>Numicon</i> detales. • Skaičių „8“ pateikia keliais skirtingais būdais. <i>Numicon</i> detalė, kortelė ir kortelė su pavaizduotu <i>Numicon</i> ir kt.) • Imituoja apsipirkimą akcentuojant minus (pirkinys už pinigus). <p><u>10 tema</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Uždengiant <i>Numicon</i> detalės skylutes parodo „atimtį“. • Naudoja atimties kalbą. • Skaičių „9“ pateikia keliais skirtingais būdais. <i>Numicon</i> detalė, 	
--	--	---	--

		<p>kortelė ir kortelė su pavaizduotu <i>Numicon</i> ir kt.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tarpusavyje dalinasi daiktus po lygiai. <p><u>11 tema</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Sudaro dviejų skaičių derinius, dvigubinant vienodas <i>Numicon</i> detales. • Skaičių „10“ pateikia keliais skirtingais būdais. <i>Numicon</i> detalė, kortelė ir kortelė su pavaizduotu <i>Numicon</i> ir kt.) • Pastebi veidrodžio simetriją. • Kuria paprastus simetriškus raštus. • Skaičiuoja po 2 iki 10. <p><u>12 tema</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Įvardina skaičius nuo 10 iki 1, naudojant <i>Numicon</i> detales arba <i>Numicon</i> lazdeles. • Parodo 1 mažiau, pašalinant objektą iš <i>Numicon</i> detalės modelio. • Randa „1 mažiau“ skaičius nuo 1 iki 10 (vėliau iki 20). • Apibūdina žodžius „nieko“ ir „nulis“. <p><u>13 tema</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Sukuria dvi lygias visumos dalis įvardinant, kad kiekviena dalis vadinama „puse“. 	
--	--	---	--

		<ul style="list-style-type: none"> • Sudaro visumą iš tokio paties dydžio dalių. • Sudaro visumą iš skirtingų dydžių dalių. • Perpjauna visą formą per pusę skirtingais būdais. • Randa pusę, naudojantis <i>Numicon</i> detalėmis. • Randa dvi vienodo ilgio <i>Numicon</i> lazdeles. <p><u>14 tema</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Lygina kiekius: kiek? kur mažiau? kur daugiau? • Lygina ir randa „kiek dar?“, „kiek mažiau?“ be skaičiavimo, tik naudojant <i>Numicon</i> detales. • Simboliais kuria diagramas. <p><u>15 tema</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Pasako kad visuma yra didesnė, už vieną kažkurią jos dalį. • Sudeda du skaičius bet kokia tvarka. • Supranta ir pasako, kad svoris nebūtinai yra susijęs su dydžiu. <p><u>16 tema</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Naudoja <i>Numicon</i> detales, atliekant atimties veiksmus. • Sudaro visumą iš dalių, kurios yra vienodų arba skirtingų dydžių. 	
--	--	---	--

		<p><u>17 tema</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Pasako, koks yra atvirkštinis ryšys tarp pridėjimo ir atėmimo. • Apibūdinant atstumus vartoja sąvokas „ilgesnis“, „trumpesnis“, „arčiau“, „toliau“. <p><u>18 tema</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Randa „tokį patį“ objektą. • Sudeda ir atima sprendžiant uždavinius. • Naudoja matematinius terminus: pridėti, atimti, iš viso. 	
--	--	--	--

VAIKO PASIEKIMAI

1 žingsnis	<p>Skaičiavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gestais, mimika parodo, jog suvokia, ką reiškia yra (nėra), dar, taip (ne). <p>Matavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Susidomi, kai parodomas kitokios formos, dydžio, spalvos daiktas: siekia jį paimti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius, artėjančius daiktus, daug kartų kartoja matytus veiksmus su daiktais.
2 žingsnis	<p>Skaičiavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Supranta, ką reiškia vienas, dar vienas, du, daug (parodo pirštukais, kiek turi metukų). <p>Matavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paimti didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan.).
3 žingsnis	<p>Skaičiavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skiria žodžius: mažai (vienas, du) ir daug. Paprašytas duoda kitiems po vieną žaislą, daiktą. • Geba išrikiuoti daiktus į vieną eilę. <p>Matavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Suranda tokios pat spalvos (raudonos, mėlynos, geltonos, žalios) daiktus. • Supranta, kad bokštas, kurio viršuje bus didesnės, o apačioje mažesnės kaladėlės, nebus tvirtas. Supranta ir pradeda vartoti

	<p>daiktams lyginti skirtus žodžius: didelis – mažas, ilgas – trumpas, sunkus – lengvas, storas – plonas, toks pat – ne toks, kitoks, vienodi – skirtingi ir pan.</p>
<p>4 žingsnis</p>	<p>Skaičiavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pradedama skaičiuoti daiktus, palygina dvi daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus į grupes po lygiai (po du, po tris). • Pradedama vartoti kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras...). <p>NUMICON</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kartoja skaičių pavadinimus iš eilės. • Kai skaičiuoja objektus, sako kiekvieno objekto skaičiaus pavadinimą. • Naudoja skaitmenis arba jų pavadinimus <i>Numicon</i> detalėms įvardinti. • Randa tris ar daugiau skirtingų formų, spalvų objektus. • Pratešia pasikartojančias sekas. • Skaičiuodami aiškiai įvardina kiek ko yra iki 6 (vartoja sąvoką „iš viso“). • Pasako <i>Numicon</i> detalių pavadinimus neskaičiuodami skylučių. • Suskaičiuoja ir pasako bendrą sumą, kai sujungiamos dvi <i>Numicon</i> detalės. • Prideda po 1, skaičiuodami iki 9. • Iš vienodų <i>Numicon</i> detalių sudeda nurodytą skaičių. • Atima 1 arba atsako į „1 mažiau“ klausimą nuo kiekvieno skaičiaus iki 10. • Prideda skirtingas mažesnes <i>Numicon</i> detales, kad suma būtų lygi didesnei detalei. <p>Matavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta ir atrenka apskritos (skritulio), keturkampės (keturkampio), kvadratinės (kvadrato) formos daiktus, vienodo dydžio ar spalvos daiktus. Statydamas, konstruodamas, komponuodamas, grupuodamas pradeda atsižvelgti į daikto formą, dydį, spalvą. • Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis, storesnis – plonesnis, aukštesnis – žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius – mažais. • Pradedama skirti dešinę ir kairę savo kūno pusę, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) naudoja žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn. • Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius. <p>NUMICON</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Randa ir uždeda <i>Numicon</i> detalę ant ją atitinkančio paveikslėlio. • Užpildo šimtainę lentelę <i>Numicon</i> detalėmis. • Deda <i>Numicon</i> detales į reikiamas vietas ir apibūdina pozicijas (prieš, po, tarp). • Randa ir parodo tris ar daugiau skirtingų formų, spalvų objektų. • Sudeda <i>Numicon</i> detalių modelius iš spalvotų bokštelių. • Dalina lygiomis dalimis. • Paskirsto atskirus objektus lygiomis dalimis.
<p>5 žingsnis</p>	<p>Skaičiavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio ir kitų savybių bei jų padėties erdvėje. Skaičiuoja bent iki 5. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti į klausimus: Kiek iš viso? Kiek daugiau? Kiek mažiau? • Pastebi, kaip sudaryta daiktų (elementų) seka, geba pratęsti ją 1–2 daiktais (elementais). Pratęsdamas pasikartojančių daiktų ar elementų seką, nebūtinai laikosi tos pačios jos sudarymo logikos (pvz., iš pradžių gali imti daiktus ar elementus pagal vieną požymį, vėliau – pagal kitą). Skiria kelintinius skaitvardžius. <p>NUMICON</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skaičiuodami aiškiai įvardina kiek ko yra (iki 20). • Derina <i>Numicon</i> detales prie skaitmenų. • Pasako bendrą sumą, kai sujungiamos dvi <i>Numicon</i> detalės, neskaičiuojant skylučių. • Prideda po 1, skaičiuodami iki 19. • Sprendžia atėmimo istorijas ir iliustruoja jas <i>Numicon</i> detales. • Pasako ir sudeda iš kurių vienodų <i>Numicon</i> detalių sudaromas nurodytas skaičius iki 10. • Atima 1 arba atsako į „1 mažiau“ klausimą nuo kiekvieno skaičiaus iki 20. • Pasako atsakymus į klausimus „kiek dar?“, „kiek mažiau?“, naudojantis <i>Numicon</i> formomis. • Pasako, kiek liko <i>Numicon</i> dalių neuždengta ir kiek uždengta (pažiūrėdami ir neskaičiuodami). • Apibūdina sąvoką „atimti“, pasako sveiką skaičių ir jo dalis, pvz. „iš 10 atimti 6 lygu 4“. • Pasako, kad kai iš skaičiaus atimamas toks pat skaičius, nelieka nieko (nulis). • Nurodo sumas skaičių eilutėje be skaičiavimo, pvz. atsakydami į „prie 3 pridėkite 2“, suranda 5; „iš 6 atimk 2“, suranda 4. • Skaičių eilutėje randa skaitmenis, kurie rodo atsakymus į jų skaičiavimus. • Apibūdina <i>Numicon</i> detales kaip nelygines arba lygines. • Pasako skirtumą tarp dviejų <i>Numicon</i> detalių, įskaitant ir dvi vienodas detales (kai skirtumas yra 0).

	<ul style="list-style-type: none"> • Lygina mažas daiktų grupes, pasako keliais daugiau, keliais mažiau. <p>Matavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skiria trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiskiriančius daiktus. Kalbėdamas apie spalvą, vartoja žodžius „vienos spalvos“, „dvispalvis“. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą arba dydį. • Palygindamas daiktų dydžius, naudojasi sąlyginiu matu (trečiu daiktu). Kalbėdamas apie atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę, vartoja žodžius: ilgesnis – trumpesnis, siauresnis – platesnis, aukštesnis – žemesnis, lengvesnis – sunkesnis. Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio, ir atvirkščiai. • Supranta, kad knygos skaitomos iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir žodžiais išreiškia erdvinius daikto santykius su savimi: priešais mane, už manęs, šalia manęs, mano kairėje ir pan. • Pradedą suvokti praeitį, dabartį, ateitį. Skiria sąvokas šiandien, vakar, rytoj. <p>NUMICON</p> <ul style="list-style-type: none"> • Palygina objektus pagal svorį, o ne tik pagal dydį. Vartoja sąvokas „sunkesnis“, „lengvesnis“. • Sukuria pasikartojančius modelius su daugiau nei dviem elementais. • Pavaizduoja padvigubėjimą, naudodami <i>Numicon</i> formas. • Kuria simetriškus raštus. • Padalina „visumą“ į įvairaus dydžio dalis.
6 žingsnis	<p>Skaičiavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Susieja daiktų (realių ar pavaizduotų) kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja žodžius: daugiau (mažiau) vienu, dviem, po lygiai, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis. • Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2–3 pasikartojančiais elementais. <p>Matavimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą. Klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą. • Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojasi vienu ar keliais sąlyginiais matais (savo pėda, sprindžiu, trečiu daiktu). Atranda, kad į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį skystų ar birių medžiagų (vandens, smėlio ir kt.) kiekį. Lygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius (šiek tiek didesnis, truputį mažesnis, didžiausias, mažiausias ir kt.). • Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakydamas: į kairę, į dešinę, aukščiau, žemiau, virš, po, šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prie, prieš, paskui, šalia vienas kito, už, tarp, viduje, išorėje ir kt. • Žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės dienos, metų laikai ir pan.).
7 žingsnis	Skaičiavimas

- Pradedą suprasti ryšius tarp skaičių (pvz., kad šeši susidedą iš dviejų trejetų arba iš trijų dvejetų porų). Pradedą suprasti ir vartoti žodžius: sudėti, pridėti, atimti, kiek bus, kiek liks ir pan.
 - Išdėlioja daiktus į eilę pagal tą patį požymį (pvz., pagal spalvos intensyvumą).
- Matavimas**
- Skiria ir pavadina plokštumos figūras (apskritimą, skritulį, kvadratą, stačiakampį, trikampį) ir erdvės figūras (kubą, rutulį); aplinkoje randa daiktus, savo forma primenančius šias figūras. Dėlioja paveikslėlius iš didesnio kiekio elementų, stato iš smulkesnių detalių. Sugrupuoja daiktus pagal nurodytą požymį (dydį, formą). Pradedą suprasti, kad tas pats daiktas gali priklausyti kitai grupei pagal kitą požymį.
 - Pradedą suprasti, kada vartojami priešingos reikšmės žodžiai: mažas ir didelis, lengvas ir sunkus, šilta ir šalta ir kt. (pvz., sako: „Aš esu didelis, o kačiukas mažas, bet aš esu mažas, o namas didelis“).
 - Moka parodyti, kur yra greta (tačiau tik iš šonų, ne viršuje) esantys, bet nematomi objektai (pvz., laukujos durys, sodas). Žaisdamas naudojami vis didesne erdve.

REKOMENDACIJOS

- Mokykite pasakyti, kiek apytikriai yra daiktų („daug“, „mažai“), vėliau pridėkite sąvokas: „mažiau“, „daugiau“ ir pan.
- Mokydami klasifikuoti daiktus, pasitelkite spalvas.
- Laiko suvokimui palengvinti naudokite ritmą ir muziką.
- Pratinkite girdėti ir vartoti paprastas (praktiškas) matematinės sąvokas („kiek iš viso pasidarė“, „iš viso buvo, liko“, „kiti nuskrido, atidavė, pasidalijo“ ir kt.).
- Dažniau leiskite atlikti praktinius matematinius veiksmus: „pastatyk prie kiekvienos lėkštės po puodelį“; „padalink obuolius, kad kiekvienas gautų po obuolį“ ir pan.
- Papuoškite grupę spalvingais skaitmenimis, susietais su kokiais nors daiktais ar vaikų gimtadieniais.
- Mokydami skirti erdvines sąvokas („už“, „ant“, „po“ ir kt.) pasitelkite spalvas, simbolius, paveikslėlius (pvz., „Žalius skrituliukus dėsimė ant stalo, geltonus – po stalu.“)
- Laiko suvokimui palengvinti pasitelkite muzikinius signalus, simbolius (pvz., pasigirdus tam tikrai melodijai, laikas ruoštis valgyti).
- Pratinkite kalboje vartoti erdvines ir laiko sąvokas („rytoj“, „šiandien“, „toliau“, „arčiau“ ir kt.).
- Muzikos instrumentu mokykite pavaizduoti erdvines sąvokas (ilgai skamba – ilgas, trumpai – trumpas ir kt.).
- Žymėkite skirtingų formų, dydžių simboliais aplinkos daiktus, žaiskite (pvz., „Prašu paduoti didelį daiktą su užklijuotu dideliu trikampiu“).

1.3. Tyrinėjimas

Tyrinėjimas – tai procesas, kai atidžiai žiūrint, klausant, uodžiant, liečiant, klausinėjant, ieškant informacijos įvairiuose šaltiniuose sužinoma apie gyvosios ir negyvosios gamtos objektus bei reiškinius, žmogaus sukurtus daiktus, žmonių gyvenimą.

Tyrinėjimo srityje vaikui ugdomas tobulėja:

- ✓ domėjimasis aplinka;
- ✓ tyrinėjimas naudojant pojūčius;
- ✓ atrastų, sužinotų dalykų aptarimas.

VERTYBINĖ NUOSTATA

Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.

ESMINIS GEBĖJIMAS

Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą, bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia naujais, skirtingais žaislais. • Žaidžia skirtingose erdvėse (žolė, smėlis, minkšti ir kieti paviršiai, erdvės viduje ir lauke; gryname ore, skirtingu paros metu, esant įvairiai temperatūrai). • Žiūri filmukus, varto knygutes. • Savarankiškai tyrinėja aplinką. • Žaidžia žaislais: kastuvėliu, grėbliuku, kibirėliu ir pan. • Žaidžia su sniegu, vandeniu, smėliu. • Ragauja įvairių skonių vaisius, 	<ul style="list-style-type: none"> • Tyrinėja medžiagų savybes: sušlapina, plėšia, minko ir pan. • Savarankiškai dirba įvairiomis medžiagomis (plastilinu, smėliu ir pan.). • Savaip sutvarko žaislus. • Išardo žaislus. • Žiūri filmukus, varto knygutes. • Patys apsirengia, valgo, padeda vieni kitiems. • Žaidžia konstravimo žaidimus. • Žaidžia su sniegu, vandeniu, smėliu. • Žaidžia žaislais: kastuvėliu, 	<ul style="list-style-type: none"> • Tyrinėja medžiagų savybes: sušlapina, plėšia, minko ir pan. • Padeda suaugusiesiems tvarkyti kambarius ar dirbti kitus darbus. • Savarankiškai dirba įvairiomis medžiagomis (plastilinu, smėliu ir pan.). • Dalyvauja, stebi, kai atliekami bandymai, eksperimentai, patys bando, pvz., sumaišyti medžiagas, išardyti daiktus. • Pastebi ir pasako, parodo, kaip pasikeitė gamta ir samprotauja su kuo tai susiję (pvz., medžiai pagelto, 	<ul style="list-style-type: none"> • Tyrinėja medžiagų savybes: sušlapina, plėšia, minko ir pan. • Padeda suaugusiesiems tvarkyti kambarius ar dirbti kitus darbus. • Savarankiškai dirba įvairiomis medžiagomis (plastilinu, modelinu, smėliu ir pan.). • Dalyvauja, stebi, kai atliekami bandymai, patys bando, pvz., sumaišyti medžiagas, išardyti daiktus. • Atlieka nesudėtingus bandymus (pvz., stebi, kaip tirpsta ledas, dega žvakė, plaukia ar skęsta įvairūs

<p>daržoves, druską, cukrų, pipirą.</p>	<p>grėbliuku, kibirėliu ir pan.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ragauja įvairių skonių vaisius, daržoves, druską, cukrų, pipirą. • Išbando įvairias priemones: laistytuvus, įvairaus dydžio indus, piltuvėlius, kempines, plaktukus, varžtus, atsuktuvus. • Apibūdina daiktus: kietas, minkštas, šlapias, lipnus, sunkus, lygus, šiurkštus. • Maišo spalvas, kad gautų kitą spalvą. • Stebi skruzdėles. • Prižiūri vaistažolių darželį kieme, savo augalą. • Tyrinėja įvairių spalvų ir faktūrų medžiagas. • Savaip „groja“ įvairiais instrumentais, daiktais. • Minko tešlą, ruošia kepimui. • Tyrinėja kriaukles, kankorėžius, plunksnas. • Žaidžia vaidmeninius žaidimus. • Žaidžia, kuria ant šviesos stalo. • Tyrinėja, kas skęsta, kas – ne. • Žaidžia popierinių laivelių ant vandens lenktynes. 	<p>nes buvo šalna ir pan.).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stebi ir apibūdina daiktų, medžiagų, gyvosios gamtos objektų savybes ir bruožus. • Piešia, konstruoja įsivaizduojamus daiktus. • Žaidžia smėlio ir vandens žaidimus. • Gamina ir pučia muilo burbulus. • Daro bandymą su cukrumi (4-5 gabalinių cukraus gabaliukai nudažomi spalvomis, padėjus juos ant lėkštutės su šiek tiek vandens, cukrus tirpsta ir spinduliai nudažo vandenį). • Įmerkia gėles į spalvotą vandenį, kad nusidažytų. • Renka gamtinę medžiagą (akmenukus, žoles, samanias, kankorėžius ir pan.). • Žaidžia lauke įvairias smėlio įrankiais. • Apibūdina daiktus. • Maišo spalvas, kad gautų kitą spalvą (geltona ir mėlyna – žalia), atspalvį (balta ir žalia – šviesiai žalia ir t.t.). • Stebi skruzdėles. • Prižiūri vaistažolių darželį kieme, 	<p>daiktai, magnetas traukia metalinius daiktus).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vykdo projektinę veiklą, skirtą ilgalaikiams stebėjimams (pvz., stebėti augalo augimą), fiksuoja pastebėjimus, pildo lenteles ir pan. • Pastebi ir pasako, parodo, kaip pasikeitė gamta ir samprotauja su kuo tai susiję (pvz., medžiai pagelto, nes buvo šalna ir pan.). • Stebi prietaisų veikimą (laikrodžio, svarstyklių, termometro ir pan.). • Tyrinėja mikroskopu, padidinamuoju stiklu ir kitais prietaisais. • Renka gamtinę medžiagą (akmenukus, žoles, samanias, kankorėžius ir pan.). • Žaidžia lauke įvairias smėlio įrankiais. • Apibūdina daiktus. • Maišo spalvas, kad gautų kitą spalvą. • Stebi skruzdėles, vabaliukus, sliekus. • Prižiūri vaistažolių darželį kieme, savo augalą. • Tyrinėja įvairių spalvų ir
---	--	--	--

		<p>savo augalą.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tyrinėja įvairių spalvų ir faktūrų medžiagas. • Savaip „groja“ įvairiais instrumentais, daiktais. • Minko tešlą, ruošia kepiniai. • Tyrinėja kriaukles, kankorėžius, plunksnas. • Žaidžia vaidmeninius žaidimus. • Žaidžia, kuria ant šviesos stalo. • Tyrinėja, kas skęsta, kas – ne. • Žaidžia popierinių laivelių ant vandens lenktynes. • Piešia netradiciniais būdais, priemonėmis (ranka, ledu ir pan.). • Žaidžia sniegu lauke (lipdo besmegenius, piešia ant sniego ir pan.). • Atlieka bandymus su sniegu. 	<p>faktūrų medžiagas.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Savaip „groja“ įvairiais instrumentais, daiktais. • Minko tešlą, ruošia kepiniai. • Tyrinėja kriaukles, kankorėžius, plunksnas. • Žaidžia vaidmeninius žaidimus. • Žaidžia, kuria ant šviesos stalo. • Tyrinėja, kas skęsta, kas – ne. • Žaidžia popierinių laivelių ant vandens lenktynes. • Piešia netradiciniais būdais, priemonėmis (ranka, ledu ir pan.). • Žaidžia sniegu lauke (lipdo besmegenius, piešia ant sniego ir pan.). • Atlieka bandymus su sniegu. • Žaidžia konstravimo žaidimus.
--	--	---	---

VAIKO PASIEKIMAI

1 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimti, paragauti žaislus ir kitus daiktus. • Reaguoja į tai, kas vyksta aplinkui, bando dalyvauti (mimika, judesiai, garsai).
2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti. • Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusį veiksmą prašo pakartoti daug kartų.
3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta.
4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pats pasirenka žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko. • Žaisdamas tyrinėja, išbando daiktus bei medžiagas (pvz., plaukia ar skęsta, rieda ar sukasi ratu, tinka daiktai vienas prie kito, ar ne ir pan.).
5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Geba suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas ir jo paskirties (pvz., ratai yra apvalūs, nes mašinos paskirtis yra judėti).

	<ul style="list-style-type: none"> • Domisi medžiagomis, iš kurių padaryti daiktai, ir jų savybėmis. Suvokia medžiagos, iš kurios padarytas daiktas, pasirinkimo tikslingumą (pvz., kodėl mašinos korpusas iš metalo, o padangos iš gumos). • Paaiškina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti. • Išskiria akivaizdžius daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų bruožus, savybes, kalbėdami apie tai kartais susieja skirtingus pastebėjimus.
6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Domisi aplinka, mėgsta stebėti, kaip auga augalai, kaip elgiasi gyvūnai, noriai atlieka paprastus bandymus, tyrinėja, iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami. • Samprotauja apie tai, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus, siūlo idėjas, ką dar galima būtų tyrinėti. • Domisi, kaip seniau gyveno žmonės, kaip žmonės gyvena kitose šalyse. • Aktyviai tyrinėdami aplinką demonstruoja vis didėjančią kūno kontrolę, tinkamai pasitelkia visus pojūčius, savo galimybės išplėsti pasitelkia įrankius ir kitas priemones (pvz., lupą, mikroskopą). • Su suaugusiaisiais ar kitais vaikais aptaria nesudėtingų stebėjimų, bandymų ar konstravimo planus, numato rezultatą, mokosi pavaizduoti juos nesudėtingose lentelėse, diagramose, išradingai, kūrybiškai pristato savo tyrinėjimus ir kitus darbus. • Stebėdamas fotografijas aiškinasi, kuo yra panašūs su savo artimaisiais, kuo skiriasi nuo jų. • Lygina daiktus, medžiagas, gyvūnus ir augalus, atsižvelgdamas į savybes, juos tikslingai grupuoja ir klasifikuoja.
7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Domisi gamtinės aplinkos tyrinėjimais (stebėjimais, bandymais). Siūlo idėjas, ką norėtų tyrinėti, išbandyti, pasirenka tai, kas labiausiai domina. • Suaugusiojo padedamas numato, ką reikės atlikti, pasiūlo, kokias priemones ir kaip galima panaudoti tyrinėjant, stebi ar bando, aptaria ir daro išvadas. Tai, ką sužinojo tyrinėdamas, susieja su tuo, ką jau žinojo, išsako savo abejones ir ką dar norėtų sužinoti. • Suaugusiojo padedamas atlieka paprastus artimiausios socialinės aplinkos, žmonių gyvenimo, darbo, kūrybos tyrinėjimus (stebi, klausia, nupiešia, nufotografuoja, ieško informacijos įvairiuose šaltiniuose). • Tyrinėjimams naudoja skaitmenines technologijas (kompiuterį, mobilųjį telefoną, fotoaparatai ir kt.). • Tyrinėja susidomėjęs, atidžiai, stengiasi viską pastebėti. Samprotauja apie pastebėtas aplinkos objektų savybes, požymius, žmonių gyvenimo būdo bruožus, palygina, kritiškai vertina. • Atskiria dalis nuo visumos, sujungia dalis į visumą, sudaro sekas, grupuoja, klasifikuoja. Projektuoja, modeliuoja. • Tyrinėjimo rezultatus pavaizduoja piešiniu, nuotraukomis, nesudėtinga schema, pristato kitiems. Baigęs tyrinėjimą, aptaria, kaip pavyko viską atlikti, ką galima buvo daryti kitaip. • Stebėdamas ar vykdydamas bandymą stengiasi viską atlikti tvarkingai, laikytis sutartų taisyklių. Paaiškina, kad gamtą ar socialinę aplinką tyrinėti reikia atsargiai, nežalojant, neniokojant, nurodo, ko reikia saugotis gamtoje (neragauti nepažįstamų vaisių, uogų, neimti į rankas vabzdžių ir t. t.), buityje, gatvėje.
REKOMENDACIJOS	
<ul style="list-style-type: none"> • Atkreipkite dėmesį į naujus daiktus, reiškinius vaiko aplinkoje, tai darykite emociškai, džiugiai. • Mokykite vaiką orientuotis aplinkoje – pradžioje suaugusiajam padedant, vėliau savarankiškai. 	

- Užtikrinkite saugumą: paslėpkite daiktus, kuriais galima susižaloti, patikrinkite durų, langų saugumą.
- Stenkitės nusivesti į naujas vietas, kur vaikas dar nebuvo, pvz.: zoologijos sodą, vandens parką, kt., stebėkite, komentuokite, džiaukitės atradimais.
- Skatinkite eksperimentuoti su daiktais, pvz., įpilti ir išpilti iš lankstaus indo vandenį, stebint, kaip keisis forma (užtikrinkite saugumą).
- Skatinkite remtis visais pojūčiais – skoniu, lytėjimu, rega, klausa, uosle, žaiskite spėlionės (pvz., atspėk iš kvapo – kas tai?).
- Nebarkite ir nebauskite, jei tyrinėdamas ką nors sugadino, sulaužė (įspėkite apie saugotinus daiktus).
- Žaiskite slėpynių žaidimus – slėpkite daiktus, drąsinkite ieškoti, atrasti.
- Girkite už pastangas, paieškas, ne tik už rezultatą.
- Mokykite vaiką atrasti, kas jam patinka, ir tuo užsiimti.

2. Kūrybiškumo ugdymasis

2.1. Kūrybiškumas

Kūrybiškumas suprantamas kaip asmenybės savybė, susijusi su gebėjimu atrasti tai, kas nauja, originalu, netikėta.

Kūrybiškumo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ✓ domėjimasis naujais, nežinomais, sudėtingais dalykais;
- ✓ gebėjimas išvelgti problemas, klausinėti, diskutuoti, įsivaizduoti, fantazuoti;
- ✓ gebėjimas ieškoti atsakymų, netikėtų idėjų, kurti variantus, savaip pertvarkyti, pritaikyti;
- ✓ drąsa veikti, daryti savaip.

VERTYBINĖ NUOSTATA

Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.

ESMINIS GEBĖJIMAS

Savitai reiškia savo išpūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia su įvairių spalvų, tekstūros, formų žaislais. • Klausosi įvairių garsų. • Uodžia įvairius kvapus. • Apžiūri aplinką. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia su vandeniu (pilsto, sveria, semia, laisto) prižiūrimi suaugusiųjų. • Lauke taškosi balose, voliojasi sniege. 	<ul style="list-style-type: none"> • Klausosi pasakojimų apie gyvūnus, augalus, daiktus, jų išorines savybes, aptaria. • Stato smėlio pilis, joms dekoruoti naudoja gamtos dovanas 	<ul style="list-style-type: none"> • Kuria pasakas, istorijas. • Kuria pagal pradžią „Kas būtų, jeigu?..“. • Svarsto įvairiomis temomis (pvz., klausimas, ką daryti, kad

<ul style="list-style-type: none"> • Klausosi, ragauja, uosto, liečia įvairių žaislų medžiagų paviršius (tekstūras). • Žaidžia žaislais, kuriuos galima išardyti, išbandyti jų formas, pritaikant tinkamiausią. • Žaidžia dailės priemonėmis ir medžiagomis, piešia pirštais. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dėlioja kaladėles, lego, sukurdamas iš jų naujus objektus. • Žaidžia su namų apyvokos daiktais (šaukštais, puodais, kočėlu), maisto produktais (kruopomis, miltais ir pan.), gamtos dovanomis (gilėmis, kaštonais, kankorėžiais ir kt.). • Iš gamtinių medžiagų kuria įvairius darbelius. • Klausosi pasakojimų apie gyvūnus, augalus, daiktus, jų išorines savybes, aptaria. • Stato smėlio pilis, joms dekoruoti naudoja gamtos dovanas (kankorėžius, smilgas, kaštonus, medžių žiedus ir pan.). • Žaidžia vaidybinius žaidimus (kavinę, kirpyklą ir pan.). • Daro darbelius iš antrinių žaliavų. • Žaidžia panaudojant grupės baldus, įvairias priemones (stato palapines, daro traukinuką ir pan.). • Žaidžia „beždžioniukų“ diskoteką. • Šoka skambant muzikai. • Pasakoja, atsakydamas į klausimus „Kas būtų jei...“. 	<p>(kankorėžius, smilgas, kaštonus, medžių žiedus ir pan.).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia vaidybinius žaidimus (kavinę, kirpyklą ir pan.). • Daro darbelius iš antrinių žaliavų. • Žaidžia panaudojant grupės baldus, įvairias priemones (stato palapines, daro traukinuką ir pan.). • Žaidžia „beždžioniukų“ diskoteką. • Šoka skambant muzikai. • Pasakoja, atsakydamas į klausimus „Kas būtų jei...“. • Žaisdamas persikūnija į įvairius veikėjus, sugalvoja nebūtų personažų. • Atlieka įvairius eksperimentus su jau žinoma medžiaga (maišo spalvas, kurių dar nėra maišęs, ir žiūri, kas išeis ir pan.). • Kuria fantastines istorijas (pvz. įvaizduoka, kad eina džiunglėmis...). • Piešia išgalvotus gyvūnus, mašinas. • Pasako, piešia savo jausmus (kokia spalva, metų laiku, melodija ir t.t. nusakytų savo nuotaiką, kaip 	<p>žmonės būtų laimingi), fantastiniais klausimais (pvz., kas būtų, jei nustotų šviesti Saulė, jei išnyktų visi suaugusieji?).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Išvardija kuo daugiau daikto naudojimo būdų (pvz., kaip dar galima panaudoti šaukštą, plastikinius butelius ir pan.). • Žaidžia kūrybinius vaidinimus (vaidina kokia nors tema trumpą siužetą, padalijus vaikus į dvi grupes: vieni vaidina, kiti spėja, kas ten vaidinama). • Žaisdamas persikūnija į įvairius veikėjus, sugalvoja nebūtų personažų. • Atlieka įvairius eksperimentus su jau žinoma medžiaga (maišo spalvas, kurių dar nėra maišęs, ir žiūri, kas išeis ir pan.). • Dalyvauja projektuose, grupinėje veikloje. • Bando nuspėti kasdienos įvykius pagal tai, ką pastebi (pvz., pagal dangaus ženklus, bando nuspėti ar lis, ar bus vaivorykštė ir pan.). • Perkuria pasakas (pvz., klausiant, kas būtų, jei pasakoje vilkas taptų geras, o
--	---	---	---

	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisdamas persikūnija į įvairius veikėjus, sugalvoja nebūtų personažų. • Atlieka įvairius eksperimentus su jau žinoma medžiaga (maišo spalvas, kurių dar nėra maišęs, ir žiūri, kas išeis ir pan.). • Kuria, pasakoja fantastines istorijas. • Pasako, piešia savo jausmus (kokia spalva, metų laiku, melodija ir t.t. nusakytų savo nuotaiką, kaip jaučiasi dabar). • Imituoja gyvūnų judesius (gyvatės, katės, meškos), medžių siūbavimą ir šnarėjimą balsu; atlieka pratimą „žvakė“, „važiavimas dviračiu“ ir pan.; įsivaizduojamo baliono pūtimas ir pan.). • Dviese piešia vieną piešinį. 	<p>jaučiasi dabar).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Imituoja gyvūnų judesius (gyvatės, katės, meškos), medžių siūbavimą ir šnarėjimą balsu; atlieka pratimą „žvakė“, „važiavimas dviračiu“ ir pan.; įsivaizduojamo baliono pūtimas ir pan.). • Dviese piešia vieną piešinį. 	<p>Raudonkepuraitė – klastinga? ir pan.).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pasako, piešia savo jausmus (kokia spalva, metų laiku, melodija ir t.t. nusakytų savo nuotaiką, kaip jaučiasi dabar). • Imituoja gyvūnų judesius (gyvatės, katės, meškos), medžių siūbavimą ir šnarėjimą balsu; atlieka pratimą „žvakė“, „važiavimas dviračiu“ ir pan.; įsivaizduojamo baliono pūtimas ir pan.). • Dviese piešia vieną piešinį.
VAIKO PASIEKIMAI			
1 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pastebi ir smalsiai, gyvai reaguoja į naujus daiktus, žmones, aplinkos pasikeitimus. 		
2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais. • Atranda naujus veiksmus (tapyti ant veidrodžio, ridenti, nardinti į vandenį ir kt.) ir taiko juos daiktų tyrinėjimui. 		
3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje. • Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus. 		
4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Išvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinių savybes. • Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas, judėdamas. 		

	<ul style="list-style-type: none"> • Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų.
5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomus dalykus. • Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį. • Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Lengvai sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas, siūlo kelis variantus. • Džiaugiasi savitu veikimo procesu ir rezultatu.
6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. • Kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto, įsivaizduoja, fantazuoja. • Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. • Drąsiai, savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip
7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Greitai pastebi ir renkasi tai, kas nauja, sudėtinga. • Įžvelgia dar neišbandytas veiklos, saviraiškos galimybes, kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto. • Pasineria į kūrybos procesą, įsivaizduoja, fantazuoja, remiasi vidine nuojauta, turimas patirtis jungdamas į naujas idėjas, simbolius, naujus atlikimo būdus. • Pats ir kartu su kitais ieško atsakymų, netikėtų idėjų, savitų sprendimų, neįprastų medžiagų, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. • Nebijo daryti kitaip, būti kitoks, drąsiai, savitai eksperimentuoja.

REKOMENDACIJOS

- Skatinkite išbandyti įvairią veiklą, priemones, skirtingų spalvų, dydžių, formų daiktus.
- Siūlykite naujas žaidimų idėjas.
- Žaiskite su gerai pažįstamais daiktais – stenkitės sugalvoti daiktams kitokius pavadinimus, paskirti.
- Švelniai juokaukite, rodydami netikėtus daikto, reiškinių aspektus (pvz.: „Na, šis sumuštinis tikrai panašus į paklotą lovele“).
- Kurkite vardus gyvūnams, žaislams, kt.
- Skatinkite išdrįsti padaryti ne taip kaip visi, džiaukitės originaliais sprendimais.
- Mokykite pastebėti netikėtus dalykus vaiko aplinkoje, džiaukitės netikėtumais.
- Žiūrėdami filmuką, padarykite pauzę, skatinkite sugalvoti kuo labiau netikėtą pabaigą; pasitikrinkite žiūrėdami toliau.
- Padėkite vaikui, kuris blogai girdi muzikos melodiją, pajauti jos ritmą, reaguoti į jį judesiais.

2.2. Meninė raiška

Vaiko meninė raiška – tai vaiko įspūdžių, išgyvenimų, supratimo, emocijų, jausmų patirties reiškimas ir vaizdavimas meninės raiškos būdais ir priemonėmis: veiksmu, judesiu, žodžiu, balso intonacija, spalva, linija, forma ir kt. Ji apima muziką, šokį, vaidybą ir vizualinę raišką.

Meninės raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ✓ emocijų, patirties, minčių, įspūdžių raiška meninėmis priemonėmis ir būdais,
- ✓ meninės raiškos priemonių tyrinėjimas ir eksperimentavimas,
- ✓ meninė kūryba ir improvizacija.

VERTYBINĖ NUOSTATA

Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.

ESMINIS GEBĖJIMAS

Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<p>Muzika, šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi muzikos, dainuojamų dainelių, kartu su pedagogu savaip imituoja, šoka, linguoja. • Eina paskui pedagogą būreliu, judesiais perteikia linksmą melodiją (trepsi kojomis, ploja rankomis, sukioja rankų plaštakas, sukasi vietoje). • Žaidžia trumpus muzikinius žaidimus (pvz. „Katu katu katučiu“, „Virė virė košę“ ir pan.). • Klausosi maršinės ir ramios muzikos, jai skambant barškina barškučiais, kaladėlėmis. 	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi vaikiškų dainelių, trumpų instrumentinių kūrinėlių, ploja, trepsi, šypsosi ir kt. • Dainuoja trumpas, nesudėtingas, siauro diapazono dainas (pvz., lietuvių liaudies dainos „Dvi vištytės“, „Tupi katins ant tvoros“, „Pupa“, autorinės – G. Vanagaitės „Avelė“, „Trejų metų“, A. Katinienės „Gaidelis“ ir kt.) ir kartu su pedagogu jas imituoja rankų ir kūno judesiais (rodo saulutę, lietu, ploja, trepsi ar kt.). • Drauge su pedagogu žaidžia 	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi muzikos, gamtos garsų, imituoja, savaip išreiškia judesiais (pvz., klausosi maršo ir žygiuoja rateliu, polkos – šoka, ploja, trepsi kojomis, lopšinės – supa lėlytę ir pan.). • Klausydamas garsios muzikos garsiai trepsi, tylios – tyliai tipena. • Dainuoja lietuvių liaudies ir autorines (dainas bei imituoja jas judesiais). • Dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau ir klausosi savo balso skambėjimo. 	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi vokalinės ir instrumentinės muzikos įrašų, gyvos muzikos, papasakoja kokia ji buvo, kokius instrumentus girdėjo. • Skiria kai kurių muzikos instrumentų tembrus (pianino, smuiko, būgno, triūbos). • Apibūdina muzikos kūrinių nuotaikas (linksma, liūdna, graudi, švelni, rami, garsi, energinga, iškilminga, šventiška). • Pažįsta ir įvardija muzikos žanrus (lopšinė, polka, valsas, maršas, daina, šokis).

<ul style="list-style-type: none"> • Savaip groja, eksperimentuoja muzikos garsais (pvz., barškina barškutį, maigo cypiantį žasiliuką ir pan.). • Atkartoja suaugusiojo judesius, grojant muzikai (pvz., atsisėda, supasi, ropoja, kelia ir nuleidžia rankas, sustoja ir nejudą, vėl pradeda judėti, atsistojęs ir išsikibęs į atramą spyruokliuoja kojomis). • Išgauna garsus balsu (čepsi lūpomis, kvykia, tyčia cypauja) bei skleidžia garsus, imituojančius gyvūnus („au-au“, „miau-miau“, „i-haha“ ir pan.). • Kartu su pedagogu dainuoja kai kuriuos garsus, skiemenis, trumpus žodžius. • Judesiais parodo kada muzika tyli, kada garsi. • Klausantis lopšinės, supa lėlytę. • Grojant polkai šokinėja kaip kiškučiai. <p>Žaidimai ir vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ploja delniukais. • Stebi vaidinimus, koncertus. • Žaidžia liaudies žaidimus (kartu su pedagogu). 	<p>muzikinius žaidimus, eina ratelius, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais (pvz., lietuvių liaudies rateliai „Katinėlis“, „Grybs, grybs, baravyks“, „Raina katytė“ ar pan.).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Apžiūri instrumentus, kuriais groja, klausosi jų skambėjimo, tyrinėja garsus, muša nesudėtingos struktūros ritmą (pvz., „ta-ta“). • Pritaria suaugusiojo grojimui vaikiškais ritminiais muzikos instrumentais (barškučiais, pagaliukais, būgneliais). <p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia imitacinius žaidimus (šliaužia kaip gyvatė, ropoja kaip šuniukas, katytė, plasnoja kaip drugelis ir pan.). • Grojant muzikai paprašytas greitai eina, lėtai atsitūpia, aukštai pašoka, apsisuks ir pan. • Per metus išmoksta 3-4 ratelius ir žaidžia kartu su pedagogu. <p>Žaidimai ir vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia imitacinius žaidimus (važiuoja mašina, „kalba“ telefonu ir pan.). • Muzikiniuose rateliuose savaip vaizduoja judesiais, veiksmis (pvz. 	<ul style="list-style-type: none"> • Eina ratelius, žaidžia muzikinius žaidimus (pvz., „Kac, kac kačiukai“, „Siūlai, siūlai“, „Bul - vienė“ ir kt.), atlika imitacinius judesius pagal žaidimo turinį (pvz., kačiuko glostymo, jo kūno dalių rodymo) ar eina rateliu, sukasi vietoje po vieną, už parankių, vejasi į kamuolį ir atlieka kitus judesius. • Ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui barškučiais, lazdelėmis, marakais, akmenukais, buitinais rakandais. • Tyrinėja, savaip groja „instrumentais“ (pvz., akmenukais, kankorėžiais, gilėmis, šakelėmis ir kt. ar buities atliekų daiktais: tuščiais buteliukais, dėžutėmis, tūtelėmis ir kt.), klausosi jų skambėjimo. • Skanduoja, ploja, trepsi, kuria melodijas ir ritmus savo vardui (pvz., Ieva, Jonas, Rūta, Eglė), žodžiams (pvz., lėlė, meška, lapė, kiškis ar kt.). • Kuria judesius muzikai (pvz., svajingai muzikai – sukasi kaip lapai, snagės, nutupia, pakyla ir vėl sukasi, judesių kūrybai pasirenka 	<ul style="list-style-type: none"> • Pažįsta ir įvardija muzikinių kūrinių formas (kupletas, įžanga, pabaiga, priedainis). • Atpažįsta ir įvardija instrumentus (būgnelis, dūdelė, metalofonas, triola, pianinas, smuikas, trimitas, trikampis, gitara, akordeonas, armonika, kanklės, skudučiai). • Pasako muzikinių kūrinių tempą (lėtas, vidutinis, greitas) ir dinamiką (garsiai, tyliai, labai garsiai, labai tyliai). • Savarankiškai kuria ritminius motyvus, improvizuoja. • Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas, lietuvių liaudies dainas (pvz., „Du ožiukai“, „Tu, saulute, vakaran“, „Virė virė košė“, „Ganau ganau aveles“ ar kt.). • Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses. • Žino terminus: dirigentas, choras, solo, duetas, dainininkas, nata, pauzė, kompozitorius, pianistas, teatras, kultūros rūmai. • Per metus mokosi dainuoti 10-12 dainų, metų pabaigoje keletą iš
--	--	---	---

<ul style="list-style-type: none"> Suaugusiajam sekant pasakėlę, parodo, kaip šuniukas amsi, kiškutis striksi ir pan. <p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> Kartu su suaugusiuoju maišydami ant kartono dažus žaidžia „Virus, virus košę“. Stebėdamas suaugusiojo judesius tapšnoja delnais dažus, tepinėja, brauko pirštais. Savaip „teplioja“ teptuku, pieštukais, flomasteriais, kempinėmis. Žaidžia smėliu. Minkštomis kreidelėmis taškuoja, keverzoja. Tapšnoja kempine, atspauduoja. Piešia ausų krapštukais. Lipdo platinu, modelinu. 	<p>iškelia kumštelius ir juos sukinėja - parodo, kaip žydi aguonėlė, apibėga apie tupintį draugą - pavaizduoja, kad tai ropė ir pan.).</p> <p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> Kuria „gražius vaizdus“ ant šviesos stalo ar grafoprojektoriaus dėliodamas peršviečiamus ir neperšviečiamus daiktus, figūreles, iškirptas iš popieriaus ar spalvoto skaidraus plastiko lapų. Savaip tapo, štapuoja, aplikuoja, lipdo. Piešia pieštukais, flomasteriais, vaško kreidelėmis, kreida, teptukais, guašo dažais. Štapuoja teptuku, kempinėle ir kt. („Lietus“, „Krinta lapai“ ir pan.). Stebi dailės kūrinius, juose atpažįsta daiktus. Aplikuoja ant flaneleografo pedagogo paruoštomis įvairių spalvų paprastų formų figūrėlėmis (sudėlioja įvairius vaizdelius). Tepa kljais iškirptą detalę, kljuoja ant pagrindo. Lipdo iš molio, plastilino, smėlio („Lazdelė“, „Kamuoliukai“, „Blyneliai“, „Grybas“, „Bokštėlis“ 	<p>atitinkamas priemonės: kaspinus, lengvas, spalvotas skareles, medžiagos atraižas, juosteles ar kt.).</p> <ul style="list-style-type: none"> Muzikai apibūdinti vartoja terminus: linksma, greita, džiugi, švelni, rami, liūdna, lėta, maršinė, energinga. Muzikos tembrui ir aukščiui apibūdinti naudoja palyginimus (pvz. „eina kaip meškiukas, kiškutis“, „karksi kaip varna“, „čirškia kaip žvirblis“ ir pan. Atpažįsta ir įvardija muzikos instrumentus (barškutis, metalofonas, būgnelis, trikampis). Dainuoja vienodu tempu, tęsiamai, judriai, energingai, žino apie ką dainuojama, kokia dainos nuotaika. Atpažįsta dainą iš melodijos be žodžių. Per metus moka dainuoti 10-12 dainų, 3-4 iš jų padainuoja savarankiškai. Žino terminus: solistas, choras, orkestras, dirigentas, kompozitorius, teatras. <p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> Savarankiškai sudaro ratuką, 	<p>jų moka padainuoti atmintinai.</p> <ul style="list-style-type: none"> Dainuoja išraiškingai, mimika, kūno judesiais imituodamas dainuojamos dainos tekstą (pvz., lietuvių liaudies dainos: „Šokinėjo trepinėjo pempelė“, „Graži ponija pelėda“, „Lietuvos šalelė“, autorinės dainos V. Barkausko „Lietučio pasaka“, A. Kuprio „Godūs meškučiai“ ar kt.). Tyrinėja savo ir draugų balso skambėjimo galimybes (pvz., pasako garsiai ar tyliai dainavo, greitai ar lėtai, kaip skambėjo balsas – švelniai, ramiai, skubiai ar kt.). Įvairiais ritminiais (lazdelėmis, trikampių, šaukštais ir kt.), melodiniais (ksilofonu, triola, molinukais, varpeliais ar kt.) ar savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams. Tyrinėja muzikos instrumentų skambėjimo tembrus. Balsu ar vaikiškais muzikos instrumentais kuria ritmus ir melodijas eilėrašiams (pvz., Z. Gaižauskaitės „Skėtis“, A. Matučio
---	---	---	---

	<p>ir pan.).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Piešia atskiriai ir kolektyviai. • Piešia kreida ant asfalto, pagaliuku ant smėlio, žiemą- ant sniego. • Orientuojasi lape (pvz. lapo viduryje nupiešti kamuolį ir pan.). • Pasako ką nupiešė, sugalvoja piešiniui pavadinimą. • Piešia įvairias linijas (taškelius, brūkšnelius, didelius ir mažus apskritimus, skritulius, įvairias dėmes). • Pažįsta ir išvardija kuo daugiau spalvų, pagal savo gebėjimus. • Piešia temomis „Žolytė“, „Kaspinėlis“, „Kelias“, „Upelis“, „Balionėliai“, „Kamuoliai“, „Dangus“ ir pan. • Lipdo lazdelę, rutuliuką, volioja ant lentelės. • Sujungia kelias nulipdytas detales į vieną darbelį. • Atskiria mažesnę molio, modelino, platilino dalį nuo didesnės. • Sulenkia popieriaus lapą į dvi lygias dalis (pvz. „Atvirukas“, 	<p>sustoja poromis.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eina išskilmingai, bėga lengvu žingsniu, sukasi po vieną ir poroje. • Sumažina ir išplečia ratuką. • Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, (pvz., „Ar jūs norite matyti“, „Šiaudų batai“, „Žvirbli žvirbli“, „Skrido uodas“ ir kt.). • Kartu su pedagogu sugalvoja, improvizuotai sujungia judesius perteikdamas trumpą istoriją (pvz., gėlės gyvenimas nuo sėklos: guli susirietęs, klūpi užsidengęs rankomis galvą; suglaudęs delnus rankas kelia aukštyn (daigas), atsistoja ir išskleidęs rankas į šonus sukasi ir nuvytimo -leidžia rankas per šoną, pasilenkia ir vėl atsiklaupia ir pan.). • Per metus išmoksta 8-10 šokių, ratelių. <p>Žaidimai ir vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia imitacinius žaidimus (kirpyklą, virtuvė, kavinė ir pan.). • Žaidžia „beždžioniukų diskoteką“. • Aprengia lėles, draugus savo 	<p>„Cirkas“, M. Vainilaičio „Cha cha cha“ ir kt.), mįslėms („Akys“, „Agurkas“, „Bitė“, „Šaltis“ ir t. t.), patarlėms („Verkia duona tinginio valgoma“, „Tinginys ir kelią koja rodo“, „Melagis melavo per tiltą važiavo, ratelis užkliuvo, melagis įgriuvo“ ir kt.), judesius rateliui, žaidimui.</p> <p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Skambant muzikai, ritmiškai atlieka judesius: eina, lengvai bėga, sukasi po vieną ir poromis, susikibus už abiejų rankų ir už parankių, iš vieno ratuko sudaro du, landžioja „gyvatėle“ pro susikibusias rankas, savarankiškai sueina į rato vidurį ir grįžta atgal. • Šoka ratelius (pvz., „Aš dailus bernelis“, „Adatytį pamečiau“, „Kumpu snapu pelėda“, „Kupolio rožė“ ir kt.). • Pasako šokio ar ratelio nuotaiką. • Šoka sukamuosius ratelius (pvz., „Pučia vėjas“, „Aviža prašė“, „Ieva“, „Šiaudų kūlis“ ir kt.). <p>Žaidimai ir vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Judesiais imituoja charakteringus veikėjų broožus
--	---	---	---

	<p>„Skarelė“ ir pan).</p>	<p>sumanytais veikėjais.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kuria situacijas pagal girdėtas pasakas, matytus filmukus. • Žaidžia teatrą. <p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kuria „gražius vaizdus“ ant šviesos stalo ar grafoprojektoriaus dėliodamas peršviečiamus ir neperšviečiamus daiktus, figūrėles, iškirptas iš popieriaus ar spalvoto skaidraus plastiko lapų. • Piešia atskiriai ir kolektyviai (ant ilgų popieriaus juostų, dviese ar trise aplikuoja, lipdo kolektyvinį darbelį). • Piešdamas vaizduoja siužetus, objektus. • Pasakoja apie savo darbelį, jį pavadina. • Piešia taškeliais, linijomis, trumpais ir ilgais potėpiais („Lietus“, „Plaukai“, „Tvorelė“, „Kopėtėlės“, „Medis“, „Kamuolys“, „Skėtis“, „Dideli ir maži kamuoliukai“, „Vėliavėlės“, „Balionėliai“ ir kt). • Vaizduoja mišriomis raiškos priemonėmis (linija ir brūkšniukai, uždažyta). 	<p>(gudri lapė, bailus kiškis ir pan.).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia vaidmeninius žaidimus (kirpyklą, virtuvė, kavinė ir pan.). • Žaidžia „beždžioniukų diskoteką“. • Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, (pvz., „Ar jūs norite matyti“, „Šiaudų batai“, „Žvirbli žvirbli“, „Skrido uodas“ ir kt.). • Kartu su pedagogu sugalvoja, improvizuotai sujungia judesius perteikdamas trumpą istoriją (pvz., gėlės gyvenimas nuo sėklos: guli susirietęs, klūpi užsidengęs rankomis galvą; suglaudęs delnus rankas kelia aukštyn (daigas), atsistoja ir išskleidęs rankas į šonus sukasi ir nuvytymo -leidžia rankas per šoną, pasilenkia ir vėl atsiklaupia ir pan.). • Kuria situacijas pagal girdėtas pasakas, matytus filmukus. • Žaidžia teatrą. • Muzikiniame ratelyje „Kaip aguonėlės auga“ atkartoja veiksmų seką ir sukuria savų judesių vaizduodamas, kaip aguonėlė
--	---------------------------	---	---

		<ul style="list-style-type: none"> • Spalvina neišlendant už kontūro ribų. • Dirba mišria technika (piešimas ir tapymas, aplikavimas ir piešimas, ar pan.). • Vaizduoja daiktą per visą lapą. • Piešia siužetus. • Eksperimentuoja ir kuria naudodami monotipijos, grotąžo technikas, piešinius papildydami gamtine medžiaga, popieriaus lankstinukais. • Susipažinęs su pagrindinėmis spalvomis (raudona, geltona, mėlyna, balta, juoda) ir jų atspalviais (šviesiai mėlyna, tamsiai raudona ir t.t.), žino „linksmas“ ir „liūdnas“, šviesias ir tamsias spalvas. • Karpo, lanksto, pina, audžia iš popieriaus juostelių, šiaudelių ir kt. • Aplinkuoja plėšytine aplikacija. • Klijuoja kljais. • Kuria asambliužus, erdvinius - plastinius paveikslus iš įvairiausių daiktų, jų dalių (žaisliukų, smulkių buities daiktų, kamštelių, vielučių, sulankstytų iš popieriaus figūrėlių ir kt.) ant įrėmintos plokštumos arba 	<p>dygymą, augimą ir t.t.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pasiūlo dekoracijas, kostiumus; kartu su suaugusiuoju piešia, spalvina, klijuoja, dekoracijų detales išdėsto, apsirengia kostiumu. • Per metus mokosi 10-12 ratelių bei šokių, metų pabaigoje 4-5 iš jų atlieka savarankiškai. <p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kuria „gražius vaizdus“ ant šviesos stalo ar grafoprojektoriaus dėliodamas peršviečiamus ir neperšviečiamus daiktus, figūrėles, iškirptas iš popieriaus ar spalvoto skaidraus plastiko lapų. • Piešia pastebėtus gamtos, aplinkos reiškinius. • Dirba individualiai ir kolektyve. • Piešdamas vaizduoja siužetus (darbas, skridimas lėktuve, važiavimas traukinyje ir pan.) objektus. • Pasakoja apie savo darbelį, jį pavadina. • Pasakoja apie draugo darbelį. • Piešia taškeliais, linijomis, trumpais ir ilgais potėpiais („Kaktusas“, „Medis be lapų“, „Braškė“, „Musė“ ir pan.).
--	--	---	---

		<p>kabančioje paverstoje plokščioje dėžutėje, papildo sumanymą tapydamas, nupiešdamas papildomų detalių.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Konstruoja erdvines figūras iš popieriaus, papjė mašė, gamtinių medžiagų, antrinių žaliavų (buteliukų, dėžučių). • Gupelė vaikų interaktyvios lentos kompiuterinės grafikos programomis spontaniškai kuria netikėtų vaizdų variantus, mėgaujasi, gėrisi savo atradimais. • Puošia darbelį (pvz. iš popieriaus iškirptą trafaretą) taškeliais, brūkšneliais, linijomis ar apskritimais. • Štampuoja teptuko viršūnėle, šonu, štapeliais (pvz. nosinės kraštelis, margutį ir pan.). • Aplikuoja naudojant klijus, švariai (neištepant kitų detalių klijais). • Išplėšo apvalią, kampuotą formą ir ją priklijuoja. • Lipdo iš molio, smėlio, plastilino, modelino. • Lipdant, formuoja rutulėlį, ritinėlį. 	<ul style="list-style-type: none"> • Piešia horizontalias, vertikalias, pasviras linijas („Elektros stulpai“, „Voratinklis“ ir pan.). • Piešia neatitraukiant rankos („Spiralė“, „Siūlų kamuoliai“, „Surazgyta sumazgyta...“ ir pan.). • Piešia sudėtingų kontūrų formas (mašinas, namus, žmones, profesijas, siužetus). • Piešia trumpais ir ilgais potėpiais – iš viršaus žemyn, iš kairės į dešinę, įvairiomis kryptimis („Pieva“, „Astros“, „Sninga“, „Pūga“ ir pan.). • Spalvina neišlendant už kontūro ribų. • Vaizduojamus objektus išdėsto „žemės“ ir „dangaus“ erdvėje. • Puošia ornamentu (iš dviejų elementų: skrituliukai ir brūkšneliai, linijos ir taškeliai, smulkūs potėpiai ir vingiai ir t.t.) dirbinėlį. • Eksperimentuoja ir kuria naudodami monotipijos, grotazo technikas, piešinius papildydami gamtine medžiaga, popieriaus lankstinukais. • Konstruoja erdvines figūras iš popieriaus, papjė mašė, gamtinių
--	--	---	---

		<ul style="list-style-type: none"> • Lipdant naudojasi steka (medine ar plastmasine lazdele (peiliuku), kurio vienas galas bukas, o kitas smailesnis). • Lipdo skulptūras jungiant kelias detales (paukštis, gyvūnas, puodukas ir pan.). • Gamtoje, dailės kūriniuose, vaikų darbeliuose pastebi ir išvardija pagrindines, „linksmas“ ir „liūdnas“, šviesias ir tamsias spalvas, dideles ir mažas, kampuotas ir apvalias formas. • Pasako koku raštu puošiamos pirštinių, margučiai ir pan. 	<p>medžiagų, antrinių žaliavų (buteliukų, dėžučių).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gupelė vaikų interaktyvios lentos kompiuterinės grafikos programomis spontaniškai kuria netikėtų vaizdų variantus, mėgaujasi, gėrisi savo atradimais. • Gamtoje, dailės kūriniuose, vaikų darbeliuose pastebi ir išvardija pagrindines, „linksmas“ ir „liūdnas“, šviesias ir tamsias spalvas, dideles ir mažas, kampuotas ir apvalias formas. • Štampuoja teptuko viršūnėle, šonu, štampeiais (pvz. lėkštutę, puoduką, margutį, vazonėlį ir pan.). • Štampuoja eilutėmis, stulpeliais, kurdami audinio raštą ir pan. • Kerpa žirkleėmis siauras ir plačias juosteles, iš jų sudėlioja figūrą (pvz. vėjo malūnėlį, bokštą, traukinuką ir pan.). • Iškerpa apvalias formas pagal liniją (kamuolys, obuolys ir pan.). • Iškerpa nedideles simetriškas formas iš perpus sulenkto popieriaus (rutuliukas, grybukas, eglutė ir pan.). • Iš iškirptų simetriškų formų
--	--	---	---

			<p>formuoja ornamentą.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kuria asambliažus, erdvinius-plastinius paveikslus iš įvairiausių daiktų, jų dalių (žaisliukų, smulkių buities daiktų, kamštelį, vielučių, sulankstytų iš popieriaus figūrėlių ir kt.) ant įrėmintos plokštumos arba kabančioje paverstoje plokščioje dėžutėje, papildo sumanymą tapydamas, nupiešdamas papildomų detalių. • Taiko mišrią aplikavimo ir piešimo techniką. • Karpo, lanksto, pina, audžia iš popieriaus juostelių, šiaudelių ir kt. • Lipdo iš molio, smėlio, plastilino. • Lipdant, formuoja rutulėlį, ritinėlių, ovalą. • Lipdo skulptūras iš vienos dalies, iš kelių dalių (paukštis, gyvūnas, puodukas ir pan.). • Gamtoje, dailės kūriniuose, vaikų darbeliuose pastebi ir išvardija pagrindines, „linksmas“ ir „liūdnas“, šviesias ir tamsias spalvas, dideles ir mažas, kampuotas ir apvalias formas. • Pasako koku raštu puošiami
--	--	--	--

			lietuvių liaudies dirbiniai (pirštinės, margučiai, juostos ir pan).
VAIKO PASIEKIMAI			
1 žingsnis	<p>Muzika, šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Reaguoja į muzikos garsus, melodijas, balso intonacijas, judesius, išraiškingamimiką, suklysdamas, sutelkdamas žvilgsnį, nutildamas, nustodamas arba pradėdamas judėti, krykštaudamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais. <p>Žaidinimai, vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kalbinamas, žaidinamas reiškia emocijas, norus įvairiomis balso intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas žaislu, daiktu. <p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> • Storu pieštuku, teptuku, kreidele baksnoja, brauko, tepinėja palikdamas pėdsakus (taškus, įvairių krypčių linijų brėžius, dėmes). Domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis, jas liečia, apžiūrinėja, varto. 		
2 žingsnis	<p>Muzika, šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais, mėgdžioja žaidinimų judesius, suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus, dviejų–trijų garsų melodijas ar daineles. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena koku nors daiktu. <p>Žaidinimai, vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaidžiant sūpavimo, kykavimo, jodinimo, kutenimo, pirštukų žaidimus bei žaidinimus mėgdžioja įvairias išgirstas intonacijas, parodytus veiksmus. Įvairius jausmus, norus rodo judesiais ir veiksmais (pamojuoja, apkabina). <p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spontaniškai keverzoja rankų judesių piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi (šūkčioja, krykštauja, mojuoja rankomis) dailės priemonės (tirštų dažų, minkštos tešlos) paliekamu pėdsaku ir patiriamais jutimais, siekia pakartoti ir pratęsti įdomią patirtį. • Tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemones intuityviai atranda skirtingus veikimo jomis būdus (brauko pirštais, varvina dažus, maigo tešlą). 		
3 žingsnis	<p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mėgdžioja žaidinimų, gyvūnų, augalų judesius. • Šoka spontaniškai kurdamas dviejų–trijų natūralių judesių (eina, pritupia, pasisuka ir kt.) seką. <p>Žaidimai, vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Įvairiai intonuodamas kalba apie tai, ką daro. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmais vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaime kilusias emocijas. <p>Vizualinė raiška</p>		

	<ul style="list-style-type: none"> • Spontaniškai reiškia emocijas, išpūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis. Piešia įvairias linijas, jas jungia į formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius. Bando ką nors pavaizduoti (mamą, mašiną). Savo abstrakcijose išvelgia daiktus ar įvykius. • Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, tyrinėja įvairius veikimo jomis būdus. Piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas labiau mėgaujasi procesu, o ne rezultatu.
4 žingsnis	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausydamasis ir tyrinėdamas gamtos garsus, trumpus vokalinius ir instrumentinius kūrinus, judesiais emociškai atliepia jų nuotaiką, tempą bei keliais žodžiais juos apibūdina. • Kartu su kitais dainuoja trumpas, aiškus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorines ir liaudies dainas. Dainavimą palydi ritmiškais judesiais. Tyrinėja savo balso galimybes (dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau). • Žaidžia įvairių tautų muzikinius žaidimus, atlikdamas kelis nesudėtingus judesius: eina, bėga rateliu, trepsi, ploja, mojuoja, sukasi po vieną ir už parankių. Tyrinėja garso išgavimo būdus kūno, gamtos, įvairiais muzikos instrumentais, jais ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui. • Improvizuoja skanduodamas, plodamas, trepsėdamas, stuksendamas, spontaniškai kuria ritminius, melodinius motyvus savo vardui, žodžiams. <p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, šoka trijų–keturių natūralių judesių (bėga, sukasi, ritasi ir kt.) šokius. • Šoka spontaniškai kurdamas trijų–keturių natūralių judesių seką. <p>Žaidimai, vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuoja. Žaisdamas atsipalaiduoja. Muzikiniuose rateliuose kuria ar savaip perteikia kelis veikėjų vaizduojančius judesius, veiksmus, spontaniškai reiškia emocijas. <p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> • Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, jų deriniais, dėmėmis, geometrinėmis ir laisvomis formomis, spalvomis, išgaudamas šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija. Kuria spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, „pasimeta“. Kūrybos procesą palydi pasakojimu, komentavimu, gestikuliacija, mimika. • Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, atrasdamas spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgstamas spalvas. Kuria koliažus, spauduoja įvairiomis priemonėmis, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas.
5 žingsnis	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Balsu, judesiais, pasirinktu muzikos instrumentu spontaniškai improvizuoja, pritaria klausomam vokalinės, instrumentinės muzikos įrašui ar gyvai skambančios muzikos kūriniai. Savais žodžiais išsako kilusius išpūdžius. Atpažįsta kai kurių instrumentų (smuiko, būgno, dūdelės, varpelio) tembrus, girdėtus kūrinus.

	<ul style="list-style-type: none"> • Dainuoja vienbalses, dialoginio pobūdžio dainas, jaučia ritmą. Dainuodamas išbando balso skambesį, išmėgina jį įvairioje aplinkoje (grupėje, kieme ir kt.). Stengiasi tiksliau intonuoti, taisyklingiau artikuliuoti (aiškiai tarti balsius, priebalsius, dvibalsius), taisyklingiau stovėti, kvėpuoti. • Ritminiais, melodiniais, gamtos, savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams, tyrinėja jų skambėjimo tembrus. • Improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms. • Šoka sukamuosius (kai sukamasi poroje) ratelius, paprastų žingsnių (paprastasis, aukštas paprastasis, stangrus, pritupiamasis) autorinius ir penkių–šešių natūralių judesių (bėga, sukasi, pašoka ir kt.) šokius. • Šoka improvizuotai kurdamas penkių šešių natūralių judesių seką, reaguodamas į muziką, išreiškdamas aplinkos vaizdus (gamtos reiškinius, gyvūnus). <p>Vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtoja vyksmą dialogu, monologu, keisdamas balso intonacijas. Išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes. Susikuria ištisą žaidimo aplinką, panaudodamas daiktus, drabužius, reikmenis. Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kuria ar savaip perteikia 3–4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbų, veikėjų judėjimą, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką. <p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> • Savo emocijas, patirtį, įspūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais. Išryškina vaizduojamų objektų bruožus, reikšmingas detales. Objektus vaizduoja ne tokius, kokius mato, o tokius, ką apie juos žino. Kuria pagal išankstinį sumanymą, kuris procese gali kisti. • Eksperimentuoja tapybos, grafikos, mišriomis dailės priemonėmis ir medžiagomis, kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų, asambliažus, fotografuoja, piešia skaitmeninėmis priemonėmis (piešimo programomis telefone, kompiuteryje).
6 žingsnis	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi įvairaus stiliaus, žanrų muzikos kūrinių ir spalvomis ar piešiniu spontaniškai perteikia kilusius įspūdžius. Tyrinėja girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus. Įvardija kūrinio nuotaiką, tempą, dinamiką, skiria kai kuriuos instrumentus. • Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas gana tiksliai intonuoja. Dainuoja trumpas daineles kanonu, įsiklausydamas į savo ir draugų dainavimą. • Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas. Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses solo ir orkestre, seka dirigento judesius, stengiasi kartu pradėti ir baigti kūrinėlį. • Improvizuodamas balsu, muzikos instrumentu kuria melodiją trumpam tekstui, paveikslui. Žaidžia muzikinius dialogus, kuria judesius kontrastingo pobūdžio muzikai. <p>Šokis</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Šoka sudėtingesnius ratelius (tiltelių, grandinėlių), paprastųjų ir bėgamųjų (paprastasis bėgamasis, aukštas bėgamasis, liaunas, smulkus bėgamasis) žingsnių autorinius ir natūralių judesių šokius. • Šoka improvizuotai kurdamas septynių–aštuonių natūralių judesių seką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreišdamas erdvės (aukštai – žemai) ir laiko (greitai – lėtai) elementus. <p>Vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, atskleidžia jų norus, emocines būsenas. Tikslingai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidimus ir ratelius perteikia veikėjo mintis, emocijas. <p>Vizualinė raiška</p> <ul style="list-style-type: none"> • Detalesniais, įtaigiais dailės darbais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius. Vaizdus papildo grafinais ženklais (raidėmis, skaičiais, žodžiais ir kt.). Kuria pagal išankstinį sumanymą, nuosekliai bando jį įgyvendinti. Kartu su kitais kuria bendrus dailės darbus. • Skirtingiems sumanymams įgyvendinti dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemones ir technikas. Eksperimentuoja sudėtingesnėmis dailės technikomis, skaitmeninio piešimo ir kitomis kompiuterinėmis technologijomis.
7 žingsnis	<p>Muzika</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi kompozitorių ir liaudiškos muzikos kūrinių. Įvardija kai kuriuos klausytų kūrinių autorius ir atpažįsta liaudiškos muzikos kūrinius. Tyrinėja melodijos judėjimo kryptį, dermę, atlikimo rūšis. • Išraiškingai, skambiu, natūraliu balsu dainuoja dainas a cappella ar su instrumentiniu pritarimu. Dainuoja oktavos ribose solo, ansamblyje ir su visa grupe. Tyrinėja balso skambėjimo ypatumus dainuodami su žodžiais ir be jų, žaisdami įvairius žaidimus. • Noriai, džiugiai groja ir improvizuoja daiktais iš gamtos (akmenukais, lazdelėmis, kriauklytėmis, kankorėžiais, riešutais ir kt.), savos gamybos vaikiškais muzikos instrumentais. Groja ritmiškai, aiškiai, taisyklingai sėdi, laiko instrumentą (būgnelį, trikampį, molio švilpynę ir kt.) ir pritaria dainoms, šokiams, rateliams, muzikiniams žaidimams. • Kuria ritmus ir melodijas dainoms, improvizuoja muzikos instrumentais pagal savo sugalvotą ar suaugusiojo pasiūlytą temą. <p>Šokis</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaisdamas šokamuosius žaidimus, šokdamas ratelius, natūralių judesių autorinius šokius savitai reiškia nuotaikas. • Kuria natūralių judesių trumpą šokį, reaguodamas į muziką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreišdamas šokio elementus (erdvę, laiką ir energiją). <p>Vaidyba</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką, pasiūlytą meninę ar ugdomąją situaciją, bendradarbiauja su kitu vaidinimo veikėju. Improvizuoja dialogą, nuoseklią veiksmų seką, laisvai, su pasitikėjimu atskleidžia veikėjų norus, emocines būsenas. Naudoja charakteringas balso intonacijas, judesius, aprangos detales, prireikus – menamus ar tikrus reikmenis, dekoracijas. Žaidžia muzikinius žaidimus ir ratelius, vaizduodamas veikėjų bendravimo sceneles. <p>Vizualinė raiška</p>

- Drąsiai įgyvendina savo kūrybinius sumanymus. Numato galimą sumanymo realizavimo seką bei rezultatą. Įvairiai varijuodamas spalvų, linijų bei formų junginiais ir deriniais, išryškindamas detales pasakoja apie patirtus išgyvenimus, matytus objektus, įsivaizduojamus įvykius, istorijas. Kurdamas bendrus darbus bando derinti savo sumanymus ir veiksmus su kitais.
- Kūrybiškai panaudoja tradicines ir netradicines medžiagas, priemones, technikas sumanymui įgyvendinti. Bando kurti naudodamasis skaitmeninio piešimo ar kitomis kompiuterinėmis programomis, skaitmeninėmis priemonėmis.

REKOMENDACIJOS

- Kai vaikui sunkiai sekasi veikla, kur būtinas girdimasis arba regimasis suvokimas (piešti, dainuoti, ir pan.), reikėtų ne jos atsisakyti, o supaprastinti (pvz., spalvinti vietoj piešimo, skambinti varpeliu vietoj dainavimo).
- Duokite daugiau laiko meninės veiklos užduočiai atlikti.
- Pastebėję, jog vaikas negali papasakoti girdėtos pasakėlės, pasakokite jam trumpus pasakojimus, iliustruokite juos paveikslėliais, judesiais – ugdykite girdimąjį suvokimą, kalbos supratimą.
- Pastebėję skurdžią vaizduotę, prašykite, kad papildytų savo sukurtą kūrinėlį koku nors netikėtu personažu ar judesiu, džiugiai pakomentuokite rezultata.
- Reikėtų jautriai reaguoti į vaiko demonstruojamą nepakantumą tam tikriems garsams, spalvoms ir stengtis, kad jų nebūtų (būtų mažiau) vaiko aplinkoje.
- Jei vaikas pernelyg įpranta naudoti vieną spalvą, formą, pamažu siūlykite alternatyvą, pvz., prašydami nuspalvinti, suklijuoti kitos spalvos figūras ir pan.
- Jei vaikas vengia šokti pagal muziką, leiskite improvizuoti pagal kitokį garsinį foną, pvz., vaizduoti gyvūnus, kurių skleidžiamus garsus girdi įrašė.
- Mokykite pasisveikinimo ir atsisveikinimo dainelių.
- Girdimojo (kai girdi, bet blogai suvokia girdimą informaciją), regimojo (kai mato, bet blogai suvokia regimą informaciją), kinestezinio (kai nesuvokia rankos, kalbos padargų judėjimo krypties) ir kitokio pobūdžio suvokimo nepakankamumas gali lemti vaikui rimtų sunkumų mokykloje, todėl pastebėjus šių sutrikimų požymių, būtina kryptingai naudoti pratimus, užduotis, lavinančius vaiko suvokimo funkcijas. Ikimokykliniame mažiujė šiuos sunkumus įveikti yra lengviausia. Užduotis parinkti jums visada padės specialusis pedagogas ar logopedas.

2.3. Estetinis suvokimas

tai gebėjimas suvokti, pajauti ir reflektuoti estetinius potyrius, kurie kyla matant ir jaučiant aplinkos (gamtos ir aplinkinio pasaulio, žmonių santykių, veiklos), meno kūrinių, savo ir kitų kūrybos grožį. Tai vaiko estetinių galių – išgyvenimų, intucijos, jausenos, jautrumo, jausmų, emocijų, estetinio skonio ir vertinimo, supratimo, suvokimo, estetiškumo ir gėrio poreikio, veiklos ir kūrybos – visuma.

Estetinio suvokimo srityje vaikui ugdomas tobulėja:

- ✓ nusiteikimas grožio, meninės kūrybos potyriams bei džiaugsmui; aplinkos, žmonių santykių, meno, savo ir kitų kūrybos grožio pajauta;
- ✓ jautrumas grožiui, meno raiškos priemonėms (spalvai, linijai, formai, judesiui, muzikos garsams ir kt.);
- ✓ jutiminių ir emocinių grožio išgyvenimų prisiminimas, apmąstymas ir dalijimasis su kitais.

VERTYBINĖ NUOSTATA

Domisi, gėrisi, grožisi aplinka, meno kūriniais, menine veikla.

ESMINIS GEBĖJIMAS

Pastebi ir žavisi aplinkos grožiu, meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> • Klausosi linksmos, liūdnos muzikos, dainų. • Žiūri spektaklius, koncertus, filmukus. • Savaip šoka, skambant muzikai. • Stebi pedagogo vaidinimą lėlėmis. • Stebi šokantį pedagogą, vaikus. • Varto knygeles. • Kartu su pedagogu žaisdžia imitacinius-vaidybinius žaidimus 	<ul style="list-style-type: none"> • Klausosi įvairios nuotaikos muzikos kūrinių, juos su pedagogu aptaria, savaip imituoja. • Žiūri spektaklius, koncertus, filmukus, juos su pedagogu aptaria. • Klausosi vaidinimų įrašų, juos su pedagogu aptaria. • Pasakoja apie savo ar kitų piešinį, aplinkoje pamatytus paveikslus ar knygelių iliustracijas. • Klausosi dainų įrašų ir kartu dainuoja. • Aptaria savo aprangą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Keliais žodžiais ar sakiniiais pasako savo įspūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėrašį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinių, knygelių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales. • Klausosi įvairios nuotaikos muzikos kūrinių, savaip imituoja. • Klausosi vaidinimų įrašų, juos su pedagogu aptaria. • Dalyvauja „beždžioniukų 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasakoja apie patirtus įspūdžius, dalijasi savo mintimis, emocijomis po spektaklio, koncerto, parodos (atsako į klausimus: ką pajuto, įsiminė, kas patiko, ko reikia, kad vaidinimas, šokis ar piešinys būtų gražus, įspūdingas ir pan.). • Klausosi įvairios nuotaikos muzikos kūrinių, savaip imituoja. • Klausosi vaidinimų įrašų, juos su pedagogu aptaria. • Atkreipia dėmesį į aktorių aprangą ir pasako savo nuomonę.

<p>su žaislais (šokinėja kaip kiškutis, kaip vilkas staugia: „Ū-ū-ū“ ir pan.).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Apžiūri vaikų piešinių parodėles. • Žaidžia pievoje, stebi aplinką, atranda vabalėlius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Apžiūri ir kartu su pedagogu aptaria matytus profesionaliosios dailės, tautodailės kūrinius bei meniškų taikomosios dailės dirbinius. • Apžiūri ir aptaria vaikų piešinių, darbelių parodėles. • Tvarko, puošia grupės, darželio aplinką. 	<p>diskotekoje“.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pasakoja apie savo ar kitų piešinį, aplinkoje pamatytus paveikslus ar knygelių iliustracijas. • Klausosi dainų įrašų ir kartu dainuoja. • Aptaria su pedagogu apie spalvas paletėje, kurios spalvos jiems atrodo linksmos arba liūdnos. • Tyrinėja spalvų maišymosi efektus. • Stebi vaizduojamosios (tapybos, grafikos, skulptūros) ir taikomosios – dekoratyvinės (keramikos, tekstilės, odos, amatų, liaudies meistrų dirbinių ir kt.) dailės kūrinius, reprodukcijas ir kt. ugdymo įstaigoje, parodose, galerijose, mugėse, šventėse, tradiciniuose renginiuose. • Apžiūri ir aptaria vaikų piešinių, darbelių parodėles. • Pedagogui perskaičius pasakojimą, aptaria veikėjų emocinį charakterį (piktas, nuoširdus ir pan.). • Pasako savo nuomonę apie savo ir kitų išorės grožį, apie gražų ir negražų bendraamžių poelgį (pvz., 	<ul style="list-style-type: none"> • Dalyvauja „beždžioniukų diskotekoje“. • Žaidžia vaidybinius žaidimus (muzikantus, šokėjus, dainininkus, vaizduojant, kad jie yra scenoje, dainuoja su mikrofonu ir pan.). • Nusako pasakų, vaidinimų veikėjų balsų intonacijas (pvz., „Lapė labai plonai kalbėjo, o meška – labai sto - rai.“) ir jas pakartoja žaidimuose. • Pasakoja apie savo ar kitų piešinį, aplinkoje pamatytus paveikslus ar knygelių iliustracijas. • Aptaria su pedagogu apie spalvas paletėje, kurios spalvos jiems atrodo linksmos arba liūdnos. • Tyrinėja spalvų maišymosi efektus. • Stebi vaizduojamosios (tapybos, grafikos, skulptūros) ir taikomosios – dekoratyvinės (keramikos, tekstilės, odos, amatų, liaudies meistrų dirbinių ir kt.) dailės kūrinius, reprodukcijas ir kt. ugdymo įstaigoje, parodose, galerijose, mugėse, šventėse, tradiciniuose renginiuose. • Apžiūri ir kartu su pedagogu
---	---	---	--

		<p>gražiai pasipuošė, padėjo sutvarkyti žaisliukus, negražiai pasakė ir pan.).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tvarko, puošia grupės, darželio aplinką. • Kalba, ką jis pats pakeistų aplinkoje, kad būtų gražiau, kuria ir realizuoja įvairius projektus. 	<p>aptaria matytus profesionaliosios dailės, tautodailės kūrinis bei meniškų taikomosios dailės dirbinius.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Apžiūri ir aptaria vaikų piešinių, darbelių parodėles. • Pedagogui perskaičius pasakojimą, aptaria veikėjų emocinį charakterį (piktas, nuoširdus ir pan.). • Pasako savo nuomonę apie savo ir kitų išorės grožį, apie gražų ir negražų bendraamžių poelgį (pvz., gražiai pasipuošė, padėjo sutvarkyti žaisliukus, negražiai pasakė ir pan.). • Grožisi ir žodžiais apibūdina labiausiai į akis krentančias gamtos, aplinkos daiktų ir reiškinių bei kasdienio gyvenimo estetines ypatybes (šerkšnas, sprogsta medžių pumpurai ir pan.). • Tvarko, puošia grupės, darželio aplinką. • Aptaria žmogaus aprangą: kada jis atrodo tvarkingas, švarus. • Kalba, ką jis pats pakeistų aplinkoje, kad būtų gražiau, kuria ir realizuoja įvairius projektus.
VAIKO PASIEKIMAI			

1 žingsnis	Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštauja, siekia paliesti rankomis), kai yra emociškai kalbinamas suaugusiojo, kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ritmiškus muzikos ir kitus garsus, mato šokio judesius.
2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos daiktus ar vaizdus, spalvingas knygelėlių iliustracijas, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.
3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinius. • Emociškai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrindamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygelėlių iliustracijas, žaislus, džiaugdamašis savo puošnia apranga. • Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis.
4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti, gražiai atrodyti. • Skirtingai reaguoja (ramiai ar emociškai) klausydamas ir stebėdamas skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką. • Keliais žodžiais ar sakiniiais pasako savo įspūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėrašį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinių, knygelėlių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales. Reaguoja į kitų nuomonę.
5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Mėgaujasi muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrisi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais. • Pastebi kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus). Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, piešdamas. • Dalijasi įspūdžiais po koncertų, spektaklių, parodų, renginių lankymo. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinėlį, dainelę, šokį, vaidinimą, dailės darbelį, aplinką, drabužį, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus.
6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrisi ir grožisi savo menine kūryba. • Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą argumentą, kodėl gražu. • Pasakoja įspūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio siužetą, matytus dailės, tautodailės kūrinius, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius. Plačiau papasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko, vaidino, piešė.
7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nori matyti ir kurti grožį aplinkoje, kūrybinėje ir kasdienėje veikloje. • Atpažįsta ir pasakoja apie muzikoje, šokyje, vaidinime, vizualiajame mene vaizduojamus gamtos, aplinkos, žmonių gyvenimo įvykius, objektus. Išsako samprotavimus apie muzikos, vaidinimo, šokio, dailės, tautodailės kūrinių siužetą, vaizduojamų įvykių kaitą, veikėjams būdingus bruožus, kilusius vaizdinius, potyrius. • Pastebi, kas gražu, ir stengiasi tai panaudoti savo meninėje raiškoje. • Pasakoja, aiškina, ką pats sukūrė, kaip kūrė. Pasako, kurių kūrinių malonu klausyti ir žiūrėti, o kurių nesinori klausyti,

nemalonu žiūrėti. Reiškia savo nuomonę, kodėl gražu. Domisi kitų kūrybinėmis idėjomis, sumanymais, geranoriškai juos komentuoja.

REKOMENDACIJOS

- Padėkite pastebėti kasdienėje aplinkoje ir gamtoje gražius daiktus, reiškinius, komentuokite juos („Pažiūrėk, koks gražus voratinklis“ ir pan.).
- Mokykite gražiai suderinti lėlės drabužėlius, pastatyti gražų namą iš kaladėlių.
- Prašykite, kad padėtų padengti ir papuošti stalą.
- Žavėkitės, džiaukitės gražiu poelgiu, elgesiu.
- Mokykitės paprastų, bet skambių dainelių, kurkite gražius žodžius.
- Prieš eidami į teatrą, koncertą, paruoškite vaiką suvokti meninę veiklą.

3. Sveikos gyvensenos ugdymasis

3.1. Fizinis aktyvumas

Judėjimas yra vienas iš svarbiausių prigimtinių vaiko poreikių, todėl būtina skatinti tiek spontanišką, tiek ikimokyklinio ugdymo auklėtojo tikslingai inicijuojamą vaiko fizinį aktyvumą.

Fizinio aktyvumo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ✓ stambiosios motorikos įgūdžiai ir fizinės vaiko savybės;
- ✓ smulkiosios motorikos įgūdžiai, akių-rankos koordinacija.

VERTYBINĖ NUOSTATA

Noriai, džiaugsmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus.

ESMINIS GEBĖJIMAS

Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<p><u>Ėjimas, bėgimas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Vaikšto keturiomis imituojuojant šuniuką, dramblių, pelę, žirafą ar pan. • Einant, bėgant įveikia kliūtis. 	<p><u>Ėjimas, bėgimas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Einant, bėgant įveikia kliūtis. • Einant, bėgant atlieka rankų judesius. • Eina, bėga vorele pagal 	<p><u>Ėjimas, bėgimas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Eina, bėga vorele, tiesia kryptimi, įvairiais būdais (pvz. ant pirštų galų, aukštai keliant kelius, lyg čiuoždamas ir kt.). 	<p><u>Ėjimas, bėgimas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Eina po vieną, poromis, keičia tempą, darant posūkius. • Sustoja įvairiais rikiuotės būdais (poromis, ratu, eile ir

<ul style="list-style-type: none"> • Einant, bėgant muojuoja rankomis. • Eina, bėga vorele pagal orientyrus. • Einant, bėgant išlaiko atstumą. • Eina, bėga nurodytu žingsniu (smulkiu, dideliu, pristatomu). • Eina, bėga nurodytomis kryptimis (į priekį, šoną, kitą pusę, atgal). • Ėjimą keičia bėgimu ir atvirksčiai. • Eidamas, bėgdamas išlaiko pusiausvyrą. • Eidamas, bėgdamas atlieka užduotis. • Bėga 3-5 m nuotolyje, lenktyniauja. • Atsisėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis. • Žaidžia su judėjimą skatinančiais žaislais. <p>Šuoliai.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pasilaikant rankomis šokinėja abiem kojomis, ant vienos kojos. <p><u>Kamuolio ridenimas, mėtymas ir gaudymas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ridenas (2-3 m atstumu), meta (aukštyn abiem rankom, viena 	<p>orientyrus.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Einant, bėgant išlaiko atstumą. • Eina, bėga nurodytu žingsniu (smulkiu, dideliu, pristatomu, aukštai keliant kelius, lyg čiuožiant ir pan.). • Eina, bėga sumažintos atramos plotu, atlieka įvairias užduotis. • Eina, bėga nurodytomis kryptimis (į priekį, šoną, kitą pusę, atgal). • Ėjimą keičia bėgimu ir atvirksčiai. • Eidamas, bėgdamas išlaiko pusiausvyrą (25-30 cm plote). • Eina keturiomis imituojant šuniuką, dramblių, pelę, žirafą ar pan. • Bėga 10, 20, 30 m nuotolyje, lenktyniauja. • Vaikšto, bėgioja aplink kliūtį, stovinčią ant grindų, jos neužkliudydamas. • Važiuoja dviračiu. <p>Šuoliai.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Peršoka nedidelę kliūtį (virvutę, lazda, kaladėles, kėglius). • Pasilaikant rankomis šokinėja abiem kojomis, ant vienos kojos, 	<ul style="list-style-type: none"> • Randa savo vietą eilėje. • Ėjimą keičia bėgimu ir atvirksčiai. • Einant, bėgant atlieka rankų, liemens judesius. • Eina, bėga dviese, trise ir eile, įvairiai susikabinus rankomis (pvz. prieš save, viršuje ir pan.). • Visu greičiu bėga 20, 30, 60 m. • Bėga lėtai 100 metrų nuotolį. • Eidamas, bėgdamas išlaiko pusiausvyrą (25-30 cm plote). • Eina, bėga sumažintos atramos plotu, atlieka įvairias užduotis. • Eina, bėga vorele pagal orientyrus. • Eina „tip-top“ žingsneliais. • Eidamas atlieka ritminius judesius (pvz. pečiais, galva, muštų kamuoli, mestų į viršų, ėjimą keistų bėgimu ar pan.). • Važiuoja dviračiu. <p>Šuoliai.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Peršoka kliūtį suglaustomis kojomis, viena koja (iki 3 m). • Šoka į šoną. • Šokinėja per virvutę. • Šoka nuo 15-20 cm paaukštinimo. • Šoka į tolį (60 cm). • Peršoka žemas kliūtis (5-10 cm). • Šoka iš lanko į lanką, atsispiriant 	<p>pan.).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eina, bėga vorele, tiesia kryptimi, įvairiais būdais (pvz. ant pirštų galų, aukštai keliant kelius, kryžiniu žingsniu, atbulomis, mojančiomis kojas atgal, lyg čiuoždamas ir kt.). • Einant, bėgant atlieka rankų, liemens judesius. • Žaidžia vienas kito gaudymo žaidimus. • Eina, bėga per kliūtis. • Lenktyniauja (30-40-50 m). • Bėga lėtai 200-250 metrų nuotolį. • Eina, bėga dviese, trise ir eile, įvairiai susikabinus rankomis (pvz. prieš save, viršuje ir pan.). • Bėga visu greičiu 20 m. • Eina „tip-top“ žingsneliais. • Eidamas atlieka ritminius judesius (pvz. pečiais, galva, muštų kamuoli, mestų į viršų, ėjimą keistų bėgimu ar pan.). • Juda greta kito vaiko poroje, ratu, rikiuotėje, sutartinai su kitais vaikais. • Atlieka ėjimo, bėgimo pratimus.
--	---	---	--

<p>ranka), gauda (abiem rankom), spiria kamuolį (20-25 cm, 40-50 cm).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Meta didelį kamuolį į grindis ir pagauna. <p><u>Laipiojimas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ropoja remiantis plaštakomis ir keliais, plaštakomis ir pėdomis. • Ropoja laiptais aukštyn, lenktomis kopetėlėmis (tilteliu). • Pralenda per kliūtis keturpėscia, šliaužiant, atsitūpus. • Užlipa kelių pakopų laipteliais, laikydamasis laiptų turėklų pristatomuoju žingsniu. • Lipa vertikaliomis kopetėlėmis pristatomuoju ir pakaitiniu žingsniu. • Derina rankų ir kojų judesius lipant kopetėlėmis, pralendant bei šliaužiant. • Užlipa ir nulipa nuo kėdės. <p><u>Pusiausvyra.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Eina, bėga sumažintos atramos plotu, atlieka įvairias užduotis. • Stovi ant vienos kojos (apie 3–4 sekundes). • Vaikšto, bėgioja aplink kliūtį, stovinčią ant grindų, jos 	<p>paskui ant kitos.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pašoka siekiant daikto. • Nušoka nuo 15-20 cm paaukštino. • Peršoka per dvi linijas (20-30 cm). • Šoka iš lanko į lanką, atsispiriant abiem kojom. • Peršoka kliūtį suglaustomis kojomis, viena koja. <p><u>Kamuolio ridenimas, mėtymas ir gaudymas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Mėto kamuolį su suaugusiuoju, tarpusavyje (1,5-2 m). • Ridena tiesia kryptimi, vienas kitam (1,5-2,5 m.), iš įvairių padėčių (viena ir abiem rankom) pro vartus (50-60 cm). • Einant ridena kamuolį suoleliu. • Meta didelį kamuolį į žemę, į viršų ir sugauna. • Meta kamuolį į vertikalų, horizontalų taikinį 2-2,5 m. atstumu abiem rankomis iš apačios, nuo krūtinės ir viena ranka. • Žaidžia „Futboliuką“. <p><u>Laipiojimas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu. 	<p>abiem kojom, viena koja.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nesustojant atlieka 5-10 šuoliukų. <p><u>Kamuolio ridenimas, mėtymas ir gaudymas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Meta kamuolį, sniego gniūžtę į taikinį. • Mėto kamuolį vienas kitam ir gauda (2-2,5 m). • Meta į žemę viena ranka, o kita ranka jį pagauna. • Ridena kamuolį į taikinį (vartus, daiktus ar pan.) iš 2-2,5 m. • Einant, bėgant ridena kamuolį tiesia kryptimi, vingiais tarp daiktų. • Meta didelį kamuolį į žemę, į viršų ir sugauna (keletą kartų iš eilės). • Meta smėlio maišelį į horizontalų taikinį iš 2-2,5 m. • Meta kamuolį į toli iš už galvos abiem rankomis. • Mėto kamuolį tarpusavyje (2 m). • Mėto į toli (3-5 m), per kliūtis, į taikinį (horizontalų, vertikalų) dešine, kaire ranka. • Varo kamuolį vietoje (suduodant į jį 5-6 kartus). • Mėto į taikinį 1,5 m aukštyje 1,5-2 m atstumu. • Žaidžia „Futboliuką“. 	<ul style="list-style-type: none"> • Važiuoja dviračiu plačiu ir siauru takeliu, ratu. <p><u>Šuoliai.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Šokinėja nuo kojos ant kojos vietoje ir judant pirmyn, suspaudus tarp kojų koki daiktą. • Šokinėja viena koja, abiem kojom tiesiai pirmyn, per kliūtis. • Šokinėja vietoje, atliekant rankų judesius. • Nušoka nuo 25-30 cm pakyls. • Pašoka įsibėgėjęs. • Šokinėja gimnastikos suoleliu. • Šoka iš vietos (70-80 cm), įsibėgėjęs (155-160 cm), į aukštį įsibėgėjęs (50 cm). • Pašoka vietoje abiem kojom 15-20 kartų. • Šokinėja per sukamą ilgą šokdynę. • Šokinėja per virvutę. <p><u>Kamuolio ridenimas, mėtymas ir gaudymas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Mėto kamuolį į žemę, į viršų ir sugauna iš eilės 5-6 kartus. • Mėto kamuolį vienas kitam ir gauda (3 m) (iš apačios, nuo
---	---	--	---

<p>neužkliudydamas.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eina sumažintu atramos plotu paprastai, ant pirštų galų (pvz. „pėdutes“ ir pan.). <p><u>Bendrieji pratimai.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Atlieka pratimus, skirtus rankų ir pečių juostos, liemens, kojų raumenims. • Padedant pedagogui, rikiuojasi nedidelėmis grupelėmis ir visa grupe, poromis. • Atsistoja vienas už kito. <p><u>Motorikos lavinimas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Sudeda 4–6 kaladėles vieną ant kitos. • Varto knygelę po vieną puslapį, atsuka, užsuka dangtelius. • Atlieka riešo lavinimo pratimus (pvz. pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis ir pan.). 	<ul style="list-style-type: none"> • Ropoja keturpėsčia (keliais ir delnais) pro kliūtis. • Pralenda pro kliūtį neliečiant rankomis grindų. • Ropoja keturpėsčia gimnastikos suoleliu ar pan. • Šliaužia 2-3 m atstumu. • Pralenda, perlipakliūtį, laipioja nuožulniomis kopėčiomis aukštyn ir žemyn pristatomu žingsneliu ir vertikalia gimnastikos sienele. <p><u>Pusiausvyra.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Eina, bėga 15-20 cm pločio linija. • Eina pakelta lenta, suoleliu (20-25 cm). • Eina buomu, lenta (20-25 cm pločio). • Einant gimnastikos suoleliu, atlieka įvairias užduotis rankomis ir kojomis. • Eina sumažintu atramos plotu (pvz. virve, kaladėlėmis ir t.t.) <p><u>Bendrieji pratimai.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Atlieka pratimus, skirtus rankų ir pečių juostos, liemens, kojų raumenims. • Atlieka įvairius judesius pagal muzikinį ritmą. 	<p>Spiria kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį.</p> <p><u>Laipiojimas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Užlipa ant bet kokio paaukštinimo ir nušoka ant žemės. • Laipioja kopėtelėmis, bokšteliais. • Laipioja lauko įrengimais. • Laipioja nuožulniu, vertikaliu paviršiumi pristatomu ar pakaitiniu žingsniu (užlipa ir nulipa). • Pralenda pro kliūtį (40-50 cm) šonu, pristatomu žingsniu, priekiu. • Ropoja keturpėsčia (delnais ir keliais, delnais ir pėdomis). • Ropoja siauru, nuožulniu paviršiumi pirmyn ir atgal (2 m). • Šliaužia pilvu, prisitraukiant rankomis. <p><u>Pusiausvyra.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Eina sumažintu atramos plotu (pvz. virve, kaladėlėmis ir t.t.) pakaitiniu žingsniu, pristatant pėdą prie pėdos. • Eina nuožulniu paviršiumi (aukštis 20-25 cm). • Eina horizontaliu ir nuožulniu rąstu pakaitiniu ir pristatomu žingsniu su posūkais, pernešant daiktus, atliekant rankomis judesius. • Perlipo kliūtis. 	<p>krūtinės, iš už galvos, daužant kamuolį į grindis ir pan).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Permeta kamuolį per kliūtį (2-3 m). • Kamuolį mušinėja viena ranka, pakaitomis kelis kartus iš eilės.\ • Mėto į horizontalų ir vertikalų (1,5-2 m aukščio) taikinį viena ranka, abiem (2,5-3,5 m atstumu). • Mėto į judantį taikinį. • Mėto smėlio maišelius, kamuolį į toli (6-7 m). • Varo kamuolį koja tiesia kryptimi, vingiais aplink kliūtis. • Spiria kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį. • Žaidžia „Futboliuką“. <p><u>Laipiojimas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Laipioja nuožulniomis kopėčiomis, lenta. • Užlipa gimnastikos sienele ir nulipa. • Pralenda pro kliūtis ropom (alkūnėmis, keliais), pritūpus, šonu. • Šliaužia per suolelį pilvu, prisitraukiant rankomis. • Ropoja keturpėsčia nuožulniu
---	---	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> • Žaisdžia imitacinius žaidimus (pvz., vaikšto kaip gandras, šokinėja kaip varlytė, „mina dviratį“ ir kt.). • Žaidžia judriuosius žaidimus. • Nedidelėmis grupėmis, visa grupė rikiuojasi voron, ratu, eilėn, pedagogui padedant sustoja poromis. • Randa savo vietą įvairiose rikiuotės formose: eilėje, voroje, rate. • Pasisuka kairėn, dešinėn, pagal pedagogo nurodymą (pvz. į langą ir pan.). <p><u>Motorikos lavinimas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia manipuliacinius žaidimus. Išverčia rūbą (pvz. kojines) į išvirkščią pusę. • Rideną, meta kamuolį į taikinį ant žemės. • Atsuka ir užsuka įvairaus dydžio dangtelius. • Sudeda daiktus vieną ant kito (pvz. pastato 5–6 kubų bokštą). • Veria daiktus ant siūlo, virvutės (pvz. sagas, makaronus ar pan.). • Įkerpa žirkėmis popieriaus kraštą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Išlaiko pusiausvyrą, einant 5 cm pločio linija. • Pastovi viena koja ant grindų, suolelio. • Eina suoleliu su smėlio maišeliu (rankose, ant galvos), rankas laikant ištiesus, ant liemens. • Einant suoleliu sustoja ir apsisuka 2-3 kartus aplink. <p><u>Bendrieji pratimai.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Atlieka pratimus, skirtus rankų ir pečių juostos, liemens, kojų raumenims. • Atlieka įvairius judesius pagal muzikinį ritmą. • Žaisdžia imitacinius žaidimus (pvz., vaikšto kaip gandras, šokinėja kaip varlytė, „mina dviratį“ ir kt.). • Žaidžia judriuosius žaidimus. • Nedidelėmis grupėmis, visa grupė rikiuojasi voron, ratu, eilėn, sustoja poromis. • Randa savo vietą įvairiose rikiuotės formose: eilėje, voroje, rate. • Atlieka įvairius sukinius (dešinėn, kairėn, aplink). <p><u>Motorikos lavinimas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Pieštuku, teptuku piešia, braižo nesudėtingas geometrines figūras. 	<p>paviršiumi (20-25 cm).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kybo veidu ir nugarą į sienelę. <p><u>Pusiausvyra.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Eina sumažintu atramos plotu (pvz. virve, kaladėlėmis ir t.t.) pakaitiniu žingsniu, pristatant pėdą prie pėdos, atliekant įvairius judesius rankomis. • Eina, bėga nuožulniu paviršiumi (30-35 cm aukščio). • Einant gimnastikos suoleliu, prasilenkia su kitu. • Eina, bėga suoleliu. • Eina, bėga suoleliu keturpėščia (pėdomis ir delnais). • Atlieka balansavimo pratimus. <p><u>Bendrieji pratimai.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Atlieka pratimus, skirtus rankų ir pečių juostos, liemens, kojų raumenims. • Atlieka įvairius judesius pagal muzikinį ritmą. • Žaisdžia imitacinius žaidimus (pvz., vaikšto kaip gandras, šokinėja kaip varlytė, „mina dviratį“ ir kt.). • Žaidžia komandinius
--	---	---	--

		<ul style="list-style-type: none"> • Lipdo įvairius daiktus. • Kerpa tiesiai, taisyklingai laikydamas žirkles ir klijuoja paveikslėlius. • Vieną ant kito dėlioja daiktus (pastato 8–10 kubų bokštą). • Glamžo popierių ir formuoja įvairaus dydžio gumuliukus. • Veria smulkius daiktus ant siūlo, virvutės. • Atsega ir užsega sagas. 	<p>žaidimus.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia judriuosius žaidimus. • Atlieka pratimus poroje. • Rikiuojasi savarankiškai į dvi voras, poromis. • Persirikiuoja iš vienos voros į 3-4. • Pasisuka pagal komandą (dešinėn, kairėn). • Lygiuoja, išretėja. <p><u>Motorikos lavinimas.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Veria smulkius daiktus ant siūlo, virvutės. • Atsega ir užsega sagas. • Užriša kilpas. • Sprigtu svaido rutuliukus. • Iš storų siūlų pina kasą, veja virveles. • Daiktą apsaugo skalbinių segtukais. • Meta kamuolį į žemę viena ranka, o kita ranka jį pagauna. • Piešia ar rašo pieštuku, savaip piešia statinius, gyvūnėlius, pieštuką laiko taisyklingai. • Dygsniuoja, neria vašeliu. • Kerpa įvairias formas taisyklingai naudodamasis žirkėmis.
--	--	---	--

VAIKO PASIEKIMAI	
1 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, įkalnėn ir nuokalnėn, laiptais aukštyn, ko nors įsitvėręs atsistoja, stovi laikydamasis ar savarankiškai, žingsniuoja laikydamasis, vedamas arba savarankiškai, išlaiko pusiausvyrą. Tikslingai siekia daikto, rankos judėjimą seka akimis, pačiumpa ir laiko daiktą saujoje, paglosto žaislą jo nečiuopdamas, kiša jį į burną, purto, mojuoja, stuksena, gniaužo, dviem pirštais – nykščiu ir smiliumi – suima smulkų daiktą, perima daiktus iš vienos rankos į kitą.
2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, bėga tiesiomis kojomis, atsisėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčia, padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu, spiria kamuolį išlaikydamas pusiausvyrą. Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis. Ridena, meta, gauda kamuolį.
3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Pastovi ant vienos kojos (3–4 sekundes). Tikslingai skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25–30 cm) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklų. Atsispirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją, spiria kamuolį. Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, ridena, mėto, gauda kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą.
4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyn ir žemyn nesilaikydamas už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštinimo. Mina ir vairuoja triratuką. Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (ima, atgnybia, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų) bei ranka (mojuoja, plasnoja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja.
5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Eina pristatydamas pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keldamas kelius, atlikdamas judesius rankomis, judėdamas vingiais. Greitas, vikrus, bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. Šokinėja abiem kojomis vietoje ir judėdamas pirmyn, ant vienos kojos, šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto. Laipioja lauko įrengimais. Spiria kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį. Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka (veria ant virvelės smulkius daiktus, sega sagas). Meta kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį, tiksliau gauda, mušinėja. Įsisupa ir supasi sūpynėmis.
6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Eina ratu, poroje, prasilenkdamas, gyvatėle, atbulomis, šonu. Ištvermingas, bėga ilgesnius atstumus. Bėga pristatomu ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judėdamas pirmyn, šoka į tolį, į aukštį. Važiuoja dviračiu. Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles ką nors piešdamas,

7 žingsnis	<p>kirpdamas. Su kamuoliu atlieka sporto žaidimų elementus, žaidžia komandomis, derindami veiksmus.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eina keisdamas greitį, staigiai sustoja, greitai pajuda iš vietos. Išlaiko saugų atstumą eidamas, bėgdamas šalia draugo, būryje. Bėga derindamas du ar daugiau judesių (bėga ir varosi, spiria kamuolį, bėga ir mojuoja rankomis, kaspinais). Šokinėja derindami du skirtingus rankų ir (ar) kojų judesius (šoka per virvutę, žaidžia „Klases“). • Pieštuką ir žirkles laiko taisyklingai, kerpa gana tiksliai, sulenkia popieriaus lapą per pusę, į keturias dalis. Tiksliai kopijuoja formas, raides. Meta ir kartais pataiko kamuolį į krepšį, vartus, taikinį.
REKOMENDACIJOS	
<ul style="list-style-type: none"> • Mokykite vaiką orientuotis aplinkoje – pradžioje padedant suaugusiajam, vėliau savarankiškai. • Išsiaiškinkite, kokių judesių vaikas negali atlikti dėl objektyvių priežasčių, ir neverskite jų daryti, siūlykite veiklą, kuri leis patirti sėkmę, skatinkite pasitikėti savimi. • Tinkamai sutvarkykite aplinką, kad joje būtų mažiau daiktų, už kurių galima užkliūti ir susižeisti. • Jei vaikui sunku veikti su smulkiais daiktais, pasiūlykite analogišką veiklą su stambesniais objektais. • Tuo atveju, kai vaikas priešinasi aktyviems žaidimams, sugalvokite jam vaidmenį, kad jis galėtų dalyvauti netiesiogiai, pvz., stebėti varžybas ir įteikti prizą greitai atbėgusiems vaikams. • Venkite ilgų užsiėmimų, kad vaikas nepervargtų, ir stebėkite jo savijautą po fizinio aktyvumo. Ištikus nesėkmei neakcentuokite to, stenkitės atkreipti dėmesį į tai, kas pavyko. • Jei vaikas turi klausos sutrikimą, pamažu pratinkite vaiką nešioti klausos aparatą. • Užtikrinkite tokį fizinį aktyvumą, kuris garantuotų saugų klausos aparato nešiojimą. 	

3.2. Kasdieninio gyvenimo įgūdžiai

Kasdienio gyvenimo įgūdžiai yra labai svarbūs kiekvienam žmogui. Vaikai jų neturėdami yra nuolat priklausomi nuo kitų žmonių. Pagrindinės sritys, rodančios vaiko kasdienio gyvenimo įgūdžius, yra gebėjimas: valgyti ir gerti, elgtis prie stalo; praustis; apsirengti ir nusirengti ir t.t. Tačiau programoje į vaikų kasdieninio gyvenimo įgūdžių ugdymąsi žiūrima plačiau - padedama vaikui perimti svarbus sveikos gyvensenos įgūdžius: savęs pažinimo, savitvarkos, tinkamo maitinimosi, saugaus elgesio, sveikatos saugojimo ir stiprinimo. Gyvenimo įgūdžiai – tai gebėjimai prisitaikyti kolektyve ir elgtis pozityviai.

Įgydamas kasdienio gyvenimo įgūdžius, vaikas ugdomosi:

- ✓ savarankiškumą,
- ✓ tvarkingumą,
- ✓ atsakingumą,
- ✓ pasitikėjimą savimi,
- ✓ savivoką,
- ✓ saugumą ir sveikatą.

VERTYBINĖ NUOSTATA

Noriai ugdomosi sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.

ESMINIS GEBĖJIMAS

Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu, prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia žaidimą „Pamaitinkime lėlytę, meškutį“ ir pan. • Pats laiko šaukštelį, bando juo valgyti. • Mažais gabalėliais supjaustytą maistą ima šaukštu. • Valgo sriubą, košę šaukštu, 	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo šaukštu, šaukšteliu, šakute. • Valgo savarankiškai, laikosi tvarkos prie stalo. • Pasako, kokius patiekalus mėgsta. • Taisyklingai plauna rankas. • Žino valgymo taisykles (valgyti 	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo nedideliais gabaliukais, gerai sukramto, valgydamas nekalba, neužsiima pašaliniais darbais, nežaidžia. • Naudojasi stalo įrankiais. • Pavalgęs nusivalo servetėle. • Pavalgęs padėkoja. • Žino, kad galima apsinuodyti 	<ul style="list-style-type: none"> • Įvardija kelis sveikus maisto produktus (morką, obuolį, pieną ir t. t.) bei kelis nenaudingus sveikatai (traškučius, kokakolą, gu - minukus). • Padeda dengti stalą: stalai serviruojami pagal taisykles, patiekalus atitinkančiais indais,

<p>geria iš vaikams pritaikyto puoduko.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rengiamas kiša koją į batuką, ranką į rankovę, deda kepurę ant galvos. • Padedant suaugusiam plaunasi rankas, naudojasi muilu. • Padedamas pučia nosį į nosinę. • Nuneša žaislą (lėlę, meškiuką, kiškutį, mašinytę, kamuoliuką) į jam skirtą vietą, žaidžiant siužetinius žaidimus („Mašinytė grįžta į garažą“, „Lėlytė sėdasi prie stalo, gulasi į lovytę (vežimėlį)“, „Kamuoliukai pavargo ir nori pailsėti“ ir t. t.). • Aprengia lėlę, žaidžiant žaidimą „Lėlytė eina į lauką“. • Rengiasi ir nusirengia, padedant suaugusiam, tam tikra tvarka. 	<p>ramiai, daug kartų sukramtyti maistą, nekalbėti ir nekalbinti draugų).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia siužetinius žaidimus, kuriuose reikia naudotis stalo įrankiais (pvz., „Gimtadienis“, „Kavinėje“ ir pan.). • Žaidžia žaidimus „Kuo aš apsirengsiu, eidamas į lauką ar iš darželio namo?“, „Aprenk draugą“ ir pan. • Imituoja eilėraštkus: R. Kašausko „Batukai pyksta“, R. Skučaitės „Močiutės spinta“ ar pan. • Kalba apie švarą, švaros priemones (vanduo, muilas, nosinaitė, šukos ir pan.). • Pasako savo nuomonę apie švarą, išklauses pedagogo skaitytus kūrinėlius (pvz., K. Binkio „Jonas pas čigonus“). • Sudėlioja žaislus į jiems skirtas vietas. • Pedagogui padedant gamina sveikus patiekalus iš vaisių ir daržovių. • Pasako 2 vaistažoles (ramunėlių, mėtų) skanauja jų arbatą . • Susipažįsta su saugaus elgesio 	<p>valgant nepažįstamas uogas, vaisius.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia žaidimus, kuriuose formuojasi maitinimosi ritmo suvokimas (šeima, restoranas ir kt.). • Pasako pagrindines produktų grupes – pienas, mėsa, vaisiai, daržovės. • Padeda dengti pusryčiams, pietums, pavakariams stalą. • Pasako kodėl reikia plauti vaisius, daržoves, uogas ir moka juos nuplauti. • Maunasi (nusimauna) kelnes, aunasi (nusiauna) batus, šlepetes, velkasi (nusivelka) megztinį, užsideda (nusiima) kepurę. • Taisyklingai plauna ir šluostosi rankas, prausiasi ir šluostosi veidą. • Pasako ir parodo, kad čiaudint ar kosint būtina prisidengti burną ir nosį; reikia turėti nosinaitę. • Sudėlioja žaislus į jiems skirtas vietas. • Pedagogui padedant gamina sveikus patiekalus iš vaisių ir daržovių. • Pasako 3 vaistažoles (ramunė, mėta, melisa), skanauja jų arbatą. 	<p>įrankiais.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pasako, kaip reikia apsirengti šiltu ir šaltu oru, kaip susitvarkyti rūbus. • Suaugusiojo padedamas kloja lovą. • Sudeda žaislus, šluosto dulkes, valo stalą, surenka šiukšles aikštelėje. • Parodo kaip reikiai taisyklingai sėdėti, stovėti, vaikščioti. • Atlieka pratimus, stiprinančius nugaros ir pilvo raumenis. • Pasako, kurie iš jų vartojamų produktų, patiekalų yra naudingiausi jų augimui ir gerai savijautai. • Naudojasi peiliu. • Valgydamas laiko šakutę kairiaja, peilį – dešiniąja ranka, šaukštą ir šaukštelį – tarp pirštų (kairiarankiai-atvirkščiai). • Plaunasi rankas, prausiasi, tvarkosi. • Pjausto daržoves, vaisius. • Kala vinis į lentą. • Siuva, siuvinėja. • Pedagogui padedant gamina sveikus patiekalus iš vaisių ir
---	--	---	--

	<p>gatvėje taisyklėmis ir kalba temomis: „Pėsčiųjų perėja“, „Šviesoforas“, „Pėsčiųjų, keleivių elgesio taisyklės“, „Kelių policininkas“, „Elgesys prie perėjos“, „Atšvaitai“, „Kelio ženklai: „Pėsčiųjų perėja“, „Šviesoforas“, „Dviračių takas“, ir pan.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žino saugaus elgesio su gyvūnais taisykles. • Moka saugiai lipti laiptais. • Pasako, kas yra elektros prietaisai ir kaip su jais elgtis. • Pasako ir parodo, kaip elgtis su aštriais daiktais. • Kalba temomis apie vaistų naudą ir žalą. • Pasako, kodėl reikia atsargiai elgtis su degtukais, ugnimi, kas gesina gaisrą. • Pasako kas gali nutikti žiemos metu, vasarą prie vandens, kaip to išvengti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Susipažįsta su saugaus elgesio gatvėje taisyklėmis ir kalba temomis: „Pėsčiųjų perėja“, „Pavojai gatvėje“, „Sankryža“, „Kam reikalingas šaligatvis“, „Šviesoforas“, „Atšvaitai“, „Saugi žaidimų vieta“, „Įspėjamieji ženklai: „Perėja“, „Šviesoforas“, „Vaikai“. • Žino elektros prietaisus ir kaip su jais elgtis. • Pasako ir parodo, kaip elgtis su aštriais daiktais. • Kalba temomis apie vaistų naudą ir žalą. • Pasako, kodėl reikia atsargiai elgtis su degtukais, ugnimi, kas gesina gaisrą. • Pasako kas gali nutikti žiemos metu, vasarą prie vandens, būnant saulėje, kaip to išvengti. • Saugiai elgiasi su nepažįstamais gyvūnais. • Pasako, kas yra buitinė chemija ir kaip saugiai su ja elgtis. 	<p>daržovių.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pasako kokias žino vaistažoles (ramunėlė, melisa, mėta, liepų žiedai, dilgėlė). • Žino saugaus elgesio gatvėje taisykles ir kalba, samprotauja temomis: „Pėsčiųjų perėja“, „Pavojai gatvėje“, „Sankryža“, „Šviesoforas“, „Atšvaitai“, „Dviratis ir gatvė“, „Kelio ženklai: „Perėja“, „Stotelė“, „Pėsčiųjų takas“, „Eismas draudžiamas“. • „Išsikviečia“ pagalbą NR. 112. • Žino elektros prietaisus ir kaip su jais elgtis. • Pasako ir parodo, kaip elgtis su aštriais daiktais. • Kalba temomis apie vaistų naudą ir žalą. • Pasako, kodėl reikia atsargiai elgtis su degtukais, ugnimi, kas gesina gaisrą. • Pasako kas gali nutikti žiemos metu, vasarą prie vandens, būnant saulėje, jei užklupo perkūnija, kaip jų išvengti. • Saugiai elgiasi su nepažįstamais gyvūnais. • Pasako, kas yra buitinė chemija
--	--	---	---

			ir kaip saugiai su ja elgtis. <ul style="list-style-type: none"> • Žino, kad galima apsinuodyti valgant nepažįstamas uogas, vaisius.
VAIKO PASIEKIMAI			
1 žingsnis	• Bando savarankiškai valgyti ir gerti iš puodelio.		
2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai. • Kartais parodo mimika, ženklais arba pasako, kada nori tuštintis ir šlapintis. Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“. Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį. Paprašytas padeda žaislą į nurodytą vietą.		
3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Savarankiškai valgo ir geria. Pradeda naudoti stalo įrankius. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti. • Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia, bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. Padeda į vietą vieną kitą daiktą. 		
4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo gana tvarkingai. Primenamas po valgio skalauja burną. Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. Padeda suaugusiajam serviruoti ir po valgio sutvarkyti stalą. • Dažniausiai savarankiškai naudojami tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs. Šiek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Šiek tiek padedamas plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė. • Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų. 		
5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojami stalo įrankiais. Domisi, koks maistas sveikas ir visavertis. Serviruoja ir tvarko stalą, vadovaujamas suaugusiojo. • Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. • Žaisdamas, ką nors veikdamas stengiasi saugoti save ir kitus. • Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai. 		
6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, vieną kitą – kurio vartojimą reikėtų riboti. Savarankiškai serviruoja ir tvarko stalą. • Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Suaugusiųjų padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Priminus ar savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. • Savarankiškai ar priminus laikosi sutartų saugaus elgesio taisyklių. Stebint suaugusiajam saugiai naudojami veiklai skirtais aštriais įrankiais. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kur kreiptis iškilus pavojui, pasiklydus. • Priminus stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai. 		

7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Tvarkingai valgo, jaučia, kada alkanas, kada pasisotino, geria pakankamai vandens. Stengiasi valgyti įvairų maistą. Įvardija kelis maisto produktus, kuriuos valgyti sveika, ir kelis, kuriuos reikėtų riboti. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą. • Dažniausiai savarankiškai ar priminus plaunasi rankas, prausiasi, šukuojasi. Savarankiškai tvarkingai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna. Suaugusiųjų padedamas arba savarankiškai pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. • Savarankiškai laikosi sutartų saugaus elgesio taisyklių. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kelyje, prie vandens telkinių, ant ledo, gaisro metu, su elektros prietaisais, vaistais. Žino, kaip saugiai elgtis su nepažįstamais žmonėmis ir gyvūnais. • Kad būtų sveikas, stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai.
-------------------	---

REKOMENDACIJOS

- Mokykite vaiką suprasti kasdienės veiklos tvarką, reikšmę (kodėl reikia pamiegoti, prieš valgį plauti rankas ir pan.).
- Mokydami savitvarkos ar savižiūros, suderinkite tikslus ir metodus – geriausia, kai tą patį gebėjimą tuo pat metu ir tokiu pat būdu ugdo ir tėveliai, ir pedagogai.
- Jeigu vaikui sunku išmokti kokį nors veiksmą, neverskite kartoti, kol nusimins – vietoj to leiskite tą veiksmą tik užbaigti (tai yra, padarykite viską iki paskutinės pakopos, o vaikas tegu užbaigia – taip patirs sėkmę).
- Kitas būdas – leiskite vaikui pradėti veiksmą arba atlikti jo dalį (kurią pajėgia), girkite už tai, kad dalyvavo, prisidėjo.
- Mokykite apsirengti, apsiauti, susitvarkyti aplinką.
- Mokykite pastebėti ženklus, kad nori į tualetą, priminkite, kad tai pasakytų.
- Skatinkite atidumą savijautai, tai yra: mokykite pasakyti, kad skauda, pavargo ir pan.
- Pratinkite padėti jums namų ruošoje, girkite, dėkaukitės vaiko pagalba.
- Surimuokite paprastas instrukcijas (pvz., „jei padengsime kartu, tuoj ant stalo bus saldu“).

4. Kalbos ir komunikavimo ugdymasis

4.1. Sakytinė kalba

Sakytinė kalba – tai pagrindinė žmonių bendravimo priemonė. Vaiko sakytinė kalba – tai vaiko klausymas ir kalbėjimas. Klausydamas ir kalbėdamas vaikas

pratinasi išgirsti ir suprasti, ką sako kitas, mokosi kalbėti pats.

Sakytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ✓ aplinkinių kalbėjimo, skaitymo klausymasis;
- ✓ kalbėjimo atpažinimas ir supratimas;
- ✓ natūralus vaiko kalbėjimas su suaugusiais ir vaikais apie savo patirtį ir išgyvenimus;
- ✓ vaiko kalbėjimas su suaugusiais ir vaikais apie supančią aplinką, jos objektus, įvykius;
- ✓ kalbėjimas laikantis perprastų kalbos taisyklių;
- ✓ tautosakos ir grožinės literatūros kūrinėlių deklamavimas, sekimas, pasakojimas.

VERTYBINĖ NUOSTATA

Nusiteikęs išklausti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.

ESMINIS GEBĖJIMAS

Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreikšdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> • Gestais parodo, kad klausosi ir supranta (pvz. purto galvą, linksi, ploja delniukais ir pan.). • Atsisuka, pašaukus vardu. • Pavadinus daiktą ar reiškinį, jų ieško. • Kartoja siūlomus judesius. • Pedagogui paprašius paploti katutes, kelis kartus suploja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pavadina drabužius (suknelė, kelnės ir pan.), baldus (stalas, lova ir pan.), indus (lėkštė, puodelis ir pan.), žaislus (lėlė, mašina ir pan.), daržoves (morka, kopūstas ir pan.), vaisius (obuolys, kriaušė ir pan.), naminius gyvūnus (arklys, karvė ir pan.) bei jų jauniklius (kumeliukas, veršiukas, paršiukas ir pan.). 	<ul style="list-style-type: none"> • Klausosi pedagogo skaitomo teksto, įrašų. • Kalba apie savo norus, išgyventus įspūdžius, vidinį pasaulį. • Kalba apie nutikimą, patirtį prisimenant kuo daugiau įvykio aplinkybių, detalių, pedagogui pateikiant įvairių klausimų, padedančių įvairinti kalbėjimą (pvz. 	<ul style="list-style-type: none"> • Deklamuoja eilėraštkus. • Mėgdžioja įrašytos pasakos personažų kalbėjimą, rodo įvairias grimasas. • Suvokia pasakojimo turinį, pasako pasakojimo eigą. • Žaidžia žaidimus, susijusius su pasakojimo tekstu, jį iliustruoja, inscenizuoja.

<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia situacinius žaidimus (pvz. „Kas pasislėpė?“, „Ko neliko?“, „Kur pasislėpė?“ ir pan.). • Savo kalba mėgdžioja pedagogo sakomus trumpus žodžius (pvz. „ačiū“, „nėra“, „noriu“, „duok“ ir pan.). • Savo kalba pavadina daiktus, reiškinius. • Kartoja dainelių, eilėraščių, žaidinimų, pasakėlių tekstų garsus, žodžius, frazes, juos papildant kūno kalba. • Žaidžia žaidimus, kurių metu reikia šokinėti, pliaukšėti delnais, šokti. • Klausosi sekamų pasakų, skaitomų kūrinių. • Parodo, pasako skirtingo amžiaus ir lyties žmonių pavadinimus (pvz. berniukas, mergaitė, teta, dėdė, senelis, senelė), reiškinius (pvz. lyja, šviečia saulė, šlapia ir pan.), gyvūnus (pvz. šuniukas, katytė), aplinkos daiktus (stalas, kėdė, medis ir pan.). • Kartoja pedagogo tariamus garsus, žodžius, sakinius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vartoja apibendrinamuosius žodžius (drabužiai ir pan.). • Veiksmažodžiais pavadina veiksmus (pvz. plauna, verda ir pan.). • Vartoja būdvardžius (baltas, raudonas, didelis ir pan.). • Vartojarieveiksmius (vakar, šiandien, aukšai ir pan.). • Pasakoja apie save, savo norus, rūpesčius, šeimos narius, atsakant į klausimus: „Koks?“, „Kodėl?“, „Kur?“, „Kaip?“. • Nusako aplinkos reiškinių savybes, ieško įvykių priežasčių ir pasekmių. • Vartoja mandagumo žodelius. • Komentuoja žiūrimą filmuką, pasakoja ką matė. • Kartu su suaugusiuoju deklamuoja eilėraščius, užbaigia žinomas pasakas. • Kalba apie dabartinę ir buvusią veiklą, esamus ir buvusius išgyvenimus. • Žaidžia žaidimus, kuriuose reikia deklamuoti, dainuoti. 	<p>kur tai nutiko, ką ten girdėjo, ką tada jautė ir pan.).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pasakoja vartydamas knygas, nuotraukų albumą ir pan. • Pasako žodžio pirmus garsus. • Pasako žodį, prasidedantį nurodytu garsu. • Pasako antonimus (pvz. didelis – mažas ir pan.). • Vartoja mažybinius žodžius (saulė – saulutė ir pan.). • Vartojarieveiksmius (vakar, šiandien, aukšai ir pan.). • Vartoja prielinksnius ant, po, iš, už, su, be. • Atsako į klausimus. • Pabaigia pedagogo pradėtą trumpą pasakojimą. • Deklamuoja eilėraščius. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia vaidybinius žaidimus. • Kuria pasakojimus apie nekasdienius, fantastinius nuotykius, personažus. • Žaidžia įvairius garsų keitimo žodžiuose žaidimus (pvz., „kur – mur, mė – bė, zė – žė“ ir kt.). • Dainuoja ritmines daineles. • Ieško aplinkoje daiktų, kurių pavadinimai prasideda arba baigiasi nurodytu garsu. • Komentuoja matomą paveikslą, filmuką, spektaklį. • Išplečia sakinį (pvz. „Vaikas eina.“ – „Vaikas eina su mama“ ir pan.).
--	---	---	--

<ul style="list-style-type: none"> • Vartoja būdvardžius (gražus, didelis ir pan.). • Pasako kas ką daro (pvz. neša, valgo ir pan.). 			
VAIKO PASIEKIMAI			
1 žingsnis	<p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Įdėmiai klausosi suaugusiojo. Skiria griežtą ir malonų kalbinančio suaugusiojo toną. • Supranta elementarius kalbinančiojo klausimus ir prašymus. Atpažįsta artimiausios aplinkos garsus. Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais. Supranta savo ir artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinių pavadinimus. Supranta veiksmų pavadinimus, geba veiksmais atsakyti į klausimus. <p>Kalbėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Komunikavimui vartoja įvairius garsus ir judesius: daug čiauška, kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus ir skiemenis. • Vartoja kelis trumpus žodelius objektams, veiksams įvardyti, norams išsakyti, palydi juos judesiu. 		
2 žingsnis	<p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi ir kalba, mimika, gestais reaguoja į suaugusiųjų ir vaikų kalbėjimą. • Supranta vaikų ir suaugusiųjų kalbą apie artimiausios aplinkos objektus, reiškinius, santykius, nesudėtingus trumpus tekstus: žaidimus, eilėraštkus, pasakas, pasakojimus, su dienvartarke susijusius paaiškinimus, prašymus, paprastus klausimus. Supranta ir greitai mokosi paprastų naujų žodžių. Išklauso ir supranta du vienas po kito išsakomus prašymus, kvietimus. <p>Kalbėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Noriai dalyvauja pokalbiuose. Mėgdžiojimu, žodelių pakartojimais, veiksmais, mimika ir pantomimika dalyvauja paprastuose žodiniuose žaidimuose. • Dviejų trijų žodžių sakiniiais kalba apie tai, ką mato ir girdi, kas atsitiko, ko nori. • Suaugusiojo padedamas kartoja girdėtus trumpus kūrinėlius. 		
3 žingsnis	<p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinėlių, naujų žodžių. • Išklauso, supranta ir reaguoja į kelis vienas paskui kitą sekančius prašymus, siūlymus, patarimus. <p>Kalbėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • 3–4 žodžių sakiniiais kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. Pradeda mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Sako „ačiū“, „prašau“. • Kalba ir klausinėja apie tai, ką matė ir girdėjo, apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Domisi laidomis, animaciniais filmais vaikams, kalba apie juos. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus. • Kalba kelių žodžių sakiniiais, žodžius derina pagal giminę, skaičių, linksnį. 		

	<ul style="list-style-type: none"> • Kartu su suaugusiuoju deklamuoja eilėraštkus, užbaigia žinomas pasakas, eilėraščius.
4 žingsnis	<p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi aplinkinių pokalbių, sekamų, pasakojamų, skaitomų, deklamuojamų kūrinių literatūrine kalba, tarmiškai. • Pradeda išklausti, suprasti ir reaguoti į tai, ką jam sako, aiškina suaugusysis ar vaikas. Stengiasi suprasti kita kalba kalbančių vaikų norus, pasiūlymus. <p>Kalbėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kalba pats sau, kalba kitam, klausinėja, užkalbina, prašo, pašaukia, kartais laikydamasis elementarių kalbinio etiketo normų. Kalba, pasakoja apie tai, ką jaučia ir jautė, veikia ir veikė. Žaidžia garsais ir žodžiais, kuria naujus žodžius. • Kalba, pasakoja apie tai, ką mato ir matė, girdi ir girdėjo, ką sužinojo, suprato, vartodamas elementarius terminus, girdėtus naujus žodžius. • Kalbėdamas vartoja paprastos konstrukcijos gramatiškai taisyklingus sakinius. Taisyklingai taria daugumą gimtosios kalbos žodžių garsų. Padedant atpažįsta žodyje kelis atskirus garsus. • Deklamuoja trumpus eilėraščius, atkartoja trumpas pasakas ar apsakymus, pridėdamas savo žodžių, pasakojimą palydėdamas gestais ir mimika.
5 žingsnis	<p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi įvairaus turinio tekstų (grožinių, publicistinių, enciklopedinių, informacinių) apie aplinką, įvairius įvykius, reiškinius, klausosi gyvai, įrašų. • Supranta sudėtingesnio turinio tekstus. Supranta, kad į jį kreipiamasi ar kalbama ne gimtąja kalba. <p>Kalbėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Natūraliai kitiems kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesupratus paaiškina, pakartoja. Kalbėdamas žiūri į akis. • Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai siedamas su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniais. Vartoja įvairią techniką, transporto priemones bei prietaisus įvardijančius žodžius. Pasakoja, kalbasi apie matytus animacinius filmus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, pakartodamas jo kalbos vieną kitą žodį. • Laisvai kalba sudėtiniais sakiniais, žodžius į sakinius jungia laikydamasis perprastų kalbos taisyklių. Vartoja daugumą kalbos dalių (daiktavardžius, veiksmažodžius, būdvardžius,rieveiksmius, prielinksnius ir kt.). Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose. • Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštkus, inscenizuoja. Deklamuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus.
6 žingsnis	<p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinimų, pajuokavimų bendrine kalba ir tarme. • Supranta knygelės, pasakojimo, pokalbio turinį, įvykių eigą. Supranta pajuokavimus, dviprasmybes, frazeologizmus, perkeltinę žodžių prasmę. Supranta artimiausioje aplinkoje vartojamus kitos kalbos žodžius.

	<p>Kalbėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kalba natūraliai, atsižvelgdamas į bendravimo situaciją, išsakydamas savo patirtį, norus, svajones, svarstymus, kalba apie problemų sprendimą, vartoja mandagumo bei vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.), technologinius terminus (mikrofonas, pelė, klaviatūra ir kt.). Bando susikalbėti su kitakalbiu vaiku, suaugusiuoju. Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupei draugų, visai grupei. Klausinėja apie tai, kas išgirsta, matyta, sugalvota, pajausta. • Pasakoja, kalba apie aplinką, gamtos reiškinius, techniką, įvardydamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius. • Kalba taisyklingais sudėtingais sakiniais, vartoja pagrindines kalbos dalis. Išgirsta žodžius, kurie panašiai skamba, bet turi skirtingą reikšmę. Išgirsta pirmą, paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. Skiria gimtosios kalbos žodžius nuo išgirstų kitos kalbos žodžių. • Komentuoja meno kūrinius, atpasakoja pasakas, padavimus, apsakymus, matytus ir girdėtus per įvairias skaitmenines laikmenas (TV, DVD, CD). Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, humoristines istorijas, deklamuoja savo sukurtus kūrinius, žaidžia prasmingais ir beprasmybiškais žodžiais, bando juokauti, kalba „ateivių“ kalbomis, „užsienio“ kalbomis. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas ir kt.
7 žingsnis	<p>Klausymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nepertraukdamas klausosi draugų ir suaugusiųjų kalbos, pasakojimų, samprotavimų, komentarų, instrukcijų bendraujant, planuojant veiklą, veikiant. Klausosi TV ir radijo laidų vaikams. • Klausosi ir supranta perkeltines kalbėjimo prasmes: dviprasmybes, absurdus, humorą, fantazijas, palyginimus, žodžių daugiareikšmiškumą. • Išklauso ir supranta 3–4 dalių verbalinę instrukciją. • Supranta, kad kūrinys turi pradžią, pabaigą, vidurį, kad jame veikia skirtingi veikėjai, kad yra tam tikra veiksmo vieta. • Suvokia pokalbio, pasakojimo, skaitomo kūrinio eigą. <p>Kalbėjimas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kalba, pasakoja apie tai, kas patirta (nutikimus, susitikimus, įspūdžius, veiklą) įvykių eilės seka. Kalbasi apie tai, ką norėtų patirti, išgirsti, pamatyti, veikti. Paaiškina konflikto, nesutarimo esmę, svarsto, tariasi. Nusako žaidimo, veiklos taisykles. • Pasakoja kelių įvykių istorijas, pasakojimą palydi pantomima. • Kalbasi apie spaudinių iliustracijas, fotoalbumų nuotraukas, skelbimus, simbolius gatvėse, parduotuvėse ir kt., apibūdina, aiškina. • Pagal taisykles kalbasi telefonu. • Taisyklingai vartoja įvairias konstatuojamųjų ir klausiamųjų sakinių formas (kada, kur, kaip ir kt.). Kuria naujus žodžius pagal perprastas žodžių darybos taisykles. Išgirsta visus garsus žodyje ir pasako juos eilės tvarka.

- Girdėtų kūrinių kalbinės raiškos elementus vartoja pokalbiuose, svarstymuose, erzinimuose ir kt. Atpasakodamas kūrinį, vartoja įprastus kūrinio pradžiai ar pabaigai posakius. Deklamuoja modernius eilėraščius.
- Žaidžia kalba – rimais, ritmais, kuria naujus žodžius.

REKOMENDACIJOS

- Mokykite įsiklausyti į aplinkos garsus. Padėkite vaikui juos suvokti ir įvardykite juos. Sudarykite situacijas, kurios padėtų vaikui suprasti, iš kur sklinda garsas.
- Jei būtina, užduotis, nurodymus pateikite vaizdžiai (paveikslėliais ar jų serija).
- Norėdami atkreipti į save dėmesį, naudokite ryškius simbolius (spalvotą skritulį, pan.).
- Jei vaikas kalba, bet kalba netaisyklinga, modeliukite taisyklingas frazes, pvz., kaip paprašyti, išreikšti savo jausmus ir pan.
- Stebėkite, kaip vaikas išsako poreikius, mokykitės suprasti neverbalinę jo kalbą.
- Jei vaikas stengiasi kalbėti, būkite kantrūs, netaisykite kiekvienos jo klaidos.
- Jei blogai suvokia tekstą, rodykite jam paveikslėlius.
- Jei kalba neišlavėjusi, bet vaikas gerai taria, skatinkite žaisti žodžių žaidimus – sugalvoti įdomių vardų, pavadinimų veikėjams, žaislams, rimuoti žodžius ir pan.
- Išnaudokite spontaniškas, ypač problemines, kalbai ugdyti palankias situacijas, pvz., jei vaikas rodo „ten“ (prašydamas daikto), modeliukite frazę, pvz., „prašau duoti“ (arba „lėlė“) ir pan. Padėkite suprasti, kad kalbėdamas vaikas gali pakeisti situaciją.
- Iš pradžių vartokite vaikui gerai suprantamus žodžius, pamažu įveskite naujų žodžių.
- Draugiškai pataisykite blogai tariamą žodį, tačiau tai darykite neįkyriai.

4.2. Rašytinė kalba

Rašytinė kalba – tai vaiko rašymas ir skaitymas. Pirmas tokios kalbos momentas atsispindi vaiko „keverzonėse“, todėl į vaikų piešinius žiūrima kaip į savitą kalbą. Taip nuo daiktų piešimo pereinama prie žodžių piešimo – rašytinės kalbos ugdymosi.

Rašytinės kalbos srityje vaikui ugdomas tobulėja:

- domėjimasis skaitymu, raidėmis, žodžiais bei įvairiais simboliais ir jų reikšmėmis;
- domėjimasis rašymu, raidžių bei žodžių rašinėjimas, įvairių simbolių braižymas ar piešimas;
- trumpų žodelių skaitymas.

VERTYBINĖ NUOSTATA

Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.

ESMINIS GEBĖJIMAS

Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> • Varto, žiūrinėja paveikslėlius. • Brauko įvairiais rašikliais. • Parodo kur yra raidės. 	<ul style="list-style-type: none"> • Skiria grupėje esančius simbolinius ženklus: įvairius žaidimų kampelius, patalpas žyminčius ženklus. • Pedagogui skaitant knygelę, žiūri į iliustracijas. • Užrašo keverzonėmis savo mintis. • Kartu su pedagogu aiškinasi artimoje aplinkoje esančius simbolius, jų reikšmę. • Parašo, pedagogui paprašius. • Kartu su pedagogu aptaria į aplinkoje esančius užrašus, simbolius, reklaminius užrašus ir pan. • Varto žurnalus, knygas, bukletus ar skrajutes. • Atsako į klausimus iš pedagogo skaityto teksto, atsakymą užrašo ir pats paskaito. • Iliustruoja savo parašymą, papasakoja ką nupiešė. • Žiūrint paveikslėlį skatinti apie jį pasakoti, kas ką daro, ką kalba ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pavadina savo sukurtas knygeles, nupieštus piešinius, atliktus darbelius. • Nusako veikėjų, daiktų, veiksmų savybes būdvardžiais, veiksmažodžiais, jaustukais, išiktukais, dalyviais,rieveiksmiais. • Savaip kopijuoja raides. • Keverzonėmis užrašo savo vardą, pavardę, norus, pasirašinėti po dailės darbeliais, grupės ar darželio bibliotekoje atsiimant knygas ir kt. • Veria vardo, pavardės raidžių karolius. • Ieško aplinkoje žodžių, kuriuose yra vaiko vardo raidės. • Dėlioja raidžių korteles ir bando skaityti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia žaidimus, kuriuose naudojamos raidės. • Pavadina savo sukurtas knygeles, nupieštus piešinius, atliktus darbelius. • Nusako veikėjų, daiktų, veiksmų savybes būdvardžiais, veiksmažodžiais, jaustukais, išiktukais, dalyviais,rieveiksmiais. • Kopijuoja raides. • Kuria rankų darbo knygeles su paslaptinomis durelėmis, langeliais, uždengtais paveikslėliais ir kt. • Sugalvoja rankų darbo knygelėms pavadinimus, tekstukus. • Kuria užrašus, reklamas, pavadinimus, skelbimus, sveikinimus, kvietimus, dienotvarkę, orų prognozes suvestines ir kt. • Rašo savo vardą įvairiais rašikliais, kompiuteriu. • Skaitytas pasakas atvaizduoja įvairiomis schemomis, grafikais, juos komentuoti.

			<ul style="list-style-type: none">• Pasirašo savo piešinius, darbelius pirmąja vardo raide, visu vardu.• Varto įvairių žanrų knygas.• Pasako apie skaitomo teksto veiksmą, kokie įvykiai aprašyti.• Pildo asmeninį raidžių žodynėlį.• Atpažįsta artimiausioje aplinkoje esančius įvairius simbolinius ženklus, skaitinėja įvairias trumpas iškabas.• Kuria žodinius laiškus, telegramas, pranešimus, žinutes (sukurtą tekstą perteikia įvairiais simboliais, kopijuodamas reikiamus žodžius ir pan.).• Kopijuoja žodžius, raides, simbolius nuo pavyzdžių įvairiuose raidynuose, knygose, bukletuose, skrajutėse, žurnaluose, laikraščiuose, iškabose.• Įvairiais simboliais perteikia informaciją apie save, kitus, aplinką.• Užrašo įvairių objektų pavadinimus, simbolius.• Atskiras raides, žodžius, simbolius ar šiaip įdomią informaciją perrašo ar savarankiškai
--	--	--	--

			užrašo kompiuteriu. <ul style="list-style-type: none"> • Dėlioja raidžių korteles ir bando skaityti.
VAIKO PASIEKIMAI			
1 žingsnis	Skaitymas <ul style="list-style-type: none"> • Vartinėja, žiūrinėja paveikslėlių knygeles, žiūrinėja paveikslėlius. Palankiai reaguoja į knygelių skaitymą (vartymą) kartu su suaugusiaisiais. Rašymas <ul style="list-style-type: none"> • Stebi rašančiuosius, domisi įvairiomis rašymo priemonėmis, brauko jomis įvairias linijas. 		
2 žingsnis	Skaitymas <ul style="list-style-type: none"> • Varto knygeles, žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Pradeda atpažinti jo mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygelę laiko taisyklingai. Reaguoja į skaitomą tekstą. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius. Rašymas <ul style="list-style-type: none"> • Įvairiomis rašymo priemonėmis spontaniškai brauko popieriaus lape. 		
3 žingsnis	Skaitymas <ul style="list-style-type: none"> • Varto knygeles, dėmesį skirdamas ne tik paveikslėliams, bet ir tekstui, prašydamas paskaityti. Geba sieti paveikslėlius su juose vaizduojamais konkrečiais daiktais, juos pavadina. Pradeda pažinti aplinkoje esančius simbolius. Rašymas <ul style="list-style-type: none"> • Įvairiomis rašymo priemonėmis kraigloja vertikalias ir horizontalias linijas. 		
4 žingsnis	Skaitymas <ul style="list-style-type: none"> • Domisi skaitymu. Vaizduoja, kad skaito knygą, kuri jam buvo skaityta. Skaito knygelių paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus) aplinkoje, pradeda jais manipuliuoti įvairioje veikloje. Rašymas <ul style="list-style-type: none"> • Domisi ne tik įvairiomis rašymo priemonėmis, bet ir galimybe rašyti (planšetiniu kompiuteriu ir kt.) Keiverzonėse ir piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės. Raidėmis ir simboliais (grafiniais vaizdais) pradeda manipuliuoti įvairioje veikloje. 		
5 žingsnis	Skaitymas <ul style="list-style-type: none"> • Domisi abėcėlės raidėmis. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta, kad kai kurios raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raišką. Supranta aplinkoje matomų kai kurių spausdintų žodžių prasmę. • Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. Įvardija specifinius skaitomo teksto veikėjų bruožus. Rašymas <ul style="list-style-type: none"> • Domisi ir supranta skirtingų spaudinių funkcijas (kalendorius, valgiaraštis, reklama, bukletas ir pan.). 		

	<ul style="list-style-type: none"> • Kopijuoja raides, paprastus žodžius. „Iliustruoja“ pasakas, pasakojimus, istorijas, filmukus, iliustracijose parašydamas nukopijuotas raides, žodžius. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles su elementariais nukopijuotais sakiniais, žodžiais, raidėmis. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Bando rašyti raides, pradėdamas savo vardo raidėmis. (Planšetiniame kompiuteryje rašo savo vardą, trumpus žodelius.)
6 žingsnis	<p>Skaitymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tekstais, supranta nesudėtingą jų siužetą, klausinėja. Pradeda suprasti ryšį tarp knygos teksto, iliustracijų ir asmeninės patirties. Žino keliolika abėcėlės raidžių. Supranta, kad garsas siejamas su raide, o raidės sudaro žodį. Pradeda skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. Pažįsta parašytą žodį, kaip atskirų raidžių junginį. • Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse, pavyzdžiui, parduotuvių, kirpyklų, kavinių pavadinimus. <p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus. Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. Planšetiniu kompiuteriu rašo raides, žodžius. Supranta rašymo tikslus.
7 žingsnis	<p>Skaitymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gerbia ir tausoja knygas, kitus spaudinius (kalendorius, žurnalus ir kt.). Supranta knygos ar kito informacijos šaltinio dalių pavadinimus, jų funkcijas (viršelis, titulinis lapas, autorius, pavadinimas ir kt.). Atpažįsta ir pavadina keletą įvairių šriftu parašytų raidžių (didžiųjų ir mažųjų, spausdintų ir rašytinių). Atpažįsta ir pavadina kelis skiriamuosius ženklus (klaustuką, šauktuką, tašką). • Imituodamas skaitymą, pagal knygos iliustracijas kuria pasakojimą, panašų į girdėtą skaitant. Imituodamas skaitymą, kuria savo pasakojimą, susijusį su patirtimi, fantazuoja. Teisingai įvardija puslapį, sakinį, žodį, raidę. Bando perskaityti trumpus, jam reikšmingus žodžius (savo vardą, artimųjų vardus, adresą ir kt.). <p>Rašymas</p> <ul style="list-style-type: none"> • Piešiniu, rašinėjimais, raidėmis atvaizduoja savo patirtį, išgyvenimus, norus. Piešiniuose, po darbėliais, įvairiuose laiškeliuose, pranešimuose ar kvietimuose rašo atskiras raides, savo vardą, elementarius žodelius. Rašo nepaisydamas žodžių darybos ir jų dėstymo eilutėje ar puslapyje taisyklių.
REKOMENDACIJOS	
<ul style="list-style-type: none"> • Leiskite vaikui atlikti rašymo užduotis smėlyje, kreidele ant šaligatvio ir pan. Skatinkite popieriaus lape braižyti stambesnes linijas. • Papuoškite grupę raidėmis, paprastais esminiais žodžiais, siekite juos su metų laikais, vaikų vardais ir kt. • Duokite dėlionę iš 2–3 dalių, priešais padėkite užbaigto daikto (dėlionės) pavyzdį. • Duokite skaityti ne tik knygą, bet spalvotą plakatą, reklamą, nuotraukų albumą ir pan. Prašykite, kad vaikas įvardytų, ką mato. • Skaityti rinkitės paprastus tekstus su pasikartojančiais įvykiais (pasakas „Raudonkepuraitė“, „Vilkas ir ožiukai“ ir kt.). • Mokykite iš storų raidžių sudėlioti savo vardą. Prašykite tas raides nuspalvinti. • Jei prašote vaiko spalvinti, braižyti, piešti, pritaikykite vaiko galimybėms popierių ir priemones. Kartais vaikui lengviau, kai popierius standus, 	

pritvirtintas prie stalo, pieštukas stambus ir kt.

- Jei vaikui, priešingai, lengviau atlikti smulkius judesius, duokite štrichuoti, taškuoti, taikyti kitus rašymo (spalvinimo) būdus.

5. Į visas ugdymosi kryptis integruojamos ugdymo(si) sritys

5.1. Emocijų suvokimas ir raiška

Vaiko emocijų ugdymasis pradamas nuo laisvos būsenos atsiradimo – nuo buvimo pačiu savimi. Vaikas turi bandyti susivokti, ką ir dėl ko jaučia, kokios emocijos ar jausmai užvaldė, gebėti tai išreikšti žodžiais, pasakyti kitam.

Emocijų suvokimo ir raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ✓ savo jausmų raiška, suvokimas ir pavadinimas,
- ✓ kitų žmonių jausmų atpažinimas ir tinkamas reagavimas į juos,
- ✓ savo bei kitų nuotaikų ir jausmų apmąstymas.

VERTYBINĖ NUOSTATA

Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.

ESMINIS GEBĖJIMAS

Atpažįsta bei įvardija savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atliepia kito jausmus (užjaučia, padeda).

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> • Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia emocijas (piktas, linksmas, liūdnas). • Atpažįsta, pasako emocijų išraiškas (džiaugsmas, liūdesys, pyktis). • Žaidžia su draugais žaidimus. • Kartu su pedagogu varto 	<ul style="list-style-type: none"> • Pavadina pagrindines emocijas (liūdesys, pyktis, džiaugsmas). • Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia emocijas (piktas, linksmas, verkiantis, juokiantis). • Vartoja emocijų raiškos žodelius („Aš piktas“, „Aš liūdnas“) ir emocijų pavadinimus (linksmas, 	<ul style="list-style-type: none"> • Pavadina pagrindines emocijas (liūdesys, pyktis, džiaugsmas, nustebęs, laimingas). • Pažymi savo nuotaiką, parenkant ją atitinkantį nuotaikų veidelį. • Pasako, kaip jaučiasi jis ir kiti. • Paprašytas nutaiso linksmą, 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia bendrus žaidimus, kuriuose reikia suprasti kitą ir geranoriškai bendradarbiauti. • Daro sveikinimus draugams, artimiesiems. • Pasako kaip jaučiasi draugai, artimieji, kas gali juos pradžiuginti, kaip galima juos paguosti.

<p>knygeles ir paprašytas parodo, kuris verkia, kuris juokiasi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia žaidimą „Žaisliukas liūdnas“ („Žaisliukui skauda“). • Kartu su pedagogu dainuoja skirtingų nuotaikų daineles. 	<p>liūdnas, piktas).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia mimikos žaidimus, įvardina emocijas (linksmas, liūdnas, piktas). • Žaidžia su draugais žaidimus. • Atsiprašo ir susitaiko. • Žaidžia žaidimą „Veidelis“ (užsidengia veidą ir atsidendia, demonstruojant vis kitą emocinę išraišką). • Paprašytas nutaiso linksmą, liūdną, piktą veido išraišką. • Nuotaikų veideliais pažymi savo nuotaiką (linksmas, liūdnas, piktas). • Žaidžia žaidimus, skatinančius tyrinėti ar imituoti kitų žmonių nuotaiką. • Pasako, kaip jaučiasi jis ir kiti. • Pasako kokius jausmus sukelia suaugusiojo skaityti kūrinėliai. 	<p>liūdną, piktą veido išraišką.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pasako kokius jausmus sukelia suaugusiojo skaityti kūrinėliai. • Daro sveikinimus draugams, artimiesiems. • Piešia žmones, gyvūnus, kuriuos jis myli. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalba apie savo savijautą. • Žaidži vaidmenų žaidimus, įsijaučiant į kito savijautą. • Pasako skaitytų kūrinėlių veikėjų nuotaikas, poelgius. • Pasako kada buvo linksmas, kada – liūdnas ar piktas. • Samprotauja, kas pradžiugino, kas nuliūdino ar papiktino, kodėl? • Pasako ką galima daryti, kai kas nors erzina kitą, atima žaislus, suduoda.
--	--	--	---

VAIKO PASIEKIMAI

1 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Patiria išsiskyrimo su tėvais nerimą ir džiaugsmą jiems sugrįžus. Išreiškia nerimą, pamatęs nepažįstamą žmogų. • Atspindi kitų vaikų emocijų raišką (kartu juokiasi, jei juokiasi kitas, nusimena, jei kitas verkia).
2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį reiškia skirtingu intensyvumu (nuo silpno nepatenkinto niurzgėjimo iki garsaus rėkimo). Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita. • Atpažįsta kito vaiko ar suaugusiojo džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas.
3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pradedą atpažinti, ką jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. Pradedą vartoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. • Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoja (pasitraukia šalin, jei

	kitas piktas; glosto, jei kitas nuliūdęs).
4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pradeda suprasti, kad skirtingose situacijose (per gimimo dieną, susipykus su draugu) jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadina pagrindines emocijas. • Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, dažnai tinkamai į juos reaguoja (pvz., stengiasi paguosti, padėti). • Pradeda suprasti, kad jo ir kitų emocijos gali skirtis (jam linksma, o kitam tuo pat metu liūdna).
5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta bei pavadina savo jausmus ir įvardija situacijas, kuriose jie kilo. • Vis geriau supranta ne tik kitų jausmus, bet ir situacijas, kuriose jie kyla (pakviečia žaisti nuliūdusį vaiką, kurio į žaidimą nepriėmė kiti). • Pradeda kalbėtis apie jausmus su kitais – pasako ar paklausia, kodėl pyksta, kodėl verkia.
6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Apibūdina savo jausmus, pakomentuoja juos sukėlusias situacijas bei priežastis. • Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas, pastebi nuskriaustą, nusiminusį ir dažniausiai geranoriškai stengiasi jam padėti. • Pradeda kalbėtis apie tai, kas gali padėti pasijusti geriau, jei esi nusiminęs, piktas.
7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Domisi savo ir kitų emocijomis, jausmais bei jų raiška. • Atpažįsta ir įvardija ne tik savo jausmus, bet ir nuotaikas bei jų priežastis. • Atpažįsta kitų emocijas ar jausmus, bando į juos atsiliepti (paguosti, užjausti), keisti savo elgesį (susilaikyti, neskaudinti, atsižvelgti į kito norus).

REKOMENDACIJOS

- Nustatykite aiškias taisykles, kad vaikai suprastų, kas leistina, kas ne, ir žinotų pasekmes (nutraukta pasaka, atidėtas animacinis filmas ar pan.).
- Parodykite vaikui, kad jį mylite net tada, kai kalbatės su juo apie netinkamą jo elgesį.
- Jei vaikas pernelyg drovus, bendro žaidimo metu galima nesikreipti į jį (ją) tiesiogiai, o per jo (jos) turimą žaislą – meškiuką, šnelį ar pan.
- Būtinai išsiaiškinkite, kaip vaikas elgiasi ir kokios emocijos vyrauja namuose. Jei vaikas nuolat liūdnas, prislėgtas ar agresyvus, paprašykite psichologo konsultacijos.
- Leiskite vaikui pabūti vienam ir nusiraminti.

5.2. Savireguliacija ir savikontrolė

Ikimokyklinio amžiaus vaikai iš pradžių natūraliai priklauso nuo suaugusiųjų kontrolės, t. y. išorinės kontrolės, tačiau ugdydamiesi jie vis labiau suvokia, kad patys gali kontroliuoti daugelį savo gyvenimo situacijų.

Asmeninės (vidinės) kontrolės išsiugdymas lemia didesnę sėkmę gyvenime ir mokykloje, skatina ko nors kantriai siekti, sutelkus pastangas įveikti kliūtis. Gebėjimas reguliuoti dėmesį padeda vaikams susitelkti bei atlikti tai, ką jie nori, ką reikia padaryti. Gera darbinė atmintis didina vaiko veiklos tikslingumą, planingumą, nuoseklumą.

avireguliacijos ir savikontrolės srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ✓ gebėjimas nusiraminti, atsipalaiduoti,

Sjausmų raiška tinkamais būdais, jausmų raiškos kontrolė,

- ✓ gebėjimas laikytis susitarimų, taisyklių.

VERTYBINE NUOSTATA

Nusiteikęs valdyti emocijų raišką ir elgesį.

ESMINIS GEBĖJIMAS

Laikosi susitarimų, elgiasi mandagiai, taikiai, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus (suvaldo pyktį, neskaudina kito), įsiaudrinęs geba nusiraminti.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> • Miega su iš namų atsineštu mėgstamu žaislu. • Kartoja suaugusiojo parodytas situacijas, kaip reikėtų elgtis vienoje ar kitoje situacijoje. • Žaidžia su draugais žaidimus: iškilus konfliktui, pakelia ranką suduoti kitam vaikui, bet išgirdęs auklėtojo „Ne!“ ir pamatęs griežtą veido išraišką, susilaiko. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vartoja žodžius, pasakant, ko jie nori, o ne fizinę jėgą (noriu žaisliuko jo paprašo, o ne atima). • Pasako kaip spręsti kylančius konfliktus. • Žaidžia vaidybines situacijas su lėlėmis, parodydamas konfliktų sprendimo būdus. • Pasako ką reikia daryti, kai yra įskaudinti ar nežino išeities 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia žaidimus, padedančius mokytis spręsti konfliktines situacijas ir rasti tinkamą išeitį. • Kalba apie tinkamus emocijų raiškos būdus. • Pasako paprastas kasdienes elgesio grupėje taisykles, kuriose matosi ir vaikų atsakomybę. • Kalba temomis: „Kaip galima išspręsti šią problemą? Kas atsitiks, 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako paprastas kasdienes elgesio grupėje taisykles, kuriose matosi ir vaikų atsakomybę. • Išklaušęs M. Molickos „Terapines pasakas“, pasako apie tinkamas išeitis konfliktinėse situacijose. • Įvardija sudėtingus jausmus: nusivylimą, nerimą, pavydą. • Pasako skirtumus tarp kovinių

	<p>sudėtingoje situacijoje.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia žaidimus, padedančius mokytis spręsti konfliktines situacijas ir rasti tinkamą išeitį. • Kalba apie tinkamus emocijų raiškos būdus. • Pasako paprastas kasdienes elgesio grupėje taisykles, kuriose matosi ir vaikų atsakomybė. 	jeigu padarysime taip?“.	<p>žaidimų ir peštynių tikrovėje.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia kovos žaidimus, neperžengiant ribų.
--	---	--------------------------	---

VAIKO PASIEKIMAI

1 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Gerai jaučiasi įprastoje aplinkoje. Nusiramina kalbinamas, nešiojamas, supamas. • Tapatinasi su suaugusiojo, prie kurio yra prisirišęs, emocijomis.
2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas. Pats ieško nusiramavimo: apsikabina minkštą žaislą arba čiulpia čiulptuką, šaukia suaugusįjį, ropščiasi ant kelių. • Pradedą valdyti savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius.
3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdiene tvarka bei ritualais. Jeigu kas nepatinka, nueina šalin, atsisako bendros veiklos. • Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus (rėkia, neduoda žaislo, pasako suaugusiajam ir kt.). • Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir susitarimų.
4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nusiramina kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, ir girdėdamas suaugusiojo komentarus. • Pradedą valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos (pvz., ramioje aplinkoje džiaugsmą reiškia santūriau). Paklaustas ramioje situacijoje pasako galimas savo ar kito asmens netinkamo elgesio pasekmes. • Nuolat primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių.
5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nusiramina, atsipalaiduoja, klausydamasis ramios muzikos, pabuvęs vienas, kalbėdamasis su kitais. • Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes. • Retkarčiais primenamas laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Pats primena kitiems tinkamo elgesio taisykles ir bando jų laikytis be suaugusiųjų priežiūros.
6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pats taiko įvairesnius nusiramavimo, atsipalaidavimo būdus (pastovi prie akvariumo su žuvytėmis, klauso pasakos

	<p>naudodamasis ausinėmis ir kt.).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeičių, kad neskaudintų kitų. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį. • Supranta susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą ir dažniausiai savarankiškai jų laikosi. Lengvai priima dienos ritmo pasikeitimus.
7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Susijaudinęs, išsigandęs, sutrikęs bando nusiraminti ir ieškoti pagalbos. • Taiko kelis skirtingus kitiems priimtinus emocijų ir jausmų reiškimo būdus. Numato, kaip jaustųsi pats ar kitas asmuo įvairiose situacijose. • Supranta, kad skirtingose vietose (darželyje, mokykloje ir kt.) yra kitokia tvarka, kitos taisyklės, linkęs jas suprasti ir jų laikytis.
REKOMENDACIJOS	
<ul style="list-style-type: none"> • Jei vaikas trumpai išlaiko dėmesį, užduotį pateikite etapais, pvz., „Pirma pastatyk bokštą.“ Kai pastatys – „Dabar pastatyk sieną!“ • Grupės bendrų veiklų metu (klausantis pasakos, žaidžiant) sukurkite vaikui sąlygas dažniau pakeisti padėtį (pvz., atnešti iš kito kampo daiktą), pajudėti, pagulėti ant kilimo (pagal poreikį). • Jei netikėtai tenka keisti dienotvarkę, iš anksto paaiškinkite, kas pasikeis įprastoje dienos rutinoje ir pagal galimybes parodykite būsimą dienos įvykių seką vaizdžiai (pakeisdami įvykius vaizduojančių paveikslėlių tvarką ir pan.). • Girkite vaiką, bet pamažu ilginkite laiką tarp paskatinimų, kad vaikas mokytųsi toleruoti pagyrimo nebuvimą. • Mokykite palaukti savo eilės pasitelkdami kamuoliuką ar simbolį – kieno rankose (lipdukas ant drabuželio ar pan.) jis yra, tas ir kalba, atlieka judesį ar pan. • Keldami vaikui reikalavimus, stenkitės nesukelti vaiko neigiamų emocijų. • Leiskite vaikui pabūti vienam ir nusiraminti. • Prisiminkite, kad atsiradęs neadekvatus vaiko elgesys gali reikšti, kad vaikas nesupranta už- duoties ar dėl ko nors yra pernelyg susijaudinęs. 	

5.3. Savivoka ir savigarba

Vaiko savivoka ir savigarba yra svarbiausias jo asmenybinės raidos komponentas. Jį sudaro keli pagrindiniai aspektai: savivoka, savivaizdis, savigarba. Savivoka – tai savo buvimo (aš esu, buvau, būsiu), atskirumo nuo kitų, unikalumo, asmeninio, lytinio, tautinio tapatumo jausmas. Savivaizdis – tai savo kūno, fizinės išvaizdos, jausmų, minčių, norų, ketinimų, savybių, gebėjimų, veiklos, ryšių su šeimos, grupės, bendruomenės nariais supratimas ir gebėjimas apie juos kalbėti. Savigarba – tai santykis su savimi, pasitikėjimas savimi ir savo gebėjimais, didžiavimasis savimi ir tikėjimas, kad kiti tave vertina palankiai.

Ugdantis savivoką ir savigarbą stiprėja:

- ✓ vaiko asmeninio tapatumo jausmas,
- ✓ bendrumo su šeima, grupe jausmas,
- ✓ tautinio tapatumo jausmas,
- ✓ pozityvus savęs vertinimas.

VERTYBINĖ NUOSTATA

Save vertina teigiamai.

ESMINIS GEBĖJIMAS

Supranta savo asmens tapatumą („aš esu, buvau, būsiu“), pasako, kad yra berniukas / mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, pasitiki

savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> • Reaguoja į pasakytą savo vardą. • Žaidžia lietuvių liaudies žaidimus. • Parodo savo kūno dalis (galva, ranka, koja, pilvas). • Žaidžiant pakartoja suaugusiojo judesius, garsus. • Ploja katučių. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia žaidimą „Aš dedu, tu dedi, jis deda“ ir pan. • Žaidžia žaidimus „Mano – tavo“, „Mano kūnas“, „Mano žaidimai“ ir kt. • Pasako, ką mėgsta žaisti berniukai ir mergaitės. • Pasidžiaugia, paploja, jei vaikas padeklamuoja, padainuoja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasidžiaugia, paploja, jei vaikas padeklamuoja, padainuoja. • Kalba temomis: „Mano kūnas, pomėgiai, norai, gebėjimai praeityje, dabar, ateityje“. • Žaidžia žaidimus, kuriuose vaikas vaizduoja tai save, tai ką nors kitą, save praeityje arba ateityje. • Kalba, pasakoja apie tai, ko 	<ul style="list-style-type: none"> • Sako komplimentus vienas kitam, žaidžiant žaidimą „Kas mane pagirs?“. • Atsiprašo įžeidus, nuskriaudus draugą (vaidybinė situacija: įžeisto, nuskriausto draugo atsiprašyti ir jam pasakyti 3– 5 malonius dalykus). • Samprotauja apie save, savo pomėgius, veiklą: „Kas? Kada? Ką?“

<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia žaidimus su drabužių detalėmis (kepurėmis, kaspinais). • Parodo, pasako kas jam patinka ir kas nepatinka. • Žaidžia žaidimą „Aš dedu, tu dedi, jis deda“ ir pan. • Žaidžia žaidimus „Mano – tavo“, „Mano kūnas“, „Mano žaidimai“ ir kt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalba temomis: „Kas aš esu?“, „Mano kūnas“, „Žmonių panašumai ir skirtumai“, „Mano ir kitų pomėgiai“, „Mano ir kitų jausmai“. • Kalba, pasakoja apie tai, ko auklėtojas nematė, apie jų įspūdžius, jausmus. 	<ul style="list-style-type: none"> • auklėtojas nematė, apie jų įspūdžius, jausmus. • Kalba, pasakoja apie savo šeimą, tėvelių darbus, kokias šventes švenčia. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kur? Kaip? Su kuo?“ („Kur buvai? Su kuo buvai? Ką mėgsti veikti?“). • Pasako savo ir tėvų pomėgius. • Pasakoja apie fizines savybes, pomėgius ir elgesio savybes, šeimą, grupę, Tėvynę.
--	--	--	---

VAIKO PASIEKIMAI

1 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Reaguoja į pasakytą savo vardą. Pradedą jausti savo kūno buvimą – apžiūrinėja, tyrinėja savo rankas, kojas, stebi jų judėjimą. Apžiūrinėja, liečia kitą vaiką, tyrinėja jo kūną. • Jaučiasi svarbus kitiems – šypsosi, krykštuoja, kai aplinkiniai maloniai bendrauja su juo.
2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Turi savo kūno išorės vaizdinius – atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis neleidžia to daryti. • Džiaugiasi didėjančiomis savo galimybėmis judėti, atlikti veiksmus, kalbėti, tikisi juo besirūpinančio suaugusiojo pritarimo, palaikymo, pagyrimo.
3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Kalba pirmuoju asmeniu: „aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5–6 kūno dalis. • Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima.
4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis pats ir kaip jaučiasi, ko nori kitas asmuo. Supranta, kad suaugęs žmogus negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu (tėvams pasakoja, ką veikė darželyje ir kt.). • Mano, kad yra geras, todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina.
5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės nuotraukose, apibūdina savo išvaizdą, teisingai pasako, kad suaugęs bus vyras (moteris), tėvelis (mamytė). • Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys, kalba apie šeimą, draugus. • Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų.
6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galintį daryti įtaką kitam (pralinksinti, padėti ir kt.) ir atsakingai pasirinkti (ką veikti, kaip elgtis, aktyviai dalyvauti priimant su jo gyvenimu ir veikla susijusius sprendimus ar kt.). Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių. • Save apibūdina, nusakydamas fizines ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali pasakyti savo tautybę.

	<ul style="list-style-type: none"> • Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus (pasakytus žodžius, kvietimą žaisti kartu ir kt.).
7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pasitiki savimi ir savo gebėjimais. • Supranta savo augimą, pasako, kaip atrodo, kuo domisi, ką veikia. • Jaučiasi esąs savo šeimos, grupės narys, priskiria save giminei (močiutės, seneliai, tetos, pusbroliai, pusseserės), gimtinei. • Ima suprasti, ką jis pats gali padaryti, pakeisti, o kas nuo jo norų ir pastangų nepriklauso. • Mokosi saugoti savo privatumą, siekia kitų palankumo, yra tolerantiškas kitokiam (kalbančiam kita kalba, kitokios išvaizdos vaikui ir kt.).
REKOMENDACIJOS	
<ul style="list-style-type: none"> • Ugdykite vaiko pasitikėjimą savimi. • Neakcentuokite nesėkmių, didinkite vaiko autoritetą tarp grupės draugų. • Priimkite vaiką tokį, koks jis yra, atraskite, už ką jį girti. • Pasitelkite vaiko nuotraukas (praеityje, dabartyje), kalbėkite apie tai, kas buvo ir yra, padėdami suvokti savo gyvenimo tęstinumą. • Jei vaikas perdėtai nepasitiki savimi ar, priešingai, įkyriai siekia dėmesio, gali būti, kad šeimoje gauna mažai dėmesio arba yra nuolat baramas, arba, priešingai, jam neleidžiama būti savarankiškam (išsiugdo „išmoktą bejėgiškumą“). Kantriai išklausykite vaiką, nuoširdžiai dėliokite jo darbu, dažnai paskatinkite. Pamažu ilginkite laiko tarpą tarp paskatinimų, kad vaikas mokytųsi toleruoti pagyrimo nebuvimą. • Sudarykite sąlygas išbandyti įvairių veiklų, kad geriau suprastų savo galimybes. 	

5.4. Santykiai su suaugusiais

Vaiko santykiai su suaugusiais apima šiltus artimus emocinius ryšius. Vaikas prisiriša prie jam artimų suaugusiųjų, su jais jaučiasi saugus, juos gerbia, myli, tikisi pagalbos sudėtingose situacijose. Vėliau vaikas kuria partnerystės santykius su suaugusiuoju. Vaikas mokosi suprasti suaugusįjį, tuo pačiu mokosi ir atsiskirti nuo jo, turėti savą pasaulį.

Santykių su suaugusiais srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ✓ gebėjimas atsiskirti nuo tėvų ir pasitikėti pedagogais, abipusė pagarba,
- ✓ gebėjimas mokytis palaikyti partneriškus santykius su pedagogais,
- ✓ žinojimas, kaip saugiai elgtis su nepažįstamais suaugusiais.

VERTYBINĖ NUOSTATA

Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais.

ESMINIS GEBĖJIMAS

Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> Žaidžia kartu su suaugusiuoju siužetinius žaidimus: „Namai“, „Kelionė“ ir pan. Susipažįsta su grupės aplinka, žaislais. Stebi spektaklius, koncertus. Svečiuojasi kitoje grupėje. Priima svečius grupėje. Kartu su suaugusiuoju tvarko žaislus, grupę (valo stalus, dulkes ir pan.). 	<ul style="list-style-type: none"> Žaidžia kartu su suaugusiuoju siužetinius žaidimus („Namai“, „Kelionė“, „Parduotuvė“, „Pas gydytoją“, „Į svečius“ ir pan.). Kartu su suaugusiuoju tvarko žaislus, grupę (valo, dengia stalus, dulkes ir pan.). Svečiuojasi kitoje grupėje. Priima svečius grupėje. Pasakoja apie savo norus, sumanymus, idėjas. 	<ul style="list-style-type: none"> Dirba, žaidžia kartu su grupės svečiais. Kartu su suaugusiuoju tvarko žaislus, grupę (valo, dengia stalus, dulkes ir pan.). Kartu su suaugusiuoju žaidžia vaidmeninius žaidimus. Kartu su suaugusiuoju kuria grupės taisykles. Pasako kuo naudingos elgesio taisyklės, kodėl būtina jų laikytis, kas nutinka, kai jos pažeidžiamos. Kalba apie tinkamą bendravimą su tėvais, broliais ir seserimis. Klausinėja, bendrauja su suaugusiais grupės svečiais. 	<ul style="list-style-type: none"> Kartu su draugais kuria grupės taisykles. Kartu su suaugusiuoju tvarko žaislus, grupę (valo stalus, dulkes, dengia pietums stalą ir pan.). Išsako savo nuomonę aktualiais gyvenimo grupėje klausimais. Pasako savo nuomonę, neįžeidžiant kitų (tėvų, senelių, draugų). Pasako bendravimo su nepažįstamais žmonėmis taisykles ir galimus pavojus.

VAIKO PASIEKIMAI

1 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau padedamas pedagogo pamažu nurimsta ir įsitraukia į veiklą. Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jam kalbinamas, žaidinamas, siekia būti greta.
2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> Sunkiai atsiskiria nuo mamos, tėčio ar globėjo. Akivaizdžiai parodo prierašumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su juo, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Prieš ką nors darydamas pažiūri į suaugusiojo veidą, laukdamas pritarimo ar nepritarimo ženklų, atpažįsta suaugusiojo emocijas, jausmus. Dažniausiai vykdo jam suprantamus suaugusiojo prašymus, kreipiasi į jį pagalbos.

	<ul style="list-style-type: none"> • Bijo nepažįstamų žmonių, nežinomos aplinkos, neįprastų žaislų
3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. • Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja, kai šalia yra juo besirūpinantis suaugusysis. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria. • Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese.
4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės auklėtojais, supranta jų jausmus, bendradarbiauja su jais: guodžiasi, kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo nuomonę. Dažniausiai stengiasi laikytis suaugusiųjų nustatytos tvarkos, priima jų pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu su suaugusiuoju. • Kalbasi, ką nors veikia su nepažįstamais žmonėmis, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese.
5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus, bendrą veiklą, pokalbius apie savijautą ir elgesį. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas – atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi sutartų taisyklių, suaugusiojo prašymų, pasiūlymų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam. • Drąsiai bendrauja su mažiau pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis grupėje, salėje ar įstaigos kieme.
6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nusiteikęs geranoriškai, pagarbiai, mandagiai bendrauti su suaugusiais. Tariasi, diskutuoja su jais dėl dienotvarkės ir elgesio taisyklių, teikia pasiūlymus, stengiasi laikytis susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešiška. Kasdienėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę. • Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimei.
7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Geranoriškai ir pagarbiai bendrauja ir bendradarbiauja su suaugusiais. • Pasitiki pedagogais, artimaisiais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi. • Patys pasiūlo suaugusiesiems įdomią bendrą veiklą, išsako savo nuomonę, siekia susitarimų, prašo pagalbos. • Domisi suaugusiojo jausmais ir savijauta, užjaučia, pagaili, siūlo savo pagalbą. • Žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.

REKOMENDACIJOS

- Atidžiai stebėkite vaiko elgesį, siekdami geriau suprasti jos (jo) bendravimo būdą. Iš pradžių gali tekti priimti vaiko žaidimo (bendravimo) taisykles, pamažu mokant tinkamesnių bendravimo formų.
- Mokykite suprasti užuominas, kurias siūnia suaugusieji, pvz., kai vaikas per daug ir neadekvačiai kalba, suaugusysis gali pasakyti: „Na, aš nebeturiu laiko, man reikia plauti indus...“ (užuot pasakius: „Tu per daug kalbi!“).
- Mokykite, kaip reikia atkreipti į save aplinkinių dėmesį, kaip paprašyti pagalbos (ar daikto), kokio garsumo balsu kalbėti.
- Bendraudami su vaiku, žiūrėkite į jį, kalbėdami su juo stenkitės, kad jis matytų jūsų veido išraišką.

- Kalbėkite su vaiku aiškiai, paprastais, trumpais sakiniais. Su neprisigirdinčiu vaiku kalbėkite garsiau.

5.5. Santykiai su bendraamžiais

Vaikai simpatizuoja vienas kitam. Simpatizavimas yra vienpusis ryšys, kai vienas vaikas domisi kitu, yra jam palankus. Vaikai mokosi užmegzti ir palaikyti draugystę su vienu ar keliais vaikais. Jie mokosi suprasti draugą ir jam atsiskleisti, atrasti bendrų interesų, žaisti bendrus žaidimus bei sėkmingai spręsti kilusius nesutarimus. Vaikai mokosi palaikyti geranoriškus santykius su visais grupės vaikais.

Santykių su bendraamžiais srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ✓ gebėjimas užmegzti geranoriškus santykius su kitais vaikais,
- ✓ gebėjimas mokytis bendrauti ir bendradarbiauti, spręsti tarpusavio nesutarimus,
- ✓ gebėjimas užmegzti ir palaikyti artimesnius asmeninius santykius su vienu ar keliais vaikais.

VERTYBINĖ NUOSTATA

Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.

ESMINIS GEBĖJIMAS

Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalijasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), suaugusiojo padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia su vaikais. • Žaidžia žaidimus, kuriuose vaikams ką nors reikia daryti paeiliui arba keliems vienu metu. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia žaidimus, kuriuose vaikams ką nors reikia daryti paeiliui arba keliems vienu metu. • Pasako, kaip reikia dalintis su draugu žaislu. • Žaidžia žaidimą „Mano grupės draugas“. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, kaip reikia dalintis su draugu žaislu. • Žaidžia žaidimą „Mano grupės draugas“. • Žaidžiant žaidimus, pasiskirsto vaidmenimis. • Kartu su draugais bendradarbiaujant atlieka užduotį. • Kuria „Draugystė“ plakata. • Stato su draugu vieną bokštą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kartu su vaikais kuria taisykles, susitarimus, pasiryžta jų laikytis. • Užsiima veikla, kurioje reikia ką nors daryti drauge. • Kalba apie draugus ir draugystę. • Kuria „Draugystė“ plakata. • Piešia geriausio draugo portretą. • Žaidžia stalo žaidimus.

VAIKO PASIEKIMAI

1 žingsnis	Patinka žiūrėti į kitus kūdikius, būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus.
2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Mėgsta žaisti greta kitų vaikų, stebėti jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus, ką nors pasako. Gali duoti žaislą kitam, jį imti iš kito, tačiau supykęs gali atimti žaislą iš kito, jam suduoti.
3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam įsitraukia į kito vaiko žaidimą. • Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo. • Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui.
4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus (kviečia žaisti, priima, prašosi priimamas į žaidimą). • Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus, stengiasi suprasti kita kalba kalbančio vaiko sumanymus. Tariaisi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą. • Gali turėti vieną ar kelis nenuolatinius žaidimų partnerius. Su jais lengvai susipyksta ir susitaiko.
5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Sėkmingai įsitraukia į vaikų grupę ir nuolat kartu žaidžia. • Geranoriškai veikia kartu su kitais, siūlydamas savo sumanymą ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisiti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Noriai žaidžia su vaikais iš kitos kultūrinės ar socialinės aplinkos, natūraliai priima vaikų skirtumus. Gali padėti kitam vaikui. Pats randa nesutarimo, konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos. • Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius
6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius, domisi skirtumais tarp vaikų ir juos toleruoja. • Taikiai diskutuoja, tariasi, derasi su kitais vaikais dėl žaidimų sumanymų ir veiklos. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paeiliui. Siekdamas rasti kompromisą, įsitraukia į derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas ir kodėl. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems. • Turi draugą arba kelis nuolatinius žaidimų partnerius. Palaiko ilgalaikę draugystę mažiausiai su vienu vaiku.
7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nusiteikęs susipažinti, susidraugauti, geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais. • Supranta, kas yra gerai, kas blogai, stengiasi elgtis pagal savą gero elgesio supratimą. • Draugauja bent su vienu vaiku, palankiai, mandagiai, tolerantiškai bendrauja ir bendradarbiauja su visais (dalijasi žaislais, tariasi, supranta kitų norus, derina veiksmus). • Supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems. • Pastebi ir priima kitų draugiškumo, palankumo ženklus, gerbia kitus vaikus, išklauso jų nuomonę, iš jų mokosi.

REKOMENDACIJOS

- Neįkyriai sudarykite galimybes užmegzti santykį su kitais vaikais. Galite paprašyti, kad kitas vaikas ką nors paduotų, palaikytų, pasakytų ir pan.
- Mokykite vaikus neįkyriai rodyti savo draugystę, toleruoti nesuprantamą elgesį.
- Mokykite vaiką suvokti kitų neverbalinę kalbą (mimiką, judesius, kt.).

5.6. Iniciatyvumas ir atkaklumas

Iniciatyvumas apibūdinamas kaip smalsumas, domėjimasis nauja informacija bei veikla, entuziastingas naujos informacijos, naujų veiklos ar raiškos būdų ieškojimas, noras išmokti. Atkaklumas yra gebėjimas gana ilgą laiką amžiaus galimybių ribose nenutraukti atliekamos veiklos. Tai yra ilgalaikio dėmesingumo išlaikymas, gebėjimas išsaugoti svarbią informaciją bei idėjas atmintyje, kurias ateityje vaikas gali panaudoti įvairiose veiklose ir situacijose, nesutrikti nesėkmės situacijoje, didelėmis pastangomis pasiekti sėkmės. Atkaklumo pagrindas yra vaiko noras daryti įtaką aplinkiniam pasauliui, noras pasiekti tikslus.

Iniciatyvumo ir atkaklumo srityje vaikui ugdantis tobulėja jo gebėjimai:

- ✓ pačiam susirasti veiklos ir turiningai ją plėtoti;
- ✓ įsitraukti į suaugusiojo pasiūlytą ugdymąsi skatinančią veiklą, susikoncentruoti ir išradingai ją plėtoti;
- ✓ susidoroti su kliūtimis siekiant realizuoti sumanymus.

VERTYBINĖ NUOSTATA

Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais.

ESMINIS GEBĖJIMAS

Savo iniciatyva pagal pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia ir ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia smulkiajai motorikai skirtus žaidimus, reikalaujančius dėmesio, atkaklumo (pvz., sukaišioti detales į atitinkamas ertmes ir kt.). • Žaidžia žaidimus reikalaujančius įveikti kliūtis (situacijos „Aš pats“, „Pasiėksiu daiktą“ ir pan.). • Randa naują žaislą ir išbando 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia žaidimus reikalaujančius įveikti kliūtis (situacijos „Aš pats“, „Pasiėksiu daiktą“ ir pan.). • Pats išrenka ir pasiūlo pedagogui skaityti knygele. • Žaidžia sensorinius žaidimus kartu su pedagogu, kurių metu vaikai stebi ir mėgdžioja naujus veiksmus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dirba, žaidžia dviese, grupelėje ar su visa grupe. • Atlieka nesudėtingus darbus: išplauna teptukus, plauna žaislus ir pan. • Padeda kitam – ką nors paduoti, paaiškinti ar pagelbėti (pvz. užsisegti). • Sprendžia pedagogų sudarytas problemines situacijas – teikia 	<ul style="list-style-type: none"> • Atlieka, plėtoja veiklą po keletų dienų (projektinė vaikų veikla, darbeliai). • Sprendžia pedagogų sudarytas problemines situacijas – teikia pasiūlymus. • Dirba, žaidžia dviese, grupelėje ar su visa grupe. • Atlieka kruopštumo, susikaupimo reikalaujančius darbus,

<p>jo galimybes.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Piešia piešinį mamai, tėčiui, sesei/broliui. • Pats išrenka ir pasiūlo pedagogui skaityti knygelę. 	<ul style="list-style-type: none"> • Stato bokštelių, sudėlioja dėlionę. • Dirba, žaidžia dviese, grupelėje ar su visa grupe. • Atlika nesudėtingus darbus: išplauna teptukus, plauna žaislus ir pan. • Padeda kitam – ką nors paduoti, paaiškinti ar pagelbėti (pvz. užsisegti). 	<p>pasiūlymus.</p>	<p>pvz.: įveria siūlą, įsiūna sagą, prisuka veržlę.</p>
--	---	--------------------	---

VAIKO PASIEKIMAI

<p>1 žingsnis</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pats juda (šliaužia, ropoja, eina) sudominusių žaislų, daiktų link. Trumpam sutelkia žvilgsnį, seka judantį daiktą akimis, klausosi, atlieka tikslingus judesius, veiksmus su daiktais. • Šypsodamasis, žvelgdamas į akis, čiauškdamas, duodamas žaislą kitam paskatina su juo žaisti; išreikšdamas norus parodo „taip“ arba „ne“.
<p>2 žingsnis</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pats pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartoja tai, kas pavyko. Judesį, veiksmą ar garsą gali pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų, todėl savarankiškai modeliuoja kelis judesius ar veiksmus į vieną seką. Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. • Pats noriai mokosi iš tų, su kuriais jaučiasi saugus. • Veiksmais ir atskirais žodžiais reiškia norus, veda suaugusiųjų prie dominančių daiktų. Protestuoja, reiškia nepasitenkinimą, negalėdamas įveikti kliūtis.
<p>3 žingsnis</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nuolat energingai žaidžia, ką nors veikia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja būdus, kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą. • Mėgsta išbandyti suaugusiojo pasiūlytus naujus žaislus, žaidimus, neįprastą veiklą. • Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“.
<p>4 žingsnis</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dažniausiai pats pasirenka ir kurį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. • Kviečiant, sudominant ištraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei. • Susidūręs su kliūtimi arba nesėkme, bando ką nors daryti kitaip arba laukia suaugusiojo pagalbos. Siekia savarankiškumo, bet vis dar laukia suaugusiųjų paskatinimo, padrąsinimo.
<p>5 žingsnis</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Pats pasirenka ir ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. • Lengviau pereina nuo paties pasirinktos prie suaugusiojo jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei pasiūlytos veiklos. Suaugusiojo pasiūlytą veiklą atlieka susitelkęs, išradingai, savaip, savarankiškai.

	<ul style="list-style-type: none"> • Ilgesnį laiką pats bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.
6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Turiningai plėtoja paties pasirinktą veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną, kelias dienas. • Susidomėjęs ilgesniam laikui ištraukia į suaugusiojo jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei pasiūlytą veiklą, siūlo vaikams ir suaugusiajam ištraukti į jo paties sugalvotą veiklą. • Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisekus bando įtraukti bendraamžius ir tik po to kreipiasi į suaugusįjį.
7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nusiteikęs pradėti, siūlyti naują veiklą, ją užbaigti, užmegzti naują draugystę, naują kontaktą su suaugusiaisiais. • Savo iniciatyva pagal savo pomėgius, interesus pasirenka veiklą, ilgam ištraukia, ją plėtoja. • Nuo pradžios iki pabaigos gali atlikti ir nepatrauklią veiklą. • Palankiai priima iššūkius, bando pats įveikti kliūtis. • Kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.

REKOMENDACIJOS

- Leiskite išbandyti įvairią veiklą, padėdami patirti sėkmę, taip skatindami pasitikėjimą savimi.
- Ugdydami savarankiškumą, sudarykite galimybę pasirinkti iš 2, vėliau 3 adekvačių veiklų (daiktų).
- Paklauskite, ar nereikia pagalbos, primygtinai jos nesiūlykite.
- Tuo atveju, kai vaikas įkyriai atlieka tą pačią veiklą ar manipuliuoja tuo pačiu daiktu, pamėginkite veiksmui suteikti prasmę. Pvz., jei vaikas mėgsta sukti daiktus, duokite atsukti kamštelius, pripilti vandens, užsukti ir pan.
- Mokykite stebėti kalbančiųjų veidus, aplinką.
- Savarankiškumo įgūdžių mokykite pamažu.
- Jei vaikas nesupranta, parodykite veiksmu, paveikslėliu, simboliu.
- Mokykite pasiklausti, paprašyti pagalbos.

5.7. Problemų sprendimas

Problemų sprendimas – tai gebėjimas suprasti, įvertinti, interpretuoti ir pritaikyti žinias iššūkių, sudėtingų užduočių ar sunkumų sprendimui. Iniciatyvumo ir atkaklumo srityje vaikui ugdantis tobulėja jo gebėjimai:

Problemų sprendimo srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ✓ problemų atpažinimas, įžvelgimas,
- ✓ sprendimų, išeičių paieška ir tinkamiausio sprendimo pasirinkimas bei įgyvendinimas, pasekmių, panaudojus sprendimą, stebėjimas ir apmąstymas,
- ✓ mokymasis įveikti nesėkmes.

VERTYBINĖ NUOSTATA

Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams iššūkiams bei sunkumams įveikti.

ESMINIS GEBĖJIMAS

Atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia auklėtojos sudarytas problemines situacijas „Ką daryti – atėmė žaisliuką?“. Kartu su pedagogu sprendžia problemas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Iš pateiktų problemos sprendimo būdų, pasirenka teinkamiausią. • Kalba tema „Kaip išspręsti problemą?“. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako skaitytų kūrinių apie įvairius žmonių ketinimus, poelgius ir jų pasekmes nuomonę. • Grupėje aptaria problemos sprendimo būdus. • Taiso sugadintą daiktą, suplėšytą knygutę ir pan. • Įvardija pasekmes „Kas bus, jeigu...“. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kalba tema „Kas atsitiko? Kaip tu jautiesi? Kaip jaučiasi kiti?“. • Pasako, kaip jausis kitas vaikas, jei kas nors suplėšys jo piešinį ir pan. • Žino ir pasako kelis būdus, kaip galima elgtis, kai niekas su tavimi nedraugauja. • Išvardija kelias savo grupei būdingas problemas.

VAIKO PASIEKIMAI

1 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pakartoja nepasisekusį veiksma, jį keičia, kad pasiektų laukiamą rezultatą. Mimika, gestais ir žodžiais parodo, kad susidūrė su kliūtimi, tikėdamasis suaugusiojo ar vyresnio vaiko pagalbos.
2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudojamus būdus. • Nepavykus įveikti kliūtis, meta veiklą arba laukia pagalbos.
3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes. • Nepavykus įveikti sudėtingos veiklos ar kliūtis, prašo pagalbos arba meta veiklą.
4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema. • Nori ją įveikti, išbando paties taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus. • Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisekus prašo suaugusiojo pagalbos.
5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Retsykiais pats ieško sunkumų, kliūčių, aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus. • Ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių. • Nepasisekus samprotauja, ką galima daryti toliau, kitaip arba prašo suaugusiojo pagalbos.
6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Atpažįsta, su koku sunkumu ar problema susidūrė.

	<ul style="list-style-type: none"> • Ieško tinkamų sprendimų, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų. • Nepasisekus bando kelis kartus, ieškodamas vis kitos išeities arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos.
7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Sudėtingą veiklą, kliūtis, sunkumus ar problemas priima natūraliai, nusiteikęs juos įveikti. • Ieškodamas, kaip susidoroti su sudėtinga veikla, kliūtimi ar problema, samprotauja apie sprendimus, jų pasekmes, pasirenka tinkamiausią sprendimą iš kelių galimų. Tariasi su kitais, drauge ieško išeities, siūlo ir priima pagalbą. • Supranta ir pasako, ar problemą gali įveikti pats kartu su kitais vaikais, ar būtina suaugusiojo pagalba.

REKOMENDACIJOS

- Mokykite atpažinti ir įvardyti problemą (sunkumą), rodykite pavyzdį (pvz., „Šis skritulys neprisiklijuoja, reikia sugalvoti, kaip jį priklijuoti.“).
- Skatinkite ieškoti informacijos, įspėti sunkumų priežastį („Kodėl neprisiklijuoja? Gal klijai seni? Gal popierius blogas? Gal ne taip tepu klijus?“).
- Drąsinkite tartis su kitais dėl galimo sprendimo („Ką reikia padaryti?“).
- Mokykite numatyti pasirinkto sprendimo rezultatą („Kas atsitiks, jei tepsiu kitais klijais?“).
- Skatinkite nebijoti nesėkmės, aiškinkite, kad visi daro klaidų, kad klaidos parodo, ko reikia išmokti.
- Žiūrėdami filmukus, klauskite, komentuo­kite problemos sprendimą – ar teisingai nusprendė herojai, ar gerai, kad taip padarė, ir pan.
- Girkite už pastangas, paieškas (net ir nesėkmingas), ne tik už rezultatą.

5.8. Mokėjimas mokytis

Tai gebėjimas išsikelti mokymosi tikslus, planuoti, kaip jų bus siekiama, pasirinkti tinkamus mokymosi būdus, apmąstyti mokymosi procesą, įsivertinti rezultatus ir atsižvelgiant į juos kelti tolesnį tikslą.

Mokėjimo mokytis srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- ✓ numatymas, ko nori išmokti;
- ✓ aktyvus mokymasis;
- ✓ gebėjimas apmąstyti, ko išmoko.

VERTYBINĖ NUOSTATA

Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ko išmoko.

ESMINIS GEBĖJIMAS

Mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, spręsdamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.

VAIKO VEIKSENOS

1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
<ul style="list-style-type: none"> • Kartoja garsus, judesius. • Žaidžia naujais, skirtingais žaislais, kurie skatina tyrinėti visais pojūčiais. • Klausosi pasakos, dainos, filmuko. • Žaidžia žaislais, kurie skatina stumti, traukti, imti, čiupinėti pirštais, kišti į burną, kuriais galima įvairiais būdais manipuluoti, esant minimaliai suaugusiojo pagalbai. • Žaidžia konstravimo žaidimus. 	<ul style="list-style-type: none"> • Žaidžia konstravimo žaidimus. • Žaidžia siužetinius žaidimus (parduotuvę, daktarą ir pan., mėgdžioja suaugusiojo kalbą, veiksmus). • Padeda tvarkyti, valyti, padengti stalą. • Tvarko darželio aplinką. • Pakartoja pedagogo parodytą veiklą (pastato iš kaladėlių pilį, palaisto gėles, nulipdo daiktą). • Žaidžia stalo žaidimus. • Pasako ką veikė, ko išmoko. • Įvardija savo darbo rezultatą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Išbando įvairius įrankius: žirkles, plaktuką, atsuktuvą, kočelą, plaktuvą. • Žaidžia konstravimo žaidimus. • Žaidžia siužetinius žaidimus (parduotuvę, daktarą ir pan., mėgdžioja suaugusiojo kalbą, veiksmus). • Pakartoja pedagogo parodytą veiklą (pastato iš kaladėlių pilį, palaisto gėles, nulipdo daiktą ir pan.). • Parodo draugams, kaip atlikti tam tikrą veiksmą, kurį jis moka (pvz. kūno kultūroje- pratimą, padaryti šukuoseną lėlei, nupiešti žmogų, katę ir pan.). • Kalba apie tai, kas gali atsitikti, jeigu pasirinks vienokią ar kitokią veiklą, (pvz., jeigu iš didesnio indo pils vandenį į mažesnę, jeigu gatvę pereis ne per perėją). • Žaidžia stalo žaidimus. • Pasako ką veikė, ko išmoko. • Įvardija savo darbo rezultatą. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pakartoja pedagogo parodytą veiklą (pastato iš kaladėlių pilį, palaisto gėles, nulipdo daiktą ir pan.). • Paaiškina, kaip atliko darbą. • Konstruoja, piešia, lipdo, pilsto, grupuoja daiktus. • Aiškina, ką norėjo padaryti, ką padarė, ką darys toliau. • Kalba apie tai, kas gali atsitikti, jeigu pasirinks vienokią ar kitokią veiklą, (pvz., jeigu iš didesnio indo pils vandenį į mažesnę, jeigu gatvę pereis ne per perėją). • Pasako, kad nori išmokti (pvz. rašyti, skaityti, skaičiuoti, išsiaiškinti, tyrinėti aplinką ir pan.). • Žaidžia stalo žaidimus. • Klausosi skaitomų knygų, patys jas varto, suranda atsakymus į iškilusius, iškeltus klausimus. • Žaidžia imitacinius žaidimus ir naudojami priemonėmis (pvz., spausdinimo mašinėlė ar kompiuterio klaviatūra, skaičiuotuvais, šluotomis, tuščiomis dėžėmis, kartonu, liniuotėmis,

			stiklinėmis, vamzdeliais, žarnelėmis ir pan.).
			<ul style="list-style-type: none"> • Susipažįsta su enciklopedijomis, internetu, juo mokosi naudotis. • Daro darbelį, žiūrėdamas į darbelių knygos paveikslėlius.
VAIKO PASIEKIMAI			
1 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Reaguoja į kalbinimą, mimiką, žaislus, daiktus. Stebi ir susitapatina, mėgdžioja, siekia išgauti tą patį rezultatą. Pradedą tyrinėti žaislus ir daiktus visais pojūčiais. 		
2 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Nori naujų įspūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais, juda, norėdamas paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus. Stebi ir mėgdžioja, klausia. • Patraukia, pastumia, paridena, įdeda daiktus ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksmą. Stebi, mėgdžioja, klausia. 		
3 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. • Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus. • Džiaugiasi tuo, ko išmoko. 		
4 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Pasako, parodo, ką nori išmokti. • Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, siūlo žaidimų ir veiklos idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius. • Pasako, ką veikė ir ką išmoko. 		
5 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Norėdamas ką nors išmokti, pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja. • Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitikslina. • Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks, jeigu... 		
6 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Kalba apie tai, ką norėtų išmokti, ką darys, kad išmoktų, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. Laiko save tikru mokiniu, atradėju. • Drąsiai ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeldamas ir sprenddamas problemas. Išsiaiškina, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, pvz., enciklopedijose, žinyuose. Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti. • Pasako, ką jau išmoko, ko dar mokosi, paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau. 		
7 žingsnis	<ul style="list-style-type: none"> • Samprotauja apie mokymąsi mokykloje, išsako savo požiūrį į mokymąsi, jo prasmę. • Kelia nesudėtingus mokymosi tikslus ir numato, kaip jų sieks, samprotauja apie tai, kaip pavyko. • Kalba apie tai, kad daug sužinoti ir daug ko išmokti apie žmones, daiktus, gamtą galima klausinėjant, stebint aplinką, iš spaudos ir knygų, enciklopedijų, interneto, TV ir kt. 		

- Savarankiškai susiranda nesudėtingą informaciją, klausinėja draugus, suaugusiuosius, kai reikia, prašo suaugusiųjų pagalbos.
- Siūlo idėjas, ko ir kaip galima būtų mokytis kartu, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti. Mokosi iš kitų.
- Apmąsto ir samprotauja, ko mokėsi, ką išmoko, ko dar norėtų išmokti.

REKOMENDACIJOS

- Skatinkite vaiko smalsumą, demonstruodami, kaip veikia vienas ar kitas daiktas, po to skatindami išbandyti pačiam. Leiskite daryti klaidas, už jas nebarkkite, bet parodykite, kaip padaryti teisingai.
- Raginkite pasitelkti visus pojūčius tyrinėjant aplinką: uoslę, lytėjimą, klausą, regėjimą, skonį.
- Kartu su vaiku stebėkite, tirkite, ardykite, taisykite daiktus, skatindami smalsumą ir pažinimo džiaugsmą.
- Perskaitę pasaką, klauskite, kuris veikėjas labiausiai patiko, skatinkite stebėti kitų vaizduojamus personažus, raginkite įsitraukti.
- Mokydami naudotis koku nors daiktu (pvz., telefonu), pateikite daug to paties daikto modelių, kad mokytūsi perkelti gebėjimą į kitą situaciją ir veikti su panašaus tipo daiktais.
- Pratinkite paprašyti pagalbos sudėtingose situacijose: dėliojant dėlionę, konstruojant ir pan.
- Duokite daugiau laiko užduočiai atlikti.
- Klauskite, kaip jis ar ji tai padarė, skatindami nusakyti veiksmų eigą.
- Planuodami darbą vaikų grupelėje, sudarykite ją taip, kad joje būtų skirtingų gebėjimų turinčių vaikų: vaikai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių, turės galimybę mokytis iš bendraamžių, kopijuoti elgesį.
- Pasistenkite prasmingai nukreipti į tokią veiklą, į kurią vaikas įsitraukia spontaniškai (pvz., jei dėlioja daiktus iš dėžės į dėžę, duokite dvi dėžes ir paprašykite, kad į vieną sudėtų didelius, į kitą – mažus daiktus).

6. Rekomenduojamos temos

SEU-socialinis emocinis ugdymas

SE – saugus elgesys

		1,5-3 metų	3-4 metų	4-5 metų	5-6 metų
Rugsėjis	Savaitės tema	„Mano grupė“ „Grupės žaislai“ „Rudeninės gėlės“ „Seku seku pasakėlė“	„Vėl kviečia mus darželis“ „Mano gimtasis miestas“ „Rudenėlis atkeliavo“ „Paukšteliai palieka gimtinę“	„Nuplasnojo vasarėlė žaliaskarė“ „Būk darbštus, kaip bitutė“ „Būk saugus gatvėje“ „Aš-mažasis pasvalietis“	„PI sako labas tau, o KA gal dar kažką“ „Užaugau Pasvaly“ „PI ir KA po rudens skara!“ „Rudens gėrybių tankumyne KA pasiklydo“ „Metų rato karuselė!“

	SEU		„Susipažinkite su Kimochis personažais ir jausmis“: Balandė Meilė, Debesėlis.	„Susipažinkite su Kimochis personažais ir jausmis“: Balandė Meilė, Debesėlis.	„Susipažinkite su Kimochis personažais ir jausmis“: Balandė Meilė, Debesėlis.
	SE		„Zebriukas“ „Nusiplausiu rankutes“ „Elgesys su nepažįstamais“ „Degtukai – ne žaislai“	„Pavojai gatvėje“ „Atsargiai - elektra“ „Tikras ir netikras draugas“ „Dega žvakelė – mirksi ugnelė“	„Mano kelias į darželį“ Ekskursija į virtuvę“ „Grupės taisyklės“ „Ugnis- mūsų draugas ir priešas“
Spalis	Savaitės tema	„Laukais atkeliavo ruduo“ „Rudenėlio spalvų išdaigos“ „Rudenėlio derlius“ „Lapų išdaigos“	„Krinta lapai pamažu“ „Rudenėlis dzingu lingu varpeliu tuo stebuklingu“	„Duonos riekelėje-žiemkenčio kelias“ „Krinta lapas uosio, krinta lapas klevo. Dėdė rudenėlis pas mus atkeliavo“ „Skrisk, paukšteli, į tolimą šiltą šalėlę“	„Kur tik einu, vis kažką sutinku“ „Saugok sveikatą-gerk kvapnią arbatą“ „Kas vyksta? Balos tykšta?“ „Vaiduokliuko pokštai“ „Keliuokit, kad vėl sugrįžtumėt“
	SEU		„Susipažinkite su Kimochis personažais ir jausmis“: Lipšniakojė, Vikšrelis, Katė.	„Susipažinkite su Kimochis personažais ir jausmis“: Lipšniakojė, Vikšrelis, Katė.	„Susipažinkite su Kimochis personažais ir jausmis“: Lipšniakojė, Vikšrelis, Katė.
	SE		„Kodėl man sako „negalima““ „Šviesoforas“ „Sveika – nesveika“ „Aš mokausi draugauti“ „Mes gamtoje“	„Mandagumo mokyklėlė“ „Pėsčiųjų perėja“ „Nešeimininkauk vienas virtuvėje“ „Nepažįstami žmonės“ „Grybų šalyje“	„Ką mirksi šviesoforo švieselės?“ „Atsargiai-karšta“ „Būk atsargus su nepažįstamais žmonėmis“ „Nevalgyk nežinomų uogų“
Lapkritis	Savaitės tema	„Paveikslėlių pasaulyje“ „Stovi pasakų namelis“ „Šaltuko išdaigos“ „Vandens išdaigos“	„Branginkime duonos riekelę“ „Daug žaisliukų aš turiu“ „Miki, vaikelai, brangus“ „Mano močiutės gyvulėliai“ „Mašinos mašinėlės“	„Plevena vėlinių žvakelės“ „Gyvūnai žmogaus gyvenime“ „Auk sveikas-kaip ridikas“ „Man patinka pasakėlės“	„Gyvybės ratas“ „Aš toks, nei tu kitoks“ „Gyvoji miško paslaptis“ „Ant močiutės stalo šviežia duona garuoja“ „Mažą lesyklėlę padariau“ „Juoda-balta, šilta-šalta“ „Pagauk šešėlį“

					„Kuo keliauja žmonės“
	SEU		„Kimchis bendravimo raktai“: pirmas raktas, antras raktas.	„Kimchis bendravimo raktai“: pirmas raktas, antras raktas.	„Kimchis bendravimo raktai“: pirmas raktas, antras raktas.
	SE		„Sutikau šuniuką“ (saugus elgesys su gyvūnais) „Dega vėlinių žvakelės“ (elgesys kapinėse)	„Būk matomas“ „Vaistukai - ne saldainiai“ „Muštynėmis problemų neišspręsi“ „Neliesk degtuku“	„Kelio ženklai“ „Pagalbos telefonai“ „Kaip elgtis pasiklydus?“ „Kaip elgtis su žvakėmis?“
Gruodis	Savaitės tema	„Balta, balta kur dairais“ „Vežkit rogės į svečius“ „Kalėdos“	„Tylūs advento vakarai“ „Krinta snaiges pamažu“ „Kalėdų žvaigždėlė padangėj nušvito“ „Juokiasi burnelėj daug baltų dantukų“	„Laiškutį rašau, maloniai prašau“ „Žiemos rūpesčiai“ „Jau Kalėdos ūčia-ūčia“ „Rieda metų ratas“	„Jauku, ramu ir kvepia laukimu“ „Už gerą gerumu“ „Brenda pamiške žiema“ „Kūčiuk, kokia tavo istorija“ „Trumpiausios dienos beieškant“
	SEU		„Kimchis bendravimo raktai“: trečias raktas, ketvirtas raktas.	„Kimchis bendravimo raktai“: trečias raktas, ketvirtas raktas.	„Kimchis bendravimo raktai“: trečias raktas, ketvirtas raktas.
	SE		„Pavojai gatvėje“ „Ar saugiai lipame laiptais“ „Atsargiai ant ledo“	„Sankryža“ „Kur kreiptis pagalbos ištikus bėdai?“ „Gerumo žiedai“ „Skanu ir sveika“	„Mano draugas – atšvaitukas“ „Puošiame eglutę“ „Elgesys koncerte, teatre“ „Žiemos pavojai“
Sausis	Savaitės tema	„Žiema, žiemužė“ „Mes nulipdėm sniego senį“ „Mano batai buvo du“ „Lėlės Rūtelės virtuvėje“	„Spindi saulė danguje ir kas dar su ja?“ „Mes nulipdėm sniego senį“ „Mes keliaujame į svečius“ „Dideliam draugų bury“	„Balta drobulė visą žemę apgulė“ „Ir mažoj širdelėj rusena gėrio ugnelė“ „Seku, seku pasaką“ „Miško gyventojai“	„Kuo keliauja žmonės“ „Slapukas šaltukas“ „Šaltukas ir Varvekliukas“ „Snaigės šoka smagų šoki! O tu ar moki?“ „Išgašdinkim žiemą“

					„Spindi saulė danguje“
	SEU		„Kimchis bendravimo raktai“: penktas raktas. Jausmų pamokos: malonus, laimingas.	„Kimchis bendravimo raktai“: penktas raktas. Jausmų pamokos: malonus, laimingas.	„Kimchis bendravimo raktai“: penktas raktas. Jausmų pamokos: malonus, laimingas.
	SE		„Atšvaitai – mano draugai“ „Elektros prietaisai“ „Aš svečiuose“ „Atsargiai su ugnimi“	„Kam reikalingas šaligatvis“ „Saugiai elkimės prie pietų stalo“ „Išklausyk ir pripažink, kad buvai neteisisus“ „Žiemos pavojai“	„Vaistukai - ne saldainiukai“ „Moku kalbėti ir išklausti draugus“ „Ugnelė pikta, ugnelė gera“
Vasaris	Savaitės tema	„Knygelės savaitė“ „Pasakų šalyje“ „Namučiai namai“ „Aš mažas vaikelis, kaip pupų pėdelis“	„Patrepsėkim ir pašokim“ „Palydėkim baltą žiemą“ „Noriu būti geras“ „Ką vadinam gimtine?“ „Žiema žiemužė“	„Būk atsargus“ „Graži tu mano, brangi tėvyne“ „Baltos lankelės, juodos avelės“ „Žiema, žiema bėk iš kiemą“	„Lagaminas-ne vežimas“ „Trijų spalų simfonija“ „Mama žiemužė ant Šaltuko ūžė“ „Užgavėnių šėlsmas“
	SEU		„Kimochis jausmų pamokos“: laimingas, susijaudinęs, draugiškas.	„Kimochis jausmų pamokos“: laimingas, susijaudinęs, draugiškas.	„Kimochis jausmų pamokos“: laimingas, susijaudinęs, draugiškas.
	SE		„Ženkla“ „Atsargus elgesys žaidimo vietose“ „Pasiklydau, ką daryti?“	„Mano tėtės automobilis“ „Aštrūs daiktai“ „Kaip elgtis viešumoje“ „Susipažinkime su ugniagesio profesija“	„Žiemą gatvėje elkis atsargiai“ „Buitinė chemija“ „Žodis skriaudžia, žodis glaudžia“ „Svetimas gyvūnas gali sužeisti“
Kovas	Savaitės tema	„Kas namelyje gyvena?“ „Aš ir mano šeima“ „Žiema žiema bėk iš kiemo“ „Saulute, nusijuok“	„Dzig, dzig dzigu į turgelį“ „Pavasario saulė nušvito meiliai“ „Knygelė - mano geriausias draugas“ „Seku, seku pasaką“	„Kaziuk, Kaziuk, - važiuok į mugę“ (amatai) „Jei aš turėčiau stebuklingą lazdelę“ „Knygelę skaitau – daug sužinau“ „Jau bunda gamta iš žiemos miegos“	„Daug rankelių, daug darbelių, daug ir pinigėlių“ „Inkilų kėlimo metas!“ „Raudonos nosies linksmybės“ „Budinkim žemę spalvotais žiedais ir išdažykim margutį visokiais dažais!“ „Stebuklinga raidžių paslaptis“

					„Gamta – mūsų namai“ „Teatro uždangą praskleidus“
	SEU		„Kimochis jausmų pamokos“: atstumtas, piktas ir nusivylęs.	„Kimochis jausmų pamokos“: atstumtas, piktas ir nusivylęs.	„Kimochis jausmų pamokos“: atstumtas, piktas ir nusivylęs.
	SE		„Kuo keliauja žmonės“ „Saugokimės aštrių daiktų“ „Elgesys viešumoje“ parduotuvėje, teatre ...) „Susipažinkime su ugniagesio profesija“	„Kodėl vaikai patenka po mašinių ratais?“ „Atsargiai – karšta“ „Ką daryti paklydus?“ „Kas gali padėti“	„Kokį ženklą sutinku eidamas į darželį“ „Ekskursija į skalbyklą“ „Mandagus, gražus elgesys prie stalo“ „Nežaisk su degtukais“
Bala ndis	Savaitės tema	„Rid - rid margi margučiai“ „Drabužėlių daug turiu!“ „Mašinėlių pasaulyje“ „Mūsų kepurėlės“	„Jau margučiai nudažyti“ „Kiek darbelių, tiek darbų“ „Paukščiai grįžta“ „Iš šeimos albumo“	„Rid rid rid margi margučiai“ „Draugą nelaimėje pažinsi“ „Teatro uždangą praskleidus“ „Ir gėlelei, ir žolelei reikia mano meilės ir globos“	„Pavasaris kalba pauštelio balsu“ „Švari žemė, sveikas maistas- laimingas vaikas!“ „Sodinu daigelį, auginu medelį“ „Iš kur kyla triukšmas“ „Graži mūsų šeimynėlė“
	SEU		„Kimochis jausmų pamokos“: drąsus, paikas, irzlus.	„Kimochis jausmų pamokos“: drąsus, paikas, irzlus.	„Kimochis jausmų pamokos“: drąsus, paikas, irzlus.
	SE		„Kas saugo tvarką kelyje“ „Kas gali padėti?“ (Elgesys ištikus nelaimei) „Elgesys pas gydytoją“ „Globokime augalus“	„Saugi žaidimų vieta“ „Psichotropinės medžiagos“ „Aš noriu dalintis“ „Saulutės spindulėlis“	„Eik šaligatviu, vaikuti, ir po ratai nepakliūsi!“ „Elektros prietaisai mano namuose“ „Elgesys nuvykus į svečius“ „Jei užklupo perkūnija“
Gegužė	Savaitės tema	„Man mamytė, kai saulutė“ „Nešk pelyte saldų miegą“ „Gaidelis ir vištytė“ „Žalioj pasakų šaly“	„Mano mamytė - brangioji mama“ „Pražydo gimtinės sodai“ „Žaidžiame visi drauge“ „Daug aplink matau spalvų“	„Mano mamytė“ „Šepetys repetys aukštą pilį pastatys“ (senolių išmintis. Tautosaka) „Pramogų savaitė“ „Vaikyste, nusijuoki“ (tarptautinė vaikų gynimo diena)	„Mamytė mylima“ „Ką aš veiksiu su savo šeima?“ „Smėlio laboratorija“ „Žydi sodai baltai“ „Vabaliukų karalystė“ „Pažįstu pats save“

	SEU		„Kimochis jausmų pamokos“: liūdnas, smalsus, išdidus.	„Kimochis jausmų pamokos“: liūdnas, smalsus, išdidus.	„Kimochis jausmų pamokos“: liūdnas, smalsus, išdidus.
	SE		„Elgesys prie perėjos“ „Kur laikomi vaistai?“ „Visi man linki gero“ (palankumas kitiems žmonėms) „Nedeginkim pievų ir miškų“	„Kelio ženklai“ „Buitinė chemija“ „Kaip žaisti darželio kieme?“ „Kas sukelia gaisrą?“ (žaiibas, elektra)“	„Dviratis ir gatvė“ „Ką gali saulutė?“ „Mokomės gerbti draugus“ „Ugniagesių darbai“ „Būk atsargus prie vandens“
Birželis	Savaitės tema	„Eisim mudu abudu (aš ir mano tėtis)“ „Mes iškepsim pyragus“	„Kaip mes ilsimės“ „Vaistažolės ant mano stalo“	„Tėveli, išdrožk man dūdelę“ „Vasarėlė, būk sveika!“	„Arbatžolių pievelėje“ „Rasos šventė. Joninės“
	SE		„Nežaiskime prie kelio“ „Mano žaislai“ „Būk atsargus prie vandens“	„Šviesoforas“ „Svetimas gyvūnas gali sužeisti“ „Gyvename draugėje“ „Būk atsargus vandenyje“	„Pavojai gatvėje“ „Aštrūs daiktai aplinkoje“ „Aš visada mandagus su suaugusiais“
Liepa	Savaitės tema	„Žiedai - bitučių darbai“ „Lietučio pasaka“	„Pasidžiaukime vasaros lietumi“ „Grok, žiogeli, smuikeliu“	„Mano laisvalaikis“ „Grok žiogeli, smuikeliu“	„Vasaros darbai“ „Vaikų pramogos vasarą“
Rugpjūtis	Savaitės tema	„Žaidimų dieneelės“ „Kas ten dūzgia, kas ten groja“	„Vasarėlės spalvų kilimas“ „Bėgu per pievelę“	„Aš noriu gražios lietuvelės, aš noriu skaidrių ežerėlių“ „Pas močiutę kaime“	„Prie vandens telkinio“ „Grok, žiogeli, smuikeliu“

7. Ugdymo metodai

Vaikų gebėjimų ugdymo(si) pagrindinis metodas – žaidimas. Todėl kiekvienas pedagogas ieško tokių darbo metodų ir būdų, kurie geriausiai padėtų siekti užsibrėžtų tikslų ir uždavinių. Taikomi tokie metodai, kurie padėtų atsiskleisti kiekvieno vaiko individualumui bei kūrybinėms galioms, kurie turėtų vaikams patrauklių žaidybinių elementų bei skatintų vaikų praktinių įgūdžių formavimą(si). Pavyzdžiai pateikti lentelėje.

Aktyvūs ugdymo metodai	Metodo paskirtis	Metodo turinys
„Minčių lietus“	Mąstymo įgūdžių ugdymui (si), naujoms idėjoms generuoti.	Auklėtoja paragina vaikus vardyti kuo daugiau galimų atsakymų į pateiktą klausimą. Svarbu, kad vaikai kalbėtų po vieną, aktyviai klausytųsi vieni kitų, nekritikuotų. Auklėtoja gali vaikų mintis užrašyti.
„Svečias“	Dėmesio sutelkimui, ugdymosi motyvacijos sužadimui.	Pas vaikus į grupę ateina lėlė (meškutis, drambliukas ar pan.) arba pati auklėtoja persirengusi kokiu nors personažu. Svečias dalyvauja įvairioje veikloje kartu su vaikais
„Paslapčių dėžutė“	Pojūčių, vaizduotės lavinimui (si).	Į dėžutę (pintinėle, maišelį) įdedami įvairūs daiktai. Vaikai traukia vieną iš jų ir nežiūrėdami, tik liesdami, turi atspėti ką ištraukė, apibūdinti daiktą, surasti tokį patį daiktą ant stalo.
„Kamuoliukas“	Kalbėjimo ir klausymo įgūdžių lavinimui (si).	Vaikai sėdi bendrame rate. Kalba tik tas, kuris turi kamuoliuką. Kiti vaikai – klauso
„Muzikinis skambutis“	Dienos ritmo suvokimui bei savo veiklos planavimui.	Vaikai ir auklėtoja išsirenka jiems patinkančią dainelę ar klasikinį kūrinį. Ryte, vaikai išgirdę šią muziką, susitvarko žaisliukus ir renkasi į vieną sutartą vietą.
„Knyga“	Kūrybiškumo ugdymui (si).	Vaikams siūloma patiems gaminti temines individualias ar kolektyvines knygeles. Knygelės gaminamos

		pasitelkiant įvairias menines priemones
„Sprendimas“	Kūrybinio mąstymo ugdymui (si).	Auklėtoja sukuria ar pasinaudoja susidariusia problemine situacija – vaikai siūlo ir bando įvairius sprendimo būdus.
„Namų užduotis“	Atsakingumo ir bendradarbiavimo įgūdžių ugdymui (si).	Auklėtoja skiria vaikams įpareigojimus, kuriuos turi atlikti kartu su tėvais namuose: kažką atsinešti iš namų, ką nors paklausti tėvų, kartu su tėvais atlikti praktinį darbą ar pan.
„Mano vardas“	Skaitymo ir rašymo pradmenų formavimui (si).	Atėjęs į darželį vaikas susiranda kortelę su savo vardu ir „pasižymi“, kad atvyko, išeidamas namo – kortelę gražina į jos pradinę vietą
„Kalbantys pirštukai“	Kalbos ir smulkiosios motorikos ugdymui (si) bei atminties lavinimui (si).	Jo esmė skatinti vaiką imituoti judesiais sakomą tekstą.
„Interviu“	Bendravimo ir bendradarbiavimo ugdymui (si): konkrečios nuomonės ar informacijos rinkimui.	Bendravimo ir bendradarbiavimo ugdymui (si): konkrečios nuomonės ar informacijos rinkimui.
„Klausau – sakau“	Klausymo įgūdžių ugdymui (si).	Auklėtoja pateikia užduotį, kurią vaikas turės atlikti išklausęs muzikos ar žodinį tekstą. Dažniausiai tai būna klausimas, tačiau auklėtoja gali pasiūlyti atkartoti garsus, atlikti veiksmus susijusius su tuo, ką girdėjo ar pan.

VII SKYRIUS

NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-1281, 2015 m. birželio 30 d. Nr. XII-1909.
2. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas „Dėl valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos patvirtinimo“, 2013 m. gruodžio 23 d. Nr. XII-745
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl vaiko gerovės valstybės politikos strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2005–2012 metų plano patvirtinimo“, 2005 m. vasario 17 d. Nr. 184.
4. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, ratifikuota 1995 m. liepos 3 d.
5. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašo“, 2005 m. balandžio 18 d. Nr. ISAK-627, 2011 m. birželio 7 d. Nr. V-1009, 2017 m. balandžio 24 d. Nr. V-268.
6. Monkevičienė O., Palačionienė L. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų socialinių įgūdžių ugdymo ir žalingų įpročių prevencijos programa. Vilnius: Visuomenės sveikatos ugdymo centras, 2003.
7. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2014.
8. Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2015.
9. Bajoriūnė L., Urbonė A. PYKŠT ir POKŠT eksperimentai. Ikimokyklinukams. Leidykla „Šviesa“, 2018.

Pasvalio lopšelio-darželio „Liepaitė“ ikimokyklinio ugdymo „Vaikystės taku“ programą koregavo darbo grupė Pasvalio lopšelio-darželio „Liepaitė“ direktoriaus 2022 m. gegužės 10 d įsakymu Nr. DV-73:

Loreta Kavaliauskienė, direktoriaus pavaduotoja ugdymui – darbo grupės vadovė;

Odeta Valantinaitė, ikimokyklinio, priešmokyklinio ugdymo mokytoja – narė;

Aušra Reižytė, priešmokyklinio ugdymo mokytoja – narė;

Aistė Tamošiūnienė, logopedė metodininkė – narė.